

Planinski vestnik 2

glasilo Planinske zveze Slovenije

februar 1985

PV 90 LET

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

februar 1985

2

letnik LXXXV izhaja od leta 1895

vsebina

Marijan Krišelj	Naš planinski (alpinistični) amaterski film	49
prof. Evgen Lovšin	90 let Planinskega vestnika	53
Matej Šurc	Pogovor s Tonetom Škarjo	59
Valent Vider	Srečanje z velikani	63
Zbigniew Kowalewski	Najvišje gore — včeraj, danes jutri	67
Zvone Korenčan	En dan na poti	69
Edo Torkar	Hiša v Baški grapi	71
Janez Pretnar	Na robu Atakamske puščave	77
Žarko Rovšček	Koča na planini Razor	81
	»Veterani« '84	83
	Varstvo narave	87
	Iz planinske literature	89
	Alpinistične novice	91
	Razgled po svetu	93
	Na kratko ...	94

Naslovna stran:

Razor s Kredarice — Foto Miha Debevc

uredniški odbor

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana — Glavni in odgovorni urednik: Marijan Krišelj, p. p. 44, 61109 Ljubljana. Uredniški odbor: Tomaž Banovec, Janez Bizjak, Stanko Hribar, Mitja Košir, Boštjan Lajovic, Božidar Lavrič, Evgen Lovšin, Miha Potočnik, Nada Praprotnik, Janez Pretnar, Pavle Šegula, Franci Vogelink, Tone Wraber. Izdajateljski svet pri PZS: Božo Jordan (predsednik), Matjaž Černe, Viktor Pergar, Zoran Naprudnik, Stanko Klinar, Milan Cilenšek, Marijan Krišelj, Milan Naprudnik. Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214 — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon (061) 312 553 — Planinski vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina je 1500 dinarjev in jo je treba plačati do 31. marca v tekočem letu; za tujino 30 \$. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila; navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto, med letom odpovedi ne sprejemamo. Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

NAŠ PLANINSKI (ALPINISTIČNI) AMATERSKI FILM

MARIJAN KRIŠELJ

*(Nekaj misli na rob tridnevne pregledu planinskih in alpinističnih filmov
v Cankarjevem domu lani, dne 3., 6. in 10. decembra)*

Viba film (Neva Mužič) in Planinska zveza Slovenije (dr. Tone Strojín) »sta se zavezala in predstavila najpomembnejše in najboljše stvaritve s tega področja tudi širši javnosti...« ugotavlja Tone Škarja v svojem zapisu o tem dododku, objavljenem v eni izmed decembrskih številik Dela. Treba je verjeti tej ugotovitvi, saj je zanimanje za te večere pokazalo, kako potrebno je bilo poiskati možnosti za predvajanje filmov, ki »so jih doslej videli le prijatelji avtorjev in včasih obiskovalci njihovih predavanj« (prav tam).

V prospektu, ki sta ga ponudila obiskovalcem prireditelja Cankarjev dom, kulturni in kongresni center in pa Planinska zveza Slovenije, komisija za kulturno dejavnost, je med drugim rečeno tudi, da je to prvič v zgodovini slovenskega planinstva, ko imamo priložnost pogledati izbor amaterskega planinskega in alpinističnega filma. Najbrž ne bi bilo prav, če bi se zadovoljili že zgolj s to ugotovitvijo in bi zamolčali prenekateri napor, ki so ga doslej vložili v to delo člani kulturno propagandne komisije pri Planinski zvezi Slovenije, ko so imeli tudi na tem področju že nekaj bolj ali manj vidnih uspehov. Iz gradiva Slovenski planinski film od Zlatoroga do Zlatoroga (M. Krišelj, Triglavski zbornik ob 200-letnici vzpona na Triglav, PZS 1976) lahko izluščimo nekaj podatkov, ki bi mogli tako ugotovitev po vsebini bistveno dopolniti.

Najprej pa nekaj o »razmišljanjih na temo — planinski in alpinistični film«. Že leta 1940 je na primer akademska skupina SPD načrtovala letne in zimske plezalne filme, »s katerimi bi seznanili planince z življenjem in borbo gornika z naravo, z goro, a obenem navdušili in pritegnili mladino, da bi posvetila več časa in dela goram«. Zapiski s takimi načrti se nadaljujejo po vojni, ko se propagandna komisija pri PZS trudi, da bi s sredstvi, ki so ji bila na voljo, nabavila nekaj filmov za potrebe društev. Ti klici so v večini primerov ostali le klici, vsekakor pa tako šibki(?), da niso mogli predreti močnega oklepa, ki naj bi oklepal našo kinematografijo in so tožbe, da pač ne moremo priti do filma s planinsko in alpinistično tematiko, prej uvod v amatersko iniciativo, kot pa v načrtno delovanje tudi na tem področju. Že leta 1954 lahko razberemo iz poročila propagandne komisije pri PZS, da »propagandni komisiji sicer ni uspelo zainteresirati domačih filmskih podjetij za izdelavo cenjenih filmov s planinsko ali alpinistično vsebino, čeprav je imela nekaj takih scenarijev na razpolago...« (PV 54/337).

Da so te potrebe res živele, dokazujejo tudi poročila posameznih planinskih društev, ko v okviru krajevnih akcij ali planinskih večerov s pridom izkoriščajo pičle možnosti za prikazovanje filmov s planinsko oziroma alpinistično vsebino. Tako bi na primer tedenski spored v okviru planinskega tedna v letu 1954 mogli bolj slovesno zaključiti, če bi imeli na voljo vsaj nekaj ustreznih filmov s tako vsebino. Poročevalcu tistikrat ni preostalo drugega, kot da je zapisal, da »... je spored planinskega tedna obsegal... propagandna predavanja po radiu in predstave po kinematografijah...« Kako vesel bi bil, če bi mogel zapisati vsaj kakšno skromno novost v filmski proizvodnji, ki bi obravnavala našo temo. »Kulturni planinski žejni po filmu« smo spet priča na 4. skupščini PZS, ko avditorij ugotovi nekaj bistvenih in predvsem stalno se ponavljajočih resnic. »Močan propagandni efekt imajo tudi filmi. Štiri kratkometražne zvočne planinske filme, s katerimi razpolaga PZS, je vrтела že večina PD in bi zato morala propagandna komisija nujno misliti na nove kratkometražne filme s planinsko in alpinistično tematiko...« (PV 56/384). In tako smo spet na začetku, ko lahko le ugotovimo, da omenjena komisija že leta tako misli in je zato treba ugotoviti, da tiči vzrok neke druge. Morda smo del odgovora na to »stanje« mogli najti že v teh treh večerih, predvsem pa se nam je ponudil iz vsebine »okrogle mize«, ki jo je prireditelj pripravil ob zaključku teh večerov! Že povedano dopušča zaključek, da je slovenski planinski film (in alpinistični seveda) ostal — slovenski amaterski film. Manifestacija, naj mi bo dopuščeno, da to prireditev tako imenujem, je izzvenela v pravcati mali domači festival amaterskega alpinističnega in planinskega filma, ki je hkrati s svojimi vsebinami in s prikazom prizadevanja posameznih avtorjev, pokazal tudi na problematiko tega filma (in filmanja) pri nas.

Iz bogatega izbora je strokovna komisija izbrala filme, ki smo jih potem videli in seveda tudi lahko ocenili. Delo prav gotovo ni bilo hvaležno, saj je amaterskih »izdelkov« še veliko in mnogi izmed njih bi zaslužili javno predstavitev. Pa vseeno, že toliko, kolikor smo videli, dopušča opravičilo, da o tem dododku spregovorimo na tem mestu nekoliko bolj »na široko«. Izbor je bil ustrezen tako in tako, saj je pokazal potrebno mero

atraktivnosti, enkratnosti, nekaj zanimivih amaterskih zamisli pri režiji in montaži filmov, pa tudi dosti težav, ki jih profesionalci ne bi imeli, tu pa so spremljale včasih res izborna vsebino in so te težave, če gledalci ne bi bili pripravljene »zamižati na eno oko«, včasih nekoliko motile sem in tja tudi izredno čiste izpovednosti. Po drugi strani pa ta izbor pregledno zajema tako rekoč celotno alpinistično dejavnost pri nas, čeprav razumljivo, strogo po odlomkih. Kaže obrise razvoja alpinizma, potem našega odpravstva, hkrati pa ostaja trdno v prostoru in času. Res je »alpinizem težavna reč«, kot ugotavlja v uvodnem članku v Programu za te večere Neva Mužič in meni, da ne prenese zmeraj »podrejanja estetskim normam«. Alpinizem je visoka šola estetizma, je estetika, in umetnost hkrati v svojem ustvarjanju. Rojstvo nove plezalne smeri je stvaritev, torej je to umetniško delo posebne vrste, ki je obogateno z vsemi estetskimi pridevki, ki jih v tem dejanju pričakujemo in — tudi najdemo! Če ne bi tako bilo, ne bi mogli trditi, da je plezanje — ustvarjanje novih doživetij, ki se opredmetijo z novo rojeno smerjo katerekoli težavnostne stopnje, umetniško dejanje. Veliko takih potrditev bi našli tudi na teh večerih. Umetniško zanimanje za take filme je v filmskem svetu znano, saj tematika ponuja neizčrpen vir možnosti za umetniška upodabljanja. Res je, to moram ugotoviti, da se je zanimanje za plezalski film, predvsem za scene v »dramatičnih navpičnicah«, rado spreverčalo v herclizem, ki so ga filmi med obema vojnama bili polni. Sem in tja so alpinistični film tudi kritizirali, mu pritikali priokus senzacionalizma, komercializma in teh kritik pravzaprav ni bilo malo. Ta »hlastanja po nemogočih navpičnicah«, ki zastajajo sapo, je Purtscheler imenitno označil, ko je dejal, da »so stvari, ki jih v gorah ne smemo izvršiti, so pa tudi take, ki jih ne moremo...« (PV 60/571). Prav verjetno pa se je temu »hrepenenju« (najbrž po senzacijah) pridružila kmalu tudi televizija, ko na primer ni prizanesla niti Eigerju. Vse to se je, če na hitro zaključimo to poglavje v razvoju planinskega in alpinističnega filma, kaj hitro združilo v neko filmsko krizo, ki je zlasti v 60. letih že začela slutiti, da se je ta tematika filmsko izčrpala, da postaja iz leta v leto siromašnejša in da je le vprašanje časa, kdaj bodo tudi v tej snovi zaveli novi vetrovi. Tako ugotavlja Toni Hiebeler, tako mislijo vsi, ki redno spremljajo filmsko dogajanje v Trentu in čas sam je to prepričanje kmalu potrdil, ko se je na sceni začel pojavljati tako imenovani »odpravarski film«, sprva še z navno dneviško koncepcijo, pozneje pa že z drznejšimi filmskimi zamislami in rešitvami. Nekaj tega prizadevanja je bilo moč spoznati tudi ob gledanju filmov v Cankarjevem domu.

In še ena vrednost se je izkristalizirala ob teh filmih — njihova dokumentarna vrednost. Umetniško sporočilo je tesno povezano, bomo dejali, z amatersko pristnostjo, s čistim užitkom v doživetju in s čisto željo — sporočiti to doživetje tudi drugim. Tako nam je ob tem neprestanem prizadevanju kar nekako žal, da smo v slovenskem planinskem filmu nekako zastali — po velikem začetku s filmoma J. Ravnika v kraljestvu Zlatoroga in Badjurovih Triglavskih strmin. In tako naj v tem uvodnem zaključku ugotovim tudi to, kar so že mnogi pred menoj: »Ko govorimo o slovenskem planinskem in alpinističnem filmu, moramo odgovoriti tudi na trditev, da je splošna želja tisočernih planincev po filmu, v katerem bi bilo okolje lepote našega gorskega sveta... In če je nadalje res, »da je ostalo neuresničeno hrepenenje množice slovenskih planincev..., ki leta in leta z vse bolj drznimi osebno odgovornimi podvigi osvajajo Alpe, Kavkaze, Himalajo... Kakšno zanimanje tisočernih ljubiteljev gora, gledati takšne filme!« (F. Brenk: O Slovenskem planinskem filmu, PB 67-194). Torej, če je vse to res, potem bi bilo potrebno ugotoviti razloge, zakaj nismo mogli, nismo hoteli, morda niti želeli tega velikega hrepenenja uresničiti. Morda je res, da je alpinistične filme težje ustvarjati, že zaradi neločljive povezanosti človeka z naravo in narobe, zaradi prevelike bojazni, da ne bi morda nehote zašli v »tradicionalno sentimentalnost«. Sicer pa, zakaj naj bi bil prav planinski film zahtevnejši od drugih tem, ki jih scenaristi in režiserji oziroma producenti sprejemajo brez večje bojazni, da bi bili morda neprepričljivo herojski, romantično osladni in morda celo sentimentalni. Odkod navsezadnje ta sladkoba, ko pa ve vsakdo, da je prav gora in vse njeno neznansko daleč od vsega tega. Prinaša človek v to okolje tak vonj? Med »kočarje, planšarje, lovce, plezalce, množice planincev, transverzorce, smučarje, oskrbnikov, znanstvenikov na observatorijih, gorskih reševalcev, gorskih stražarjev«. Smo najbrž v globoki zmoti. Tu gre za »uravnavanje odnosov do življenja, ne pa za zdravljenje teh odnosov. Treba se je le zdravo lotiti dela, da bi oblikovali gmoto motivov pa osebnih in družbenih problemov sodobnega planinca in alpinista... da bi pri tem ne bili niti sentimentalni, niti nadčloveški nadljudje« (Brenk, prav tam).

V Programu je zapisanih tudi nekaj misli na temo »slovenski alpinistični amaterski film«, ki jih je bil zapisal Janez Bizjak in sicer »v imenu avtorjev«. Predvsem je tu treba izluščiti ugotovitve, da so to filmi, ki so terjali »specifične pogoje snovanja, rojevanja, oblikovanja«. J. Bizjak pravilno ugotavlja, da v tem primeru ne moremo razumeti pojma »amaterski« kot pojem, ki naj bi podčrtoval neprofesionalnost in ima le ljubiteljski pristop, ki naj bi v »strokovnih krogih« bil prevečkrat posmehljivo zastavljen. Ti filmi so predvsem sad avtorjevih osebnih zamisli, ko nastopa v vlogi snemalca, režiserja, montažerja, govorca in finanserja, včasih pa tudi — akterja. V vsem tem je zajeto

mного odpovedovanja, »na desetine ur v sončnih popoldnevih ali v poznih večernih urah«. Zato je improvizacija očitna. Montaža je pač taka kot je, glasovna oprema prav tako. Vse skupaj pa je pristno, največkrat povezano z nemogočimi snemalnimi pogoji, ki jih ne bi zmožel noben profesionallec ali pa zelo redki, ki so hkrati tudi večji v plezanju, in zato je ta dokumentarnost še toliko bolj dragocena, ker je neponovljiva, kar je pač za dokument značilno. Ta neponovljivost je v teh primerih še toliko bolj »trda«, ker gre za izjemne razmere, ki jih zmore le človek, ki je takim razmeram kos (ali pa tudi nel), kajti nikoli ni mogoče vnaprej predvideti, da bo zamisel tudi uresničena. Torej je »vrednost našega amaterskega alpinističnega filma predvsem v njegovi dokumentarnosti«, saj gre navsezadnje tu za filme, ki so često nastajali v razmerah, ki so značilne za odprave in v stenah, kjer alpinisti odkrivajo še neznan svet in — sami sebe. Tako je tudi tu mnogo pomešanega, mnogo je takega, kar ima izrazito umetniško veljavo, ne dokumentarne, ker gre tu za doživetje, za nepredvidljivost, za naključne dogodke, ki jih mora alpinist-snemalec sprejeti. Tu so osebni napor, in trpljenje in je trdo delo, so pa tudi »trenutki sreče in nepozabnih doživetij«. V kadrih, ki si slede bolj ali manj logično, posrečeno, tudi duhovito, izvirno, ni olepšav, ne spačenosti, so le vsakdanjosti, je le nepotvorjen zapis resničnosti.

PRVI VEČER

V večini mlado občinstvo je gledalo tele filme: Everest Vanje Matijevca, Taurus Joca Balanta, Pamir Petra Markiča, Lotse Vanje Matijevca. Vse na super 8 mm, barvni. Dnevniški filmski zapisi pravzaprav niso odkrivali filmsko nič novega. Vse se je začelo, vse se je odvijalo, kot pač poteka odprava sama. Obrazec, ki je sicer že preživel, je pa v dokumentarnem prostoru še vedno filmskemu amaterju praktično pomagalo, »kako spraviti skupaj film«, ki bi ohranil doživljanje na taki poti. Filmi tega večera sodijo v ta žanr, vendar pa se po kakovosti med seboj bistveno razlikujejo. Matijevčev Everest je zapis poteka odprave (Everest 79). Vedeti je namreč treba, da je snemalec predvsem alpinist, član odprave in da je snemanje njegova sekundarna naloga in da rezultati te naloge dobe svojo vrednost šele dosti pozneje, ko je odprava namreč že zdavnaj doma. Matijevec je prikazal film, ki skuša logično pripovedovati o dogajanjih na gori in to z jezikom, ki mu gledalec prisluhne, včasih zadržuje sapo, predvsem pa podoživlja vse tisto, kar je doživljal snemalec sam, pač v obsegu svojega lastnega razumevanja takega gorskega sveta. Velika mera osebnega filmu pomaga doživeti stopnjevanje do samega dejanskega vrha, ko se pripoved prevesi v svojo katarzo.

Joco Balant pa pripoveduje o odpravi alpinistov PD TAM iz Maribora na Taurus. Dnevniški zapis je filmsko logičen in zajema vse najvažnejše vtise s poti. Logistika tega filma tiči v lahkotnem, nevsiljivem pripovedovanju, komentiranju, kar pa teže samega dejanja, ki ga predstavlja vzpon na to goro, ne prizadene. Nasprotno, z velikim optimizmom se zaključita ta pripoved in le stežka se moramo posloviti od tega mogočnega sveta.

Peter Markič sodi v tem sklopu v posebno vrsto »predstaviteljev« amaterskih alpinističnih filmov. Predvsem je nerazdružna s filmskimi stvaritvami njegova pristna humoristika, ki se porojeva sprti, neposredno s kadri samimi, z vsebino in razpoloženjem. Tako mu uspeva uokvirjati resne naloge v okvir človekovih zmogljivosti, v logiko in v osebno prepričanje.

Prav posebej pa je potrebno razčleniti Matijevčev film Lotse. Oboje, spremna beseda pa slika, sta napravila globok vtis. Zakaj? Krutost gore do človeka? Nizanje neponovljivih podob, skrajno nevarnih, na robu mogočega tako rekoč? Tudi to je bil povsem amaterski film, amatersko zmontiran, pa nas je pustil s tako globokim vtisom. Film vsekakor sodi med tiste dokumente človekovih zmogljivosti, ki nimajo veliko posnemovalcev.

DRUGI VEČER

Podoba ista kot prvi dan — polna dvorana večinoma mladih, ki jih zanima taka tema. Razveseljivo. In še so bili, pa niso mogli v dvorano, dokler jih prireditelj ni širokogrudno pustil v ta ambient.

Savellijev film Pallavicini in Mont Blanc je prikazal ambicijo, ki spregleda že marsikateri ljubiteljski kader in postaja vedno bolj pomembna — informacija, sporočilnost. Teža spominjanja se zlepi s pripovedjo o objektivnih težavah na gori, s katero se človek sreča. Tu ne slutimo več poudarka »na čistem alpinističnem dejanju«, pomembna postaja tura, vsak korak tako rekoč, ki zmore dodati kaj novega tej informaciji.

Markičev Ledeni slap pa je zapis v alpinističnem stilu, ko gledamo plezanje v ledu. Tudi film Spominske poti Matjaža Fistrovca sodi med čiste alpinistične prikaze dejanj in situacij v posameznih smereh. Film vsebuje še eno vrednost — razmišlja o gori in

človeku. Ne moremo tudi mimo domiselno animiranega filma Marjana Ručigaja, ko nam v prisposodbi prikaže s humornimi vložki vzpon in sicer s pomočjo stiliziranega risalnega žeblička in — pajka. Posebne pozornosti pa je tega večera bil deležen film Otona Naglosta Štruca, pravzaprav oba njegova filma, tudi Vranska draga. To je filmsko dograjena pripoved o vzponu v visokem alpinističnem stilu.

TRETJI VEČER

Vsekakor vrh dogajanj. Bizjak-Pajkova Grenlandija je predstavila uvodni vtis v ta večer, ki obljublja širokopotezni sprehod tako rekoč po vsem svetovnem gorstvu. Gledalec je imel tako občutek, da sedi v dvorani, skupaj s svetovno znanimi alpinisti, ki bi radi prikazali svoje filmske zamisli občinstvu. Sam nisem bil nič drugače razpoložen, kot vselej tedaj, ko sem toliko let v Trentu spremljal dogajanja na svetovnem filmskem festivalu alpinističnih in raziskovalnih filmov, ki že trideset let prikazuje svetovni javnosti filmske dosežke te vrste. (Mimogrede: letos bo to že 33. in bo trajal od 28. aprila do 4. maja).

Seveda, veliko še manjka do tiste dognanosti, ki jo lahko srečamo na tem festivalu, vtis pa je tu in mimo njega ni mogoče. Grenlandija je logično sosledje dogodkov, ki skušajo s filmsko pripovedjo oživiti vrsto pomembnejših podrobnosti v panoramah in v življenju v taboru. Joco Balant je prikazal na videz manj alpinistično zahteven film — Po mehiških vulkanih z vzponom na Popokatepetl. Trekinski prizvok, ki se drži tega filma, vrednosti seveda ni prizadel, saj je pripoved avtor naslonil predvsem na sam vzpon in na pokrajino. Posebej pa je vzbudil pozornost film Milana Savellija o jezeru Titicaca s poetičnimi filmskimi vložki in s stvarnim komentarjem, ki v najbolj nujnih podrobnostih spoznamo življenje plemena (skrivnostnega) Ursu, ki živi na tem jezeru, in pa še vedno skrivnostno mesto Maču Piču. Raziskovalni element je tu očiten in je tako prav ta film poskrbel za vsebinsko ravnotežje teh treh večerov z ostalimi alpinističnimi izpovednostmi in dokumentacijo. Bešlinov Salcantay je v skromnosti v komentarju poudaril resnost samega vzpona na to izredno lepo goro. Lepoto uspe pričarati tudi snemalec tega filma.

Posebno mesto pa zaslužita filma Aconcagua in Fitz Roy. Peter Podgornik je predstavil film — enkratno dejanje, ki ga je opravila I. primorska odprava »Andi 78«, ko je v tej gori »potegnila« Jugoslovansko smer in to v skrajno zahtevnih in nemogočih razmerah. Kamera, prvokrat v rokah snemalcev, je pokazala vse bistveno, izpoved pa je bila tako impresivna, da oboje — film in komentar — predstavljata nedeljivo in neponovljivo celoto. Škoda, da komentar ni bil posnet. Joco Balant in Silvo Karo pa sta zaključila večer s filmom Fitz Roy. Težavnost, ki jo zasledimo v posameznih delih filma, ne zaostaja za težavnostmi take vrste v prej omenjenem filmu, le pogoji snemanja so v tem delu J. Amerike povsem nemogoči. Avtorja sta si zato pomagala pri tej filmski pripovedi tudi s sliko z diapozitivov, ko je vse to skupaj dovolj nazorno pokazalo, kako je »nastajala« v Fitz Royu — Slovenska smer.

OKROGLA MIZA

Ta naj bi dala piko vsem tem trem večerom, pa je ni. Ostalo je dosti odprtih vprašanj, ki terjajo morda posebej pripravljeno srečanje na to temo. To pa že zato, da vendarle ne bi spet vse skupaj izzvenelo v neko sicer zanimivo amatersko prizadevnost, za katero ni denarja, problem slovenskega planinskega filma pa bi bil še naprej neprijetna tema mnogih, ki se s filmom ukvarjajo, pa to temo raje obidejo, in pa mnogih, ki z neprijetnim občutkom v srcu pišejo o tem problemu.

Naj izluščim le dvoje misli te okrogle mize. Prva: »To so filmi za alpinistično publiko, ki jim po dokumentu ni para in imajo vrednost tudi v samem komentarju« (France Zupan, član »okrogle mize«); druga: »Ti filmi so nastali iz notranje potrebe vsakega posameznega alpinista. In mini festival, ki smo mu bili priča, je pokazal dosti dobrih filmov, ko pa je hkrati ostalo odprto vprašanje, kje jih prikazovati. Velike odprave nekako zrinejo filme na televizijo, drugi pa jih hranijo doma in jih pokažejo le ožjemu krogu. Ustavi pa se pri denarju.

Dejstvo pa je, da je vrednost tega filma v tem, da ga ni mogoče ponoviti. Ima torej dokumentarno vrednost (Tone Škarja, publika).

90 LET PLANINSKEGA VESTNIKA*

prof. EVGEN LOVŠIN

Uvod v ta del razmišljanja o planinstvu je že napisan in priobčen z odstavkom »Kulturna dediščina slovenskega planinstva« (PV str. 196, leto 1984/5). Potrebno je še z nekaj besedami dopolniti povedano, preden bi ob razčlenjevanju vsebine Vestnikovega gradiva prikazali njegovo številčno in stvarno bogastvo.

Planinski vestnik razdelimo za boljši pregled na pet obdobj:

- I. obd. 4 desetletja 1895—1940, Splošno kazalo, sestavil prof. Josip Wester.
- II. obd. 1 desetletje 1941—1950, Splošno kazalo, sestavil prof. Josip Wester.
- III. obd. 1 desetletje 1951—1960, Splošno kazalo, sestavil prof. Vilko Mazi.
- IV. obd. 1 desetletje 1961—1970, Splošno kazalo, sestavil prof. Vilko Mazi.
- V. obd. 1 desetletje 1971—1980, še nima sestavljenega Splošnega kazala, pomagamo si z letnimi kazali.

Splošna kazala za prva štiri obdobja (1895—1970) obsegajo 430 natisnjenih strani v knjižni obliki in dveh vezkih, peto obdobje pa ima kazalo po nekaj strani v vsaki 12. številki tekočega leta.

Splošna kazala prvih treh obdobj so sestavljena po istem sistemu, za četrto obdobje pa je potrebno upoštevati spremembe.

Ogrodje Splošnega kazala je sestavljeno iz treh delov:

- A — Vsebinsko kazalo,
- B — Avtorsko kazalo,
- C — Seznam slik in zemljevidov.

Vsebinsko kazalo ima šest oddelkov: Splošni članki, Potopisi in opisi, Slovstvene ocene in prikazi, Društvene zadeve, Osebnosti in Obzor (Razne vesti in beležke).

V Avtorskem kazalu je navzočnost avtorja skrbno prikazana. Članki so na podlagi kartoteke zaznamovani s tekočimi številkami, s priimkom in imenom avtorja, naslovom prispevka, Vestnikovo letnico in stranjo. Avtor pa je še posebej prikazan na koncu Planinskega vestnika v tekočem abecednem kazalu, kjer so avtorjevemu priimku in imenu pripisani znaki iz šestih oddelkov in tekoče številke iz vsebinskega kazala. Med stotinami avtorjev in njihovih prispevkov jih lahko hitro identificiramo.

Omenjeni oddelki so pri Westru razdeljeni na skupine, ki so sestavljene iz več podskupin. Za primer navajamo dve taki skupini s svojimi podskupinami, ker so važne za naše raziskovanje.

Priroda in njeni pojavi:
Rastlinstvo in živalstvo
Geologija
Prirodni pojavi, meteorologija
Zdravstvo

Planinska zgodovina in narodopisje:
Spominski članki o osebah
Osebnosti
Zgodovinski članki
Raznotero

Največ prostora zavzemajo Potopisi in opisi. Razdeljeni so na petnajst podskupin, od Julijskih Alp do ostale Evrope in drugih zemljin.

Mazijeve nadaljnje delitve, dopolnitve in spremembe v sistemu Splošnih kazal, če jih primerjamo z Westrom, bomo omenjali po potrebi.

Vsebinska kazala Planinskega vestnika nam za vsa štiri obdobja (1895—1970) pokažejo naslednjo številčno sliko:

Obdobje	Celotno štev. enot (člankov)	Od celotnega števila je potopisov
1895—1940	1581	791
1941—1950	394	150
1951—1960	1373	383
1961—1970	1617	530
Skupaj	4965	1854
Ocenjeno za zadnje desetletje	1500	800

* Članek je sestavni del zapisov z naslovom »Razmišljanje o planinstvu«, ki jih je za Planinski vestnik prispeval prof. Evgen Lovšin in so objavljeni v PV 3/84, PV 4/84, PV 5/84 in PV 12/84, 532—537.

Planinski vestnik je od začetka izhajanja do danes zabeležil približno šesttisočpetsto enot — člankov in zapisov in od teh kakih 2200 potopisov, med temi približno 450 plezalnih.

Planinski zbornik 1945 velja za 45. letnik društvenega glasila.

KAKO SE JE ZAČELO PRVO OBDOBJE PLANINSKEGA VESTNIKA

Ustanovitelji in odborniki Slovenskega planinskega društva v Ljubljani (1893) so za naslednje leto izdali Poročilo o II. društvenem letu 1894. Orožen, Mikuš, Krulec, Triler, Borštner, pet Piparjev in še drugi navdušeni planinci so v svesti si velikih nalog sklenili, da prihodnje leto 1895 začno izdajati list, ki naj bo mesečnik in ki se naj imenuje Planinski vestnik. Isto leto kot Ljubljčanani so Močnik, Trpinc, Burnik in Kos ustanovili podružnico v Kranju, Kocbek, Vrečko, Goričar pa Savinjsko podružnico s sedežem v Mozirju. Ze drugo leto je bilo 271 rednih članov, častni član je bil dr. J. Frischauf, ustanoviteljev (poglavitno denarnih) pa 7. V Poročilu je bilo objavljenih 175 potov (izletov) z izhodiščem, namembnim vrhom, znamenitim krajem, z nadmorsko višino in potrebnim časom poti.

Vižmarje — Tacen — Šmarna gora 671 m (čez Kuhinjo) 1 uro in pol,

Borovnica — Pokojišče — Padež — Cerknica 3 ure in pol,

Škofja Loka — Gabrovo — Lubnik 1027 m 2 uri,

Stare Fužine — Preko sedmih jezer — Trenta 10 ur,

Trbovlje — Dobovec — Kum 1219 m 3 ure,

Kamniško sedlo — Planjava 2392 m — Ojstrica 2350 m 6 ur,

Srednja vas v Bohinju — Tolstec — Triglav 2864 m 10 ur.

Sto petinsedemdeset takih izletov pred skoraj sto leti! V tistih časih, manj varnih, je naš človek-planinec pogumno brusil noge po bližnji in daljnji okolici, po hribih in dolinah tja do najvišjih gora.

V omenjenem Poročilu 1894 je izšla devet strani dolga razprava prof. Fr. Orožna, predsednika SPD, z naslovom »Prvi hribolezci na Triglavu v dobi 1778 do 1837«, ki nam je prva dajala zbrano znanje, navdih in pogum ob Župančičevi »veličastni monštranci, sijoči nad našo deželo«.

I. Obdobje (1895—1940)

Pred nami je prvo obdobje Westrovega Splošnega kazala, ki za ta čas v celoti zajame revijalno pisanje slovenskega planinskega človeka. V posebni kartoteki evidentirano, podrobno in pregledno predstavi iskavcu zelene podatke. Vseh enot (člankov, zapisov in prispevkov) je 1581. Oddelek vsebinskega kazala vsebuje med splošnimi članki naslednje količine:

Skupine	Število enot (člankov)
Planinstvo in alpinistika	91
Priroda in njeni pojavi	45
Planinska zgodovina in narodopisje	65
Leposlovje	120
Jezikoslovje in imenstvo	25
Potopisi in opisi	791
Slovstvene ocene in prikazi	242
Društvene zadeve	95
Osebnosti	106

Planinski pisec prvih desetletij se je nagibal v večji meri k potopisu in opisovanju gorske pokrajine, kar je razvidno iz visoke številke (791 enot). Vse druge skupine imajo manj kot polovico pisemskega gradiva.

Planinstvu in alpinistiki je namenjeno 91 člankov. Pavlin, Woelfling, Mlakar, Badjura in Tuma so se še v avstro-ogrski monarhiji lotili pisanja o turistik in priradi, o izletih v zimi in snegu, Tuma pa je nastopil s svojo življenjsko temo: Alpinizem. V PV 1908 št. 6 in 7 začne Tuma svoj 12 strani dolg članek s citatom L. N. Tolstoja: »Eno od prvih in od vseh priznanih pogojev sreče je tako življenje, pri katerem ni narušena zveza človeka s naravo, tj. življenje pod milim nebom, na svitu sonca, na svežem vzduhu, občevanje z zemljo, rastlinjem, živalmi.« Razen tega so pogoji za srečo: »ljubljeno

in svobodno delo, telesno delo in zdravo spanje, družina, svobodno, ljubeznivo občevanje z vsemi različnimi ljudmi sveta in naposled peti pogoj sreče je zdravje in smrt brez bolezni.

Ta odgovor na temeljna vprašanja o človeškem bitju obsega tudi odgovor glede bistvenega pomena alpinizma.

Prvo in temeljno delo o alpinizmu v slovenski planinski literaturi je dr. H. Tume »Pomen in razvoj alpinizma«, založil TK »Skala«, 1930.

Ko je bila prva svetovna vojna leta 1918 končana, je že prejšnje stoletje prebujena misel o alpinizmu (Willomitzer, Kos, Korošec, Rožič, Valentin Stanič itd.) vnela srca naših planincev. Pisali so: Jug o smotru alpinizma, Kunaver o vzgojni plati mladine (šest tovrstnih člankov), O gorah in verskem čustvu (Jeglič), Nekaj misli o Kugyjevem »Triglavu« (Lipovšek) itd.

V to skupino je Wester vključil tudi dve plati: *praktično in gospodarsko*. Pisali so o nesrečah v gorah (Mlakar), o uporabi vrvi (Modec), z vodnikom ali brez vodnika (Zazula), o prečanju in varovanju v težkem, plezalnem zimskem terenu (Pleterski). Tudi v ekonomiki so se naši planinci postavili. Zanimalo jih je stanje planinskih koč, gradnja novih, njihova oprava, in upravljanje je stanje planinskih koč, pastirstvo in planšarstvo, tujski promet in lovstvo (Tuma, Ilašič, Kapus, Marn, Lah, Ogrin in drugi). Treba je priznati, da so se mnogi znanstveniki, gospodarji, višji uradniki (tako imenovani srednji sloj) zelo zavzeto vključili v razvoj in napredek slovenskega planinstva. Pa tudi delavec, posebej industrijski na Gorenjskem, je prisluhnil gibanju, mladež plezalstvu, starejši pa nošnji in vodništvu.

Naslednjo skupino »*Priroda in njeni pojavi*« obravnava 65 člankov. Tu imamo opraviti z rastlinstvom in živalstvom, z varstvom narave, z geologijo, naravnimi pojavi, meteorologijo in zdravstvom. Ljubitelji cvetja in poklicni naravoslovci si najdejo v gorah vsepovsod kak naravni cvetličnik. Pavel Kunaver je že v prvem obdobju napisal več člankov, med njimi najlepšega: »Pomladansko pismo vsem, ki so dobre volje!«, PV 1927, str. 109: »*Srce najbolj zaverovanega plezalca, vase vglobljenega šetalca vstrepeče veselja, ko ugleda sredi divjega, mrtvega skalovja belo zvezdico, na skromni trati rdečo ali modro čašico... Planinci ne onečiščujte templja prirode!... Obvarujmo našim goram njih praznično obleko!*«

Pisali so o favni in flori (Zazula), o planinskih vrtovih (Panič), o planinskem cvetju v nižini (Petkovšek) in drugi. Poleg naravoslovja je zastopana geologija (prof. Seidl s štirimi članki), Žurga (O Pohorju). Med naravnimi pojavi je meteorologija najbolj privlačna: Planine v večernem žaru (Plantan), Macher (Ledeniki), Tuma (Plazovi), Elijev ogenj (Knafelc in Seidel) Glorija na Triglavu, Peršič (Plazovi), Nekoliko o meteorologiji (Mandelj, Kocbek in Zazula). O problemih zdravstva so se oglasili štirje zdravniki: Roblek, Chodounsky, Demšar in Debeljak, pisali pa so o lekah in lekarnah, o turistiki v zvezi z zdravjem, o sončnih opeklinah, o gorski bolezni itd.

Planinska zgodovina in narodopisje

Ta skupina je razdeljena na naslednje podskupine: Spominski članki (po osebah), Osebni spomini, Zgodovinski članki in Raznotero. Približno 35 planinskih piscev je napisalo 65 člankov, kar pomeni, da imajo nekateri po več člankov notiranih v Vestnikovih kazalnih. Tu srečamo pisatelje, ki jim je bila planinska zgodovina zraven poklica (profesije) njihovo poglavitno, življenjsko delovanje iz veselja. Za te amaterje velja v večji meri ljubiteljstvo, kakor nestrokovnost in površnost, vsaka še neznanu ugotovljena drobtina pa resnica o času in dogodku je lahko ploščica na pisanem mozaiku zgodovinskih podatkov.

Prof. Josip Wester ima 7 spominskih člankov (o Freyerju, Goetheju, Haquetu, Ravnikarju, Rosthornu, Kefersteinu in Tušku). Josip Oblak je pisal o Cankarju in Goetheju, prvi predsednik Slovenskega planinskega društva Fran Orožen se je ukvarjal s prvimi pristopi na Triglav, s prvim slovenskim alpinistom Staničem (malo znano je, da je bil Stanič prvi turist na Velikem zvonarju, Grossglocknerju — op. ur.), o Valentinu Vodniku, da je opeval raj pod Triglavom. Tu so še pisci Andrejka, Pintar, Mrak in Kogovšek. Triglavski župnik Jakob Aljaž ni samo hodil na Triglav, ampak je popisal, kaj je vse storil zanj in na njem. Zanimivi pisci osebnih spominov so še pipar Lindtner, prijatelj Mlakar, Erjavšek o bratih Erjavških, vodnikih in reševalcih v Kamniških in Savinjskih Alpah. Društveni predsednik Fran Tomiňšek in Vestnikov urednik Josip Tomiňšek sta pisala o svojih organizacijskih in upravnih zadevah, o odkritju Tomiňškove poti iz Vrat na Triglav, o kroniki zadnjega polstoletja itd. V to skupino so uvrščeni Klodič, Peterlin-Petruška, Vidmar, Zazula in Žmitek. Tudi Tuma je tu s svojimi spomini iz mladih let.

Med raznoterosti te skupine je poleg drugih uvrščen tudi dr. Arnošt Brilej, urednik PV, z zanimivim spisom: Iz slovanskega alpinizma (udejstvovanje Poljske, delo ruskih alpinistov, razmah in pokret pri Bolgarih in delo Čehoslovakov).

Leposlovje

Leposlovje je v primeri z že omenjenimi ideološkimi in znanstvenimi skupinami številčno dobro zasedeno. Ima tri podskupine: Poezija, Muzikalne priloge, Proza, od katerih ima druga samo dva skladatelja, Aljaža in Foersterja, poezija ima 50 pesmi (od teh Finžgar 9). Naj navedem nekaj znanih imen: Aškerc, Abram, Gradnik, Medved, Merhar, Zorzut in drugi. Marsikomu začne na planinah utripati pesniška žila, a redkim se kaj lepega utrne. Proza je še bogatejša: 67 enot. Wester jih je razvrstil na Črtice, Humoreske in Aforizme. Največ jih imata Korun in Mlakar, takoj za njima je Zazula. Spomnim se, da se mi je srce marsikdaj ob tem čtivu ogrelo. Nekoliko za dobro voljo jih je kar tu:

Aljaž Jakob: Kaj bodo naši potomci s Triglavom počeli?

Gregorin Janez: V gorah sneži in mete

Kozak Juš: Dva razgleda

Lipovšek Marjan: Pravljičica o treh drevesih

Mlakar Janko: Nekaj iz morfologije in biologije planincev

Rus dr. Joža: Postanek gora (Črnogorska narodna)

Topolovec Darinka: Vsi sveti pod Triglavsko severno steno

Mara Mohorič: Tam sem hodil po planincih ...

Vandot Josip: Kresovanje v gorenjskih planinah

Zazula Jožef: Šaljivo mučni doživljaji.

Jezikoslovje in imenstvo

Skupina s 25 enotami (članki). Od nekdaj se je slovenski planinec zanimal, kako domačin poimenuje svoj kraj, potok, goro, planino, vršace. Gre za Raven svet, Vzvišen svet, Poglobljen svet, Vodovje, Površinsko odejo in Občila. Tako si deli Badjura svojo Ljudsko geografijo ali terensko izrazoslovje. Gre za Kaj in Kako. Navedel bom samo nekaj naslovov, ki nam sami povedo vsebino te strogo znanstvene stroke:

Kogovšek Ivan je zelo zgoden jezikoslovec. V letih 1910, 1923 in 1925 je napisal za vestnik 4 članke. Zanimal se je posebej za Bohinjska imena, med drugim za Vodnikov »Vršac«. Dr. Jakoba Prešerna zanimajo imena okrog Begunjščice in Stola. Dr. J. Šašel je raziskoval Koroško Zilo, Zgornji in Spodnji Rož. Znan in zelo poučen je Antibarbarus dr. Josipa Tominška. Na vrsti je daleč najboljše dr. H. Tuma, ki smo ga že predstavili z Imenoslovjem Julijskih Alp. V seznamu je 6 njegovih nomenklaturnih, terminološko bogatih člankov.

Potopisi in opisi

Znanosti so šle v dvajsetem stoletju strmo navzgor v močno specializacijo in strokovno izpopolnjevanje. S tem v zvezi je nastajala potreba po poklicnem združevanju in po lastnih periodičnih publikacijah v obliki revij, vestnikov, obzornikov itd. Planinski vestnik, ki spada med najstarejše tovrstne publikacije, je bil in ostane list s pogloblveno potopisno vsebino in registriranjem planinske kulturne dejavnosti. Imel bo tudi v prihodnje na stečaj odprta vrata vsem znanstvenim strokam, ki so kakorkoli povezane z gorskim svetom.

Dobra polovica Vsebinskega kazala (obdobje 1895—1940) je pred nami. Šteje 791 evidentiranih člankov o potopisih in opisih in v Avtorskem kazalu po abecednem redu 384 avtorjev (s pridržkom zaradi manjših napak). Skupina Potopisi in opisi je razdeljena na naslednje podskupine:

Število enot (člankov)

Julijske Alpe, vzhodni del	201
Karavanke, zahodni del in Storžič	22
Savinjske Alpe	115
Štajersko gorovje in hribovje	48
Gorenjsko	25
Ljubljanski okoliš	27
Zasavje in Dolenjsko	27
Notranjsko in Kraški svet	19
Primorsko, Goriško in Benečija-Julijska krajina	13
Julijske Alpe, zahodni del	17
Koroško	21
Jugoslavija izven Slovenije	67
Ostala Evropa	104
Druge dežele	7
Daljša potovanja in kombinirane ture	67

Vse našete podskupine imajo še nadaljnjo prostorsko in kvalitetno delitev. Ne primer, Julijske Alpe, vzhodni del, se delijo na Splošne članke, Triglav vobče, Triglavska stena itd.; zadnja podskupina pa ima pod d) Plezalne ture še 12 člankov. Plezalnih tur ne moremo obravnavati med potopisi, pri plezanju imamo samo smeri. Uvrstili jih bomo v posebno podskupino.

Avtorsko abecedno kazalo prikaže pri posameznem avtorju njegov penzum (opravljeno delo) z navedbo številke člankov iz Vsebinskega kazala, pa tudi njihovega ocenjevalca. To bo tudi naše merilo.

Preden nadaljujemo analizo potopiscev in njihovega dela, je treba pripomniti še naslednje: Razpredelnica potopisov in opisov po krajih je zanimiva z več strani. Vzhodni del Julijskih Alp je očitno priznan tako izletniški kot plezalni eldorado, obljubljena dežela. Bližina Ljubljane, množica ljudi, več razumništva, več želja po veličastni naravi, zdravi naravi, ozonu v gozdovih, po prikupnih cveticah in divjih kozah, daljnih razgledih, dobri volji in krepkem počutju — vse to in še kaj odloča o izletu in njegovemu opisu. Z Julijci se merijo Savinjske Alpe, postavljajo se Karavanke, vsi drugi kraji pa so, razen Koroške in Pohorja (Maribor!), kljub večji prostranosti, prikupnemu okolju in ljudem, ostali daleč pod enotami potopisov o Triglavu in njegovi soseščini.

Prinašamo izvlečke iz Avtorskega kazala prvega obdobja (1895—1940). Naslovom dodajamo njihov številčni učinek (števíla člankov).

Priimek in ime pisatelja	Število prispevkov iz vseh poglavij	Število prispevkov, samo potopisi
Brilej Arnošt	29	12
Debelak Mira Marko	21	18
Kocbek Fran	28	14
Jesih Pavla		11
Kunaver Pavel	29	12
Lipovšek Marijan	20	17
Mlakar Janko	35	28
Oblak Josip	50	28
Rotter Bruno	20	15
Ogrin Fran		13
Potočnik Miha		11
Režek Boris		11
Tominšek Fran	21	
Tominšek Josip	196	
Tuma Henrik	54	38
Wester Josip	46	27
Zazula Jože	27	12
Župančič Uroš	24	19

Da bi se približali značaju in osebnim značilnostim našega množičnega potopisca, smo pri obeh tabelah izločili tiste, ki so na S tabeli izpadli s svojim enim ali dvema člankoma, pri tabeli II pa tisti, ki so se spomnili samo dva do trikrat svojih potov ali plezanj po gorah. Zelo veliko je v kazalih takih »enoglasnih« poskusov. Spominski potopisni članki so podoživetja vzponov in mnogo začetnikov bomo v naslednjih desetletjih našli med zglednimi planinci in prav dobrimi potopisci.

Omenil sem že, da so plezalne ture v Westrovem Splošnem kazalu zabeležene med Potopisi (Triglavska stena, Triglavsko in Bohinjsko pogorje, Martuljkova skupina, Škratica, Mangart itd.) in na koncu med »Daljša potovanja in kombinirane ture« z naslovom Plezalne ture.

V tabeli »potopisi« najdemo alpiniste, ki so v vsakem vremenu hodili v gore, tako na primer na Triglav pozimi in poleti, v viharjih in nevihtah, burji in snegu, najrajši po jutranjem hladu, ko pričakuješ prve sončne žarke. V Planinskem vestniku ali tudi v svojih knjigah so pisali o nepozabnih doživetjih zgodnji letniki: Setničar, Kveder, J. Tominšek, Topolovec, Debelakova, Lindtner in drugi.

Gre za začetek plezanja pri nas, za živahen čas, za tretje in četrto desetletje našega stoletja. Imena, ki jih bom navedel, so znana še danes, saj je glas o Triglavski steni in drugih stenah šel v »zadnje vas«. Bilo je veliko več plezalnih vzponov kot tistih, ki jih je plezalec opisal in ovekovečil. Le če je bila prej preštudirana smer tudi prvič preplezana, je vedno našla »smeropisca«. Svoje vzpone in doživljaje v Triglavski steni so opisali v prvih letih naslednji plezalci: Tuma Henrik, leta 1910, Kunaver Pavel, leta 1912, Kveder Janez, leta 1922, Tominšek Stanko, leta 1927, Debelakova Mira Marko, leta 1927, Potočnik Miha, leta 1930, 1931, 1933, Jesih Pavla, leta 1930, Župančič Uroš,

leta 1934, 1938, Boškovič Ljubica, leta 1936, Malovrh Cene, leta 1939, Brojan Janez, leta 1939.

Med Plezalne ture je Wester uvrstil 7 avtorjev, ki so opisovali več tur in se predstavili z bogato bero plezalnih vzponov ali dolgih pešpoti. Ti so: Kunaver Pavel, (1912, Kamniške planine), Jug dr. Klement (Moje ture, v letu 1922, 1923), Jug dr. Klement (Plezalne ture v vzhodnih Julicah in Kamniških planinah, 1924), Jug dr. Klement (Plezalne ture v Kamniških-Savinjskih Alpah, 1925), Jug dr. Klement (Plezalni zapisi, 1926). Posamič je navedenih in opisanih 41 (enainštirideset) plezalnih tur. Ker se je Jug leta 1924 v Triglavski steni smrtno ponesrečil, posmrtna izdaja zadeva skoraj polovico njegovih zapisov. Objave zapisov Prevca Slavka so datirane z letnico 1926, Debelakove Mire Marko z letom 1932, Župančiča Uroša z letom 1932 in 1934, Lipovška Marijana z letom 1933. Naj ne gre z nezadostnim priznanjem mimo nas ta nepopolni prikaz začetka slovenskega modernega alpinizma in plezalne vneve v letih 1920—1940, saj so sadovi naslednjih desetletij očiten dokaz, da smo se uvrstili v svetovne vrhove te telesno-kulturne dejavnosti.

SLOVSTVENE OCENE IN PRIKAZI

V Splošnih kazalnih so po najštevilnejšem poglavju Potopisi na vrsti Slovstvene ocene in prikazi ter Ostale publikacije. To poglavje je po količini na drugem mestu. 252 ocen, prikazov in naslovov je pred nami! Dr. Josip Tominšek, urednik Planinskega vestnika, je svojo vodilno uredniško dejavnost usmeril na nasvete mladeži, na ocene in kritike knjig in samostojnih spisov, ki se tičejo planinstva in plezalne alpinistike, bibliografije in slovenskega jezikoslovja z mnogimi opombami v znanem Antibarbarusu. Nanj odpade pribl. 110 ocen in opomb tega poglavja. Ni bilo količjakaj znane planinske knjige (ali važnejšega zapiska), da ne bi našla prostora v vestniku. Za planinsko bibliografijo ne bi našli boljšega pripomočka. Glavni urednik je imel precej izvrstnih pomagavcev: Josip Wester, Arnošt Brilej, Henrik Tuma, Anton Švigelj, Vlado Forster, Josip Orožen, Josip Oblak, so se večkrat oglasili. Vestnik je prinašal ponatise iz čeških, nemških in drugih publikacij. Seveda niso manjkale vesti o planinstvu iz domačih listov in revij. Primeri ocenjenih knjig nam bodo prikazali, kaj so ocenjevali: 10 Badjurjevih vodnikov in strokovnih zvezkov; Copeland F. S., Beautiful Mountains in the Jugoslav Alps; Cvetičić Vjekoslav, 4 knjige Doživljaji i utisci; Dvorski Viktor, V Julských Alpah; Finžgar F. S., Spomini na Kredarico; Frischauf J., 9 knjig in spisov; Debelakova M. M., Plezalna tehnika; Kajzelj Mirko, Naš alpinizem; Kocbek Fran, 9 koledarjev; Kos Fran, Ueber die polymorphe Aufspaltung der Isotomuri (rec. Petkovšek Viktor); Kugy dr. Julius, 5 knjig o Julijskih Alpah, peta knjiga Fünf Jahrhunderte Triglav pa je pri Tominšku izzvala kritično oceno; Janez Mencinger, Moja hoja na Triglav, ocene Tominška in Westra; Mlakar Ivan, 3 knjige Izbrani planinski spisi; Dr. Jože Rus, historijsko-geografske črtice; Seidl Ferdinand, Zlatenska plošča; Tuma Henrik, tri knjige Imenoslovje Julijskih Alp; Ulaga Drago, Knjiga o športu, smuki in plavanju, tri knjige; Zor Miroslav, Week-end Tehnika življenja v prirodi itd.

OBZOR

(Na straneh 57 do 74 Westrovega Splošnega kazala Planinskega vestnika)

Ogrodje splošnega kazala na prvi pogled ne zagotavlja potrebne preglednosti. Ponovimo ga, ko smo se približali njegovemu Obzoru in Seznamu slik in zemljevidov. Naše dosedanje analize smo posvetili Vsebinskemu kazalu in Avtorskemu kazalu.

Obzor je v kazalu samostojno poglavje, označeno z rimsko šestico VI, predhodna poglavja pa so I. Splošni članki II. Potopisi in opisi, III. Slovstvene ocene in prikazi, ki smo jih obdelali na začetku naše razprave. Izpuščamo IV. Društvene zadeve in V. Osebne vesti, ker niso neposredno povezane z duhovno stranjo telesne kulture. V Obzoru je okrog tisoč raznih informacij, ki zadevajo slovensko planinstvo. Obzor je veliko skladišče različnega blaga. To »žlahtno« blago so razne vesti in beležke, ki pa ne dosežejo ne vsebinske oblike ne obsega članka v Vsebinskem kazalu. Westrov Obzor ima naslednjo delitev:

Kraji in gore

Priroda in nje pojavi

Društveno delovanje in podružnice

Planinske stavbe

Upravne zadeve

Časopisi

Osebne beležke (osmrtnice)

Raznotere beležke

Poskrbljeno je tudi za hitro orientacijo. Posamezne vesti, enote, so označene z več kazavci, najmanj pa z dvema: letnica in stran Planinskega vestnika. Dva primera: Kredarica pod Triglavovim vrhom, o njej pišejo v šestih letnikih in na šestnajstih straneh, Triglav pa se omenja v petnajstih letnikih in na petintridesetih straneh itd. Radi bi zvedeli, kdaj so bili slovenski planinci na Mont Blancu. V skupini Kraji in gore je treba v abecednem seznamu poiskati Mont Blanc, ki ima dva pokazalca, letnik PV 1938 in stran 256. Tu najdemo odgovor: »Lanskega avgusta 1937 so se odpravili člani SPD Handl, Kopinšek, ing. Lavrenčič ... pod Mont Blancovo skupino. Skrajno slabo vreme je onemogočilo izvedbo vseh tur ... itd.«

Koliko bogastva je v Planinskem vestniku in prvih štirih desetletjih in koliko ga vsebujejo naslednja desetletja do danes, bo lahko presodil planinski bralec, ki bo od časa do časa vzel v roke tudi kak prejšnji letnik Planinskega vestnika.

SLIKE IN ZEMLJEVIDI

Ko je Wester skrbno sestavljal v Splošnem kazalu zadnje poglavje »Seznam slik in zemljevidov«, se je opravičeval: »Last, not least« (zadnje, a ne najmanj pomembno), saj govori slika več kot kopica besedi. Ugotovil je in sporočil osemindeset fotistov in risarjev. Mnoge slike še danes razveseljujejo naše oči in srca.

Poiskati imena fotografov še nekako gre, a kako prikazati slike kot priloge, slike med besedilom in osebne slike. Wester, veščak v analizi, je razčlenil impozantno število slik. Menda jih je 1444. Razstavil jih je po krajih (Julijske Alpe, Karavanke, Savinjske Alpe, Pohorje, Ostala Slovenija, Evropa izven Jugoslavije). Pri vsaki sliki je označeno, kaj predstavlja, v katerem letniku in na kateri strani Planinskega vestnika je. Avtorji so označeni s kraticami, ki so zabeležene na seznamu avtorjev.

Na primer: Triglav, Pod Triglavom ob nevihti PV 1913, 148 (Gr), Gregorc Anton; Triglav s Steno, jezери, okolico in kočo, ima 23 notiranih slik.

Pri zemljevidih in obrisih so navedena naslednja imena: Henrik Tuma, Vladislav Ružička, Dion Stur, Klement Jug, Janez Žurga, J. Zazula, I. D. Florjančič, Iv. Kogovšek, Oskar Delkin in V. Finžgar.

Ob koncu te razprave je treba priznati, da je analiza znanstvenega, literarnega in umetniškega dela pomanjkljiva in naj se poklicni literarni kritiki in jezikoslovci v večji meri zanimajo za naše pismenstvo.

POGOVOR S TONETOM ŠKARJO

MATEJ ŠURC

Ne vemo, kako strašen veter je ... In kako dolge in mrzle so tam gori noči brez spanca. Ne vemo, kako naporen je en sam korak na osemtisoč metrih, ne vemo kaj pomeni podiranje serakov, kaj pomeni strah ... In sreča, ko si na vrhu na cilju. Ne vemo tudi, da obstajajo ljudje, ki bi bili za vrh pripravljeno dati prste na nogah ... prste na rokah. Da, celo svoje življenje so pripravljeno žrtvovati za svoj osemtisočak. Čisto vsakdanji, preprosti ljudje so sicer ti alpinisti.

In Tone je prav tak.

Star in izkušen plezalski maček je. Začel je pred kakimi tridesetimi leti, doma, v Kamniških Alpah, nato v Julijcih, v Durmitorju, pa v francoskih Alpah. Tudi v Himalaji je bil že večkrat; na ogledih, kot član odprave, ali kot njen vodja. Letos gre v Himalajo kot vodja odprave že tretjič.

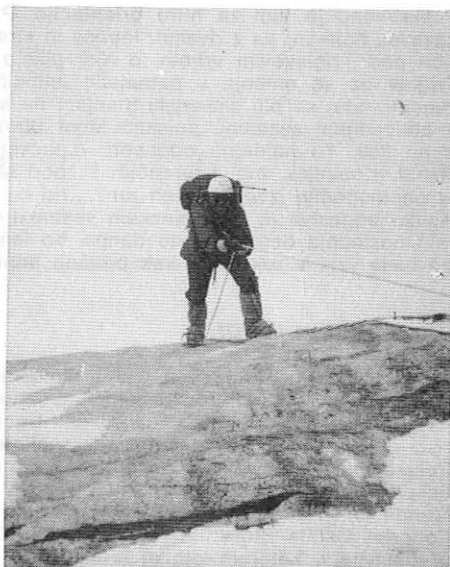
Gotovo je velika želja vsakega alpinista, da preskusi svoje moči tudi v takem gorstvu, kot je Himalaja. Seveda se mora prej izkazati v domačih gorah, v Centralnih Alpah ... Tone, s katerimi vzponi ste se uvrstili v ekipo za Kangbačen leta 1965?

Pred dvajsetimi leti so bile priprave za Himalajo vse drugačne, kot so danes. Tistikrat se ni nihče tako resno in načrtno pripravljalo za odpravo. V tem času sem plezal največ z Metodom Humarjem in Pavletom Šimencem. Mi smo bili sploh prva »čista« jugoslovanska naveza, ki se je spoprijela z ekstremno ledno plezarijo v Franciji. Premagali smo problem, kot je severovzhodna in severozahodna stena Aiguille Verte, Grand Charmoz ... In skoraj Les Droites v snežnem viharju. Leto dni pred našo himalajsko odpravo na Kangbačen sem v slovenski odpravi obiskal Kavkaz. Preplezali smo zahtevno in nevarno zahodno steno Užbe. Tisto plezanje je bilo že nekoliko himalajsko, z dolgim pristopom in povratkom vred.

Tone Škarja med pogovorom z »goro«.

Foto M. Culiberg

Jaho VII — T. Škarja v steni Zahodne rame

Foto B. Pollak

Leta 1965 ste morali obrniti dobrih 250 metrov pod vrhom Kangbačena. Devet let kasneje ste na isto goro vodili odpravo, ki je dosegla imeniten uspeh. Bi lahko opisali to drugo odpravo leta 1974?

Tej 7902 metra visoki gori smo ostali dolžni. Dolg nas je grizel in morali smo ga poravnati. Za seboj smo že imeli eno izkušnjo, tisto izpred devetih let. Vedeli smo, kaj smo prvič naredili napak, tako v organizacijskem kot v plezalskem smislu. Odprava iz štiriinšedemdesetega leta je delovala kot dobro namazan stroj in vsak posameznik je predstavljal v njem nepogrešljiv del. Ta človeški stroj se je kot s tankovskimi gosonicami valil proti vrhu hriba. Tudi logistika vzpona je bila dobro naštudirana in uspeh ni izostal. Deset ljudi na vrhu Kangbačena in še prva pristopa na JAHO peak (6450 m) in Wedge peak (6812 m, sedaj Ramtang Čuli).

Je uspelo že kaki drugi odpravi na svetu, da bi praktično vsi alpinisti v odpravi prišli na himalajski vrh?

Da... v zadnjem času so.

Največji pomen te naše druge odprave je bil, da smo postali bolj samozavestni pri organiziranju himalajskih odprav. Kangbačen 1974, gledano s sedanjimi očmi, je bila klasična odprava; ni pomenila le stopničko navzgor v organiziranosti, pač pa tudi v naši miselnosti.

Vzpon na Makalu predstavlja prelomnico pri osvajanju Himalaje. V drugem poskusu, leta 1975, je naša odprava (V. JAHO) preplezala mogočno južno steno Makaluja in se s tem podvigom vključila v svetovni vrh, kar se tiče alpinizma v Himalaji.

Kako se bo po vašem mnenju razvijalo odpravarstvo?

Pred kratkim tragično preminuli Aleš Kunaver je v zvezi z Makalujem dejal: »Časi osvajanja himalajskih vrhov po najlažjih dostopih so minili. Če hočemo ujeti korak s svetovnim alpinizmom v Himalaji, moramo začeti nekaj novega.«

Zato smo se lotili drugačnega problema: osvajanja osemtisočakov po zahtevnejših poteh — prek sten.

Ekipa za Makalu je bila izkušena, več kot polovica moštva je bila s Kangbačena. Uspeh na Makaluju je logična posledica prejšnjih naših odprav (v tehničnem smislu prvega poskusa 1972, v organizacijskem pa Kangbačena 1974) in pomeni nedvomno napredek v razvoju svetovnega alpinizma. Tudi novica, da je naš član Marjan Manfreda, kot prvi človek stopil na tako visok vrh brez uporabe umetnega kisika, je močno odjeknila. To je napredek — čim manj tehničnih pripomočkov tudi v Himalaji.

Bistveno težje kot navezam, je na gori enemu samemu človeku. Individualist mora zato v sebi združevati vse dobre lastnosti ekipe. V zadnjem času se uveljavlja tudi prečenje himalajskih grebenov, torej vzpon na več vrhov hkrati... ali pa osvojitve osemstisočaka pozimi...

... Torej posameznik na vrhu pozimi, po najzahtevnejši smeri — brez kisikove bombe?

Da, to naj bi bil ideal. Tisti, še nedosegljivi.

Financiranje odprave gotovo predstavlja poseben problem. Kako je bilo z zbiranjem sredstev za odpravo na Everest?

Ta odprava je bila doslej naša največja. Porabili smo dobrih 6 milijonov dinarjev: za prevoz moštva in opreme, za hrano, za plačilo nosačem, dovoljenje za vzpon, takse... Federacija in republike so precej odprle denarnico. Nekaj smo zaslužili s prodajo značk in razglednic. Prispevala so tudi podjetja in planinska organizacija.

Kako so gledali pokrovitelji na odpravo?

Moram reči, da je bilo težko, saj nobeno podjetje noče nič tvegati. Pa še protiuslugo takoj zahtevajo. Po odpravi se vrednost dvigne, žal, prepozno. Do naslednje je že pozabljena. O tem smo se pri zbiranju sredstev v delovnih organizacijah na lastne oči prepričali.

V Avstriji, na primer, so pokrovitelji mnogo bolj osveščeni. V tem je glavna prednost, ker avstrijska podjetja pokroviteljstvo sprejemajo kot veliko obveznost.

Koliko alpinisti prispevajo sami?

Najprej veliko prostega časa in denarja za plezanje doma in v tujini, da se sploh prebijajo v ožji izbor za odpravo. Tu nastopa izključno sofinanciranje, za razliko od... Velike napore so ti fantje vložili za dveletni trening doma in na tujem in za nakup osebne alpinistične opreme, kar je nujno, če smo se hoteli dobro pripraviti za vrhunski cilj.

Alpinist mora biti resnično z vsem srcem predan svojemu delu, da je lahko kos vsem težavam in da se upre zapletenemu administrativnemu mehanizmu. Poudarjam, da smo alpinisti športniki, amaterji in tudi za Everest nismo dobili nobenega plačila. Kljub temu smo bili srečni, da lahko tako majhen narod doseže alpinistični uspeh, kot smo ga mi, ko smo prišli na vrh najvišje gore na svetu po novi, jugoslovanski smeri.

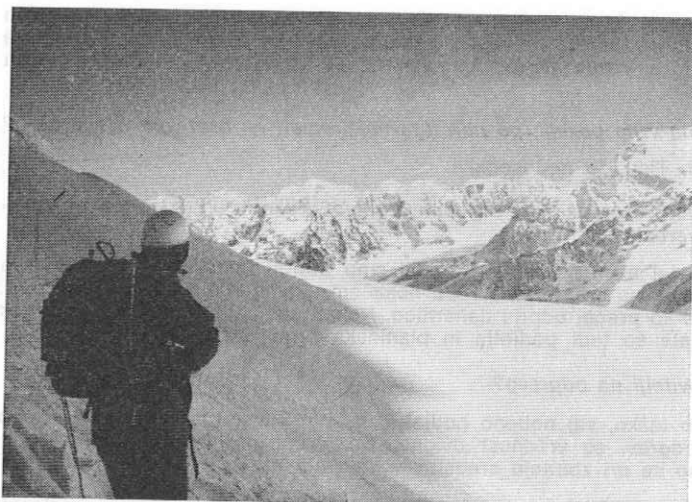
Vi ste bili vodja odprave na Everest. Kakšna je ta funkcija?

Vodja odprave... to je predvsem velika obveznost. Če odprava ne doseže zastavljenega cilja, je glavni krivec vodja. Poglejte, v zadnjem naskoku na goro bi, na primer, odpovedala naveza in odprava bi ostala brez vrha. In zato ne bi bila kriva plezalca, ampak

Jaho VII —
Pri Namče Bazarju —
Tone Skarja in Nejc
Zaplotnik
Od leve:
Everest, Lotse,
Ama Dablam

Foto B. Pollak

Jaho VII —
Tone Škarja na sedlu
Lo La

Foto B. Pollak

vodja, ker za to nesrečno navezo ni postavil druge, enako sposobne. Vodja odreja tudi dneve počitka za alpiniste, rešuje zapletene uradniške probleme v Katmanduju... No, odprava na Everest je bila velika in so bile naloge razdeljene med posameznike. Kljub temu — vodja je odgovoren za vse bolj ali manj pomembne stvari na gori in okrog nje. Zasluge za uspeh so podeljene precej širše. Vendar, tako je prav, to je odgovornost.

Dve leti po Everestu je VIII. JAHO (jugoslovanska alpinistična himalajska odprava) krenila proti 8516 metrov visokemu Lotseju zato, da bi preplezala južno steno. Kako je javnost gledala na to odpravo?

Nad našim uspehom na najvišji gori je bila javnost navdušena. Dobili smo številne pohvale in priznanja. Radijski poročevalci so z baze pod Everestom poskrbeli, da je bila javnost dobro obveščena o dogodkih na gori. To sprotno poročanje je obveznost uspeha še povečalo. Mi smo zmogli. Everest je bila naša velika alpinistična zmaga, vendar ni obrodila zelenih sadov v uradnih planinskih in drugih športnih krogih. Pred Lotsejem so se pojavili očitki (in celo nevoščljivost) češ, bili ste na Everestu, kaj pa zdaj še hočete. Seveda, Everest je bolj znan, vendar so tu tudi druge gore, sicer nižje, ki terjajo več poguma in alpinističnega znanja... »Publika« ni izobražena in tega ne zna ceniti — vendar tega ni kriva »publika«.

Pri Lotseju z opremo ni bilo prevelikih težav, imeli smo jo s prejšnjih odprav. Najbolj nas je bolel odnos same planinske organizacije do odprave.

Po Everestu so se v ospredje začeli prebijati perspektivni alpinisti. Ti so si z vsemi silami prizadevali, da bi prišli v izbor za odpravo na Lotse.

Kakšno je bilo torej obnašanje planinske organizacije?

Teško bi pravzaprav definirali ta odnos. Nekateri so kazali nekakšen tih odpor do tega našega podjetja v Himalaji. Napori in ideali alpinistov so se razblinjali in izgubljali v kolesjih birokracije. Vsakdo je rinil naprej svoj lonček, milijonski denarji so šli v koče...

Bili smo prepričani, da bo Everest prebil ta odpor, pa ga ni. Ostali smo razočarani, a smo si nekako opomogli — preprosto, navadili smo se. Lotse je minil brez pretirane evforije.

Je bil Lotse uspeh ali neuspeh?

Na Lotseju se je zgodilo natanko tisto kot na Makaluju leta 1972. Tehnično so alpinisti obakrat rešili problem stene in prišli na greben.

Vendar še zmeraj velja dejstvo, da v Himalaji uspeš le, če prideš na vrh.

Tokrat boste vodja odprave na Jalung Kang. Gora je širši javnosti precej neznana. Bi na kratko opisali ta vaš naslednji cilj?

Kangčendzenga (8586 m), tretja najvišja gora sveta, ima v svojem osrednjem grebenu (16 km nad 7000 m) 4 osemčrtočke, drugi od njih je Jalung-Kang (Zahodni vrh 8505 m).

To je torej celo pogorje (Kamniške Alpe imajo 12 km osrednjega grebena na 2000 m) na skrajnem vzhodnem delu Himalaje, na tromeji med Tibetom, Sikimom in Nepalom. Mi se bomo spoprijeli s severno steno Jalung Kanga, ki še ni bila preplezana. Smer je tehnično zelo zahtevna, prav tako pa tudi v smislu logistike, zaradi velikih objektivnih nevarnosti (plazovi, ledni odlomi itd.), kot tudi glede organizacije. Predel Himalaje, v katerega se odpravljamo, je za nas precejšnja neznanica. Upamo, da bo z nami šel tudi televizijski snemalec, da bo posnel to skrivnostno in lepo deželo na celuloidni trak.

Moštvo za odpravo je že izbrano. V njem so tudi mladi perspektivni alpinisti, ki predstavljajo avantgardo našega alpinizma in se lahko primerjajo z najboljšimi na svetu. Ko se v razvoju alpinizma pojavi nova generacija, ji starejši mnogokrat nasprotujejo. Kakšno je vaše mnenje o teh mladih alpinistih?

Oni pravijo, da so plezalci, ne alpinisti. Vendar vam povem, da so čisto pravi alpinisti, saj odkrivajo še neraziskane skrivnosti zemlje. To so fantje, ki radi poudarjajo svojo posebnost. Cilje dosegajo skrajno psihično in fizično pripravljani. In tu je njihova moč, tu je njihova varnost. Oni vedo kaj hočejo. Vendar so se v zgodovini alpinizma našli plezalci, katerih volja je bila malo naprej, pred objektivnimi možnostmi. Njihova filozofija in hotenja so mnogo pomenila za takratno generacijo, čeprav so se protagonisti napredka včasih tudi ponesrečili. Ostali so njihove napake analizirali, se tehnično izpopolnili in temu dodali previdnost. Tako se pomakneš za stopnico višje tudi v alpinizmu. Med temi stopničkami pa se pojavijo konflikti. To je povsod in vedno. Človeško je, želeli si preseči druge, potem pa ostati spredaj — vendar ne z oviranjem drugih. Alpinizem je kot fronta; eni jo skupijo, drugim je to v spomin. Potem si vzamemo čas, da si od strahu opomoremo in postanemo zrelejši. Človek je nedoumljivo bitje, vendar, če ne bi tako razmišljal, ne bi nikoli napredoval.

SREČANJE Z VELIKANI

VALENT VIDER

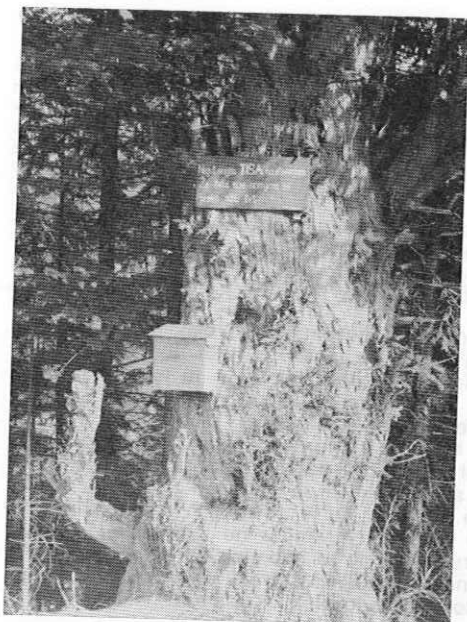
Ne, ne mislim obnavljati starih štorij o velikanih, ki so prebivali v naših krajih, o ajdovski deklici, ki je z eno nogo stala na Raduhi, z drugo na Veži in prala v Savinji, o tisti, ki se je še kot otrok igrala s skalami zakraj Prodnikovih njiv in jih čudno sestavljene tam pustila, ko je zagledala orača z volmi in plugom, in vse pobrala v predpasnik ter prinesla kazat materi češ, kaj je to, ki tako po zemlji rije? Tudi ne bom prisegal na pripovedovanje, češ da imajo v cerkvi v Crngrobu pri Škofji Loki še danes shranjeno rebro ajdovske deklice. Ne, nič o tem ne bom pisal. Pač pa mislim planincem, ki drug za drugim pobirajo stopinje po poteh v solčavskih planinah in gorah, povedati o velikanih, ki jih na teh poteh, ali le malo stran od poti, lahko obiščejo. To je o še danes živih velikanih — gozdnih starostih — najdebelejših ali najstarejših drevesih posameznih drevesnih vrst na Slovenskem, ki so jih našli prav v okolici Solčave in so zato solčavske planinske poti še zanimivejše, še bolj privlačne.

Ali niso bila ta drevesa, ki so sedaj stara 600, 800 ali celo več kot tisoč let, še priča naseljevanja naših davnih dedov v takratne pragozdove; priča obstoja in izlitja jezera iz Matkovega kota, na katerega nas sedaj spominja le še ime Jezera; priča zidave še prvotne cerkve v Solčavi, ropanja Turkov in mnogih drugih dogodkov, za katerimi so ostali le še sledovi? Delavci na nekdanji Klemenči žagi v Logarski dolini so pred 50 leti šteli letine več kot pol tisočletja starih macesovnovim hodom izpod Krofičke, ki jim je bila tedanja tehnika kljub njihovi debelosti in teži še kos. Druga, še silnejša drevesa, ki niso bila primerna niti za cepljenje na škodle ali za druge namene, so na srečo ušla človeku in njegovim gospodarskim željam. Ušla so silam narave in ušla so človeku.

Pa bodi dovolj. Pojdimo na pot in obiščimo še danes žive velikane in staroste, edina živa bitja, ki nas še vežejo z davno preteklostjo.

1. TISA V SOLČAVI ob poti SPD v Hribrsko zijalko

Severno od vasi Solčava je Šturmov hriber, 786 m nad morjem, imenovan po nekdanjem lastniku. Dve markirani poti držita nanj, lažja in bolj strma, 20 minut. Na vrhu hriba je znana Solčavska tisa, ki velja za najstarejšo živo drevo v Sloveniji. (*Taxus*

Solčavska-Hribrska tisa

Foto V. Vider

Brest-Imovec v Tovstovrškem kotu — Raduha.

Foto V. Vider

Baccata L.) Od tise gre markirana pot še naprej v pol ure oddaljeno Hribrsko zijalko v Hudi peči. Na tiso je že l. 1893, v letu ustanovitve SPD, opozoril botanik Glowacki. Dr. Johannes Frischauf je l. 1902 naročil zanjo tablo, Savinjska podružnica SPD je l. 1904 markirala pot do nje. L. 1923 je o tisini debelosti pisal Fran Kocbek in pozneje l. 1930 še v PV. Tudi znanstvenica dr. Angela Piskernik, rojakinja iz sosedne Železne Kaple, je pisala o njej leta 1953. Naslednjo strokovno izmero so opravili dipl. ing. gozd. Franjo Sgerm, l. 1977 še ing. Matija Nastran in ing. Franjo Jurhar. Slednja sta na podlagi izvrtka ugotovila in delno ocenila, da je drevo staro 1250 let. Bila so še nekatere druge, skromnejše ocene, a tudi če bi drevo bilo staro »le« 800 let, bi bila to najstarejša tisa v Sloveniji, kot trdi dipl. ing. Fr. Sgerm. K tem ocenam dodajam še novo, najstarejšo oceno. Pesnik I. G. Seidel navaja v svojem opisu potovanja po Štajerskem v l. 1840/1847, da je v bližini Solčave našel prof. dr. Franc Unger tiso, katere deblo je imelo nekaj nad zemljo $10\frac{1}{2}$ čevljev v obsegu. Prof. Unger je bil v Solčavi l. 1836, verjetno pa tudi že prej. Ob primerjavi tisine debelosti z rastjo drugih dreves te vrste, preračunano na starost, je že tistikrat sklepal, da je tisa stara več kot 1000 let. Če primerjamo danes po 150 letih to izmero v čevljih (dunajski čevelj = 0,316 m) s prirastom, kot sta ga ugotovila ing. Nastran in Jurhar, in njuno celotno oceno, vidimo, da je ta povsem skladna z oceno prof. Ungerja, povečana le za 150 let od takratne izmere.

Sila počasno rast tise pogojuje »pust«, izpran vrh hriba, viharji in pogostne strele, ki drevesu niso dale rasti v naravno višino. Večkrat je bila po udarcu strele, ko ji je odbilo vrh, na tem, da se posuši, a je še vedno zmogla novih moči za rast. Odkar so na vrhu Hude peči zgradili televizijski pretvornik, se zdi, da on prestreza udarce strele in se je tisa v zadnjih letih spet lepo obrasla.

Tisa je bila zavarovana kot naravna zanimivost že pred prvo svetovno vojno in sedaj z Odlokom SRS iz leta 1951.

2. SMREKA NA ICMANKOVEM STANU ob poti SPD SOLČAVA—STRELOVEC

Na Strelovec (1754 m), imenitno razgledno točko na grebenu med Robanovim kotom, Solčavo in Logarsko dolino, drži več oskrbovanih poti. Ena izmed njih gre iz Solčave, ko je treba najprej 1,5 km po cesti proti Logarski dolini, kjer se pri novem mostu čez Savinjo odcepi levo ob strugi hudournika Suhelj na Icmankov Log in do gornjega Icmanka. Od tu se pot brez ovinkov dviga in se drži vzhodnega pobočja Icmankove peči (1610 m), vedno nekaj nad večinoma suho hudournikovo strugo. Dve uri hoje po zmerni

strmini po senčnatem smrekovem in bukovem gozdu končno pripelje do planega, do pašnika na lcamankovem stranu. Še preden se začne pašnik, stoji na robu strnjenege gozda, 20 m nad stezo, na desni strani, na nadmorski višini 1410 m, velikan, najdebelejša gozdna smreka na Slovenskem. Kmet lcamanik, lastnik domala vse lcamankove peči in stana, je nekoč ponujal 600 ha obsegajoče posestvo tistemu, ki bi smreko na stanu porezal s pipcem (fovčkom, cesarskim nožem) v enem letu, ali pa »ta večji par volov« tistemu, ki bi jo podrł s sekiro klešenco v enem mesecu.

Leta 1983 sta smreko strokovno izmerila ing. Matija Nastran in ing. Franjo Kunej, GG Nazarje. V višini 130 m od tal ima smreka 4995 mm v obsegu, ali 1590 mm v premeru. Na tleh leži 7,50 m dolg odlomljen vrh smreke, kljub temu pa je še sedaj visoka 31 m (prej 38,50 m).

Da bi kdo ne zašel in bi iskal to smreko v Hudi goši nad Lučami, kamor jo je pred par leti »prestavil« časnik Nedeljski, bodi povedano, da je Huda goša še vedno v Solčavi in da se tudi rekordna solčavska lcamankova smreka še ni »preselila« ne v Hudo gošo ne kam drugam in jo je še vedno najti na lcamankovem stanu ob markirani poti. Na stanu še stoji bajta; oskrbovana je bila še po vojni, pozneje so pasli le še jalovo živino. Kakšnih 60 m nad bajto je greben lcamankova peč—Strelovec, ki razmejuje Solčavo in Logarsko dolino. Levo po grebenu je še pol ure hoje na Strelovec, desno proti lcamankovi peči pa je pet minut do znane Lógarske peči, to je daleč nad Logarsko dolino štrleče peči — kera, ki je zelo lepa razgledna točka. Z grebena se spusti markirana pot tudi na Plesnikov stan, z neoskrbovano bajto, in v Plest v Logarski dolini.

3. KROFIČKIN MACESEN ob poti SPD KLEMENČA JAMA—STRELOVEC (Larix decidua Mill)

Pot SPD Klemenča jama—Strelovec, od katere se na Poklovci odcepi pot na Krofičko, gre tudi mimo najdebelejšega znanega macesna. Stoji dobrih 100 metrov vstran od poti na nadmorski višini 1280 m, tik pod stenami Krofičke. Po lepo speljani in položni poti s Klemenče jame, kjer stoji najstarejša planinska koča SPD iz leta 1832 kot planšarska koča in nova planinska koča solčavskega PD (odprli so jo lani), se po 10 minutah na desni strani med drugim drevjem pokaže sivolas macesen, velikan. Imenovali smo ga Krofičkin macesen II, ker je desno, višje v bregu, še njegov brat, na katerega sem opozoril strokovnjaka dipl. ing. gozdarstva Franja Sgerma. Ing. F. Sgerm je v svoji akcijski vnemi načrtno zbral podatke o najimenoitnejših drevesih na Slovenskem za vse drevesne vrste. Na njegovo pobudo sta dipl. ing. Matija Nastran in dipl. ing. Franc Kunej (Gozdno gospodarstvo Nazarje) l. 1983 strokovno obdelala ta Krofičkin macesen I na nadmorski višini 1325 m in ugotovila obseg debela 4350 mm, in nato še debelejšega brata, Krofičkin macesen II. Ta meri 130 cm od tal 4640 mm v obsegu, kar da 1480 mm v premeru. Njegova višina je čez 29 m. Oba Krofičkina macesna posekata v debelosti doslej znanega rekorderja v Mali Pišnici v Triglavskem narodnem parku in sicer I. za 16 cm, II. pa za celih 45 cm v obsegu. Glede starosti stoječih dreves takšne debelosti ni mogoče s sedanjimi merilnimi pripomočki reči nič gotovega. Po primerjavi debelosti Krofičkinega macesna II in macesnovih štorov v bližini in štetja letin (branič), bi Krofičkin macesen mogel biti star okoli 800 let. Sicer ni izključeno, da oba Krofičkina macesna po starosti poseka macesen v Pišnici, vse pa vsekakor solčavska tisa, ki bi potem bila po mnenju strokovnjakov najstarejša živa stvar na Slovenskem.

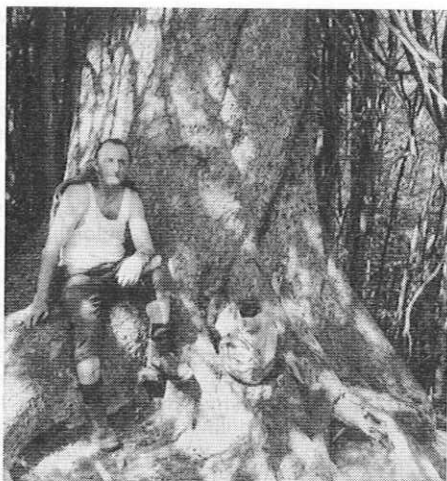
4. TOVSTOVRŠKI BREST — IM, ali IMOVEC ob SPD (Ulmus scabra Mill)

Ob delu Slovenske planinske poti, odsek Robanov kot—Grohat—Raduha, se na kmetiji v Tovstem vrhu odcepi pot v Tovstovrški kot. To je eden izmed štirih solčavskih kotov, ki se končajo vsak pod stenami druge gore, tako Robanov kot pod Ojstrico, Lógarski kot pod Planjavo, Matkov kot pod Mrzlo goro in Tovstovrški kot pod stenami Raduhe. Od Tovstovrške domačije na navedeni planinski poti se odcepi kmečka pot zložne hoje v Kot (20 minut). Tam se od hleva — planinske staje — odcepi pot ob drugem grabnu v pobočju Raduhe in po 20. minutah hoje v breg je na nadmorski višini blizu 1100 m še v vsej rastni moči gorski brest (im, imovec kakor ga imenujejo domačini). Ko prideš do njega, te njegova debelost preseneti. V višini prsi, 1,30 cm od tal, meri 4300 mm v obsegu, višina 30 m. Tudi ta orjak presega v debelosti vsa doslej znana drevesa te vrste v Sloveniji.

Krofičkov macesen II.
Zadaj Ojstrica in Škarje, 3. 6. 1984

Foto V. Vider

Najdebelejša smreka na Slovenskem —
Icmankova smreka

Foto V. Vider

Kar od štirih drevesnih vrst so torej velikanji ali staroste zbrani na razmeroma majhnem solčavskem prostoru. Vse se da obiskati, le z malo zamude v času, ko potujemo po Solčavski planinski poti »Po gorah okoli Solčave«, po Slovenski planinski poti, ali ko se namenimo na izlet na posamezno goro na Solčavskem. Sedaj, ko so zgrajene ceste že v vse sočavske kote in do vseh gorskih kmetij, si pa motorizirani »planince« lahko privoščijo obisk vseh teh drevesnih velikanov v enem samem poletnem dnevu. Pojdimo torej na pot in obiščimo naše drevesne staroste-velikane in se razglejmo po dolinah in gorah solčavskega sveta.

IZ UPRAVE PLANINSKEGA VESTNIKA

Uprava Planinskega vestnika dobiva obvestila o plačani naročnini za Planinski vestnik za leto 1985, na katerih naročniki ne vpisujejo svojega naslova. Zavaljo tega je nemogoče ugotoviti, kdo je naročnino v resnici plačal.

Zaradi tega se utegne dogoditi, da z aprilom ne bodo dobili več Planinskega vestnika, ker bo pač uprava s tem mesecem ustavila pošiljanje Planinskega vestnika tistim naročnikom, ki do 31. marca naročnine ne bodo poravnali.

Prosimo vse, ki so že poravnali naročnino za letos, da pregledajo odrezke položnic, če morda niso med tistimi, ki so pozabili na svoj naslov, in naj nam to sporoče, da jih bomo tako lahko uvrstili med tiste, ki so naročnino že poravnali.

V zvezi s tem tudi obveščamo, da bo aprilaska številka izšla s približno sedemdnevno zamudo, ker bo treba medtem uskladiti evidenco. Naročnike prosimo, da to z razumevanjem sprejmejo na znanje!

NAJVIŠJE GORE — VČERAJ, DANES, JUTRI

ZBIGNIEW KOWALEWSKI

Ko so se Kitajci leta 1964 povzpeli na Šišo Pangma (8046 m), so s tem zaključili pomembno razdobje plezalstva v Himalaji. Kajti s tem so bili osvojeni vsi poglavitni vrhovi najvišjega gorstva na svetu. Maloštevilnim neosvojenim stranskim vrhovom z višino nad 8000 m so v začetku posvečali le malo pozornosti, veliko večje zanimanje pa so takrat vzbujali neosvojeni sedemtisočaki, posebno najvišji med njimi. Pred letom 1970 so bili osvojeni le naslednji tehnično zahtevni vrhovi tega višinskega razreda: Mustang Tower (7282 m) 1956, Gašerbrum IV (7324 m) 1958, Ama Dablam (6856 m) 1961, Nuptse (7879 m) 1961 in Jannu (7710 m) 1962.

V januarju 1962 se je nemška odprava povzpela po Diamir razu na Nanga Parbat (8126 metrov). Takrat je bil prvič preplezan eden izmed osemtisočakov po novi smeri. Leto pozneje se je ameriški odpravi posrečilo presenetljivo prečenje Mount Everesta (8848 m). Zaradi političnih napetosti v tem delu Azije je odšlo v drugi polovici 60. let le malo odprav v Himalajo in Karakorum, in še te so imele le skromen uspeh.

Preobrat je prineslo leto 1970. Preplezani sta bili južni ostenji Annapurne (8091 m) in Nanga Parbata, utrta pa je bila tudi smer po jugovzhodnem grebenu Makaluja. Pri tem so tudi v himalajskih podvigih uporabljali v Alpah običajne oblike in tehnike plezanja. Zmaga Angležev v južni steni Annapurne na splošno velja kot prvi uspeh športno usmerjenega plezalstva v Himalaji. Francozi so si 1971 izbojevali elegantni in težavni zahodni steber Makaluja in tako je nastal najbolj presenetljiv in po smeri najlepši vzpon na kakšnega osemtisočaka.

V naslednjih letih so težavne smeri osemtisočakov pritegnile več odprav. Docela jasna klasifikacija teh vrhunskih dosežkov ni možna, ker je treba upoštevati preveč različnih faktorjev. Naslednja preglednica omogoča časovno urejen pregled najpomembnejših vzponov na 8000 m visoke osrednje in stranske vrhove:

1. Nanga Parbat: Diamir raz, Nemci, 1962
2. Mount Everest: severozahodni raz, Američani, 1963
3. Makalu: jugovzhodni greben, Japonci, 1970
4. Annapurna I: južna stena, leva stran, Angleži, 1970
5. Nanga Parbat, južna stena, Nemci, 1970
6. Manaslu: severozahodni greben, Japonci, 1971
7. Makalu: zahodni steber, Francozi, 1971
8. Manaslu: jugozahodni raz, Avstrijci, 1972
9. Gašerbrum I: severozahodni raz, Italijani in Avstrijci, 1975
10. Mount Everest: južna stena, Angleži 1975
11. Makalu: južna stena, Jugoslovani, 1975
12. Makalu — jugovzhodni vrh: južni steber, Čehoslovaki, 1976
13. Kangčendzenga: vzhodno pobočje in severni greben, Indijci, 1977
14. Daulagiri: južni steber, Japonci, 1978
15. Kangčendzenga: jugozahodna stena, Poljaki, 1978
16. Daulagiri: jugovzhodni greben, Japonci, 1978
17. Čo Oju: jugovzhodni raz, Avstrijci, 1978
18. Mount Everest: zahodni greben, Jugoslovani, 1979
19. Kangčendzenga: severni greben, Angleži, 1979
20. Mount Everest: severovzhodni raz, Japonci 1980
21. Kangčendzenga: severna stena, Japonci, 1980
22. Daulagiri: vzhodni raz, Poljaki, Angleži, Francozi, 1980
23. Annapurna I — srednji vrh: južna stena, Poljaki, 1981
24. K2: zahodna stena, Japonci in Pakistanci, 1981
25. Manaslu: zahodna stena, desna stran, Francozi, 1981
26. Annapurna I: južna stena, Japonci, 1981
27. Mount Everest: osrednji steber v jugozahodni steni, Sovjeti, 1982
28. Šiša Pangma: jugozahodna stena, Angleži, 1982
29. K2: severni steber, Japonci, 1982
30. Nanga Parbat: jugovzhodni steber, Nemci, 1982 (do višine 8042 m)
31. Makalu: levi rob zahodne stene, Poljaki, 1982
32. Daulagiri: severna stena preko »Hruške«, Japonci, 1982
33. Čo Oju: nova smer od jugozahoda, Nemci in Italijani, 1983
34. Gašerbrum I: jugozahodna stena, Poljaki, 1983
35. Mount Everest: vzhodna stena, Američani, 1983

Jesen 1981 je dosegla močna jugoslovanska odprava v južni steni Lotseja 8250 m. To je bil sicer veličasten dosežek, toda južna stena s tem še ni bila preplezana. Kajti moštvo je imelo pred seboj še velike težave in pot do vrha je bila še dolga. Večji uspeh je dosegla druga jugoslovanska odprava, ki si je utrla smer po desnem delu Daulagirijeve južne stene, toda tudi ta ni dosegla vrha. Podobno se je zgodilo Francozom, ki so se jeseni 1980 poskušali v tako imenovanem steburu Puhar (desni rob zahodne stene Daulagirija), vendar vrha niso dosegli. Leta 1972 so prišli Francozi na južnem steburu K2 do višine 8450 m. Dve leti pozneje je japonsko-pakistanska odprava (24) izpeljala vzpon do srečnega konca. Po mojem skromnem mnenju bi smeli registrirati kot novo smer le vzpon do vrha ali stranskega vrha, če se stena ali steber v njem končata.

Med najpomembnejše še nepreplezane probleme štejemo do konca leta 1983 naslednje stene in stebre:

Kangčendzenga: severovzhodna stena
Kangčendzenga — jug: južni stebel
Jalung Kang: južna stena
Makalu: zahodna stena (osrednji del)
Lotse: severna stena
Lotse: južna stena
Mount Everest: jugozahodna stena (osrednji del)
Čo Oju: jugozahodna stena (osrednji del)
Manaslu: jugovzhodna stena
Manaslu: jugozahodna stena

Annapurna: desni del južne stene (pod točko 8010)
Annapurna: zahodna stena
Daulagiri: južna stena
Daulagiri: zahodna stena
Nanga Parbat: severovzhodna stena
Nanga Parbat: severna stena
Falčan Kangri (Broad Peak): severovzhodna stena
K2: južni stebel in
vse smeri na K2 od zahoda, z ledenika Savoia.

Toda največje težave v skali niso bile premagane na osemtisočakah, marveč na nižjih vrhovih. Pri tem bi želel tukaj posebej opozoriti na naslednje uspehe:

Trango Tower (6269 m), Angleži, 1976
Cangabang (6864 m), Angleži, 1976, Poljaki in
Angleži 1978
Biaho Tower (6038 m), Američani 1979
Latok I (7145 m), Japonci 1979

Latok III (6952 m), Japonci 1979
Šivling (6543 m), Angleži 1981
Bagirati III (6454 m), Skoti 1982
Hačindar Čiš (7163 m), Japonci 1982
Talaj Sagar (6904 m), Poljaki in Norvežani 1933.

Med že preplezanimi smermi v ledu ali kombiniranimi smermi bi kazalo posebej opozoriti na naslednje:

Tamserku (6608 m), severna stena, Japonci 1980
Gaurisankar (7145 m), zahodna stena, Američani in
Nepalci 1979
Jobo-Laptšan (Colatse 6440 m), jugozahodni
stebel, Američani 1982
Jannu (7710 m), jugozahodni stebel, Čehoslovaki
1981
Nanda-Devi (7817 m), severozahodni stebel,

Američani 1976
Nanda-Devi, severni stebel, Čehoslovaki 1981
Daulagiri (7066 m), jugovzhodni stebel, Angleži
1975
Bainta Brak (7285 m), Angleži 1977
Rakapoši (7788 m), severni stebel, Japonci 1979
Jannu (7710 m), levi del severne stene in
naposled vse smeri na Ama Dablam.

Alpsko usmerjeno plezalstvo v Himalaji je slavilo v zadnjih letih čudovite uspehe. Vendar bo moralo miniti še nekaj let, preden bodo prepezane in raziskane vse smeri. Pri naslednjih vrhovih pod 8000 m bi bili poskusi najbolj vabljivi:

Jannu: direktissima v severni steni
zahodni vrh Nuptseja (7745 m), južna in zahodna
stena
Ama Dablam, zahodna stena
Gačung Kang, vzhodna in jugozahodna stena
Teng Kangpoče (6500 m), severni stebel
Gaurisankar, direktissima v južni steni
Tengi Ragi Tau (6943 m), južni stebel
Langtang Lirung (7245 m), jugovzhodna stena
Ganeš I (7406 m), severozahodna stena
Peak 29 (7835 m), jugozahodna stena
Lamjung Himal (6986 m), južna stena
Annapurna II (7937 m), južni stebel
Annapurna III (7555 m), južni stebel
Annapurna IV (7525 m), zahodna stena
Mačapučare (6992 m), južna stena
Nilgiri III jug (6839), južna stena
Fang (7647 m), jugozahodna stena
Gangapurna (7454 m), severna stena
Daulagiri II (7751 m), severovzhodna stena
Daulagiri V (7618 m), jugozahodna stena
Daulagiri IV (7661 m), južna in severna stena
Nanda-Devi, severni steni obeh vrhov
Nanda-Devi-vzhod (7434 m), vzhodna stena

Čangabang, severna stena
Talaj Sagar, severna stena
Bagirati III, levi stebel v severozahodni steni
Kedarnat Dome (6831 m), vzhodna stena
Saltoro Kangri (7742 m in 7706 m), severna in
zahodna stena
K6 (7281 m), severna stena
K7 (6934 m)
Gašerbrum III (7952 m), zahodna stena
Gašerbrum IV, vzhodna in zahodna stena
Skiang Kangri (7544 m), južna stena
Trango, Biaho in Paiju, nove smeri
Gašerbrum (7821 m), severna stena
Mustag Tower, vsa njegova ostenja
Sosbun Brak (6413 m), zahodna stena
Bainta Brak in Latok, nove smeri
Jukšin Garden Peak (približno 7530 m), severna
stena
Kuniang Čiš (7852 m), južna in severozahodna
stena
Bularung Sar (približno 7200 m), južna stena
Trivor (7220 m), jugovzhodna stena
Ultar (7388 m), južni stebel
Šispare (7619 m), južna stena.

Največje možnosti za uspeh, kar zadeva nepreplezane vrhove in še odprte plezalske probleme, se ponujajo zdaj v Butan-Himalaji. Leta 1983 sta bili tamkaj obe prvi odpravi. Upajmo, da jima bodo sledile še naslednje. Že več let nazaj je mogoče v Himalaji opazovati usmeritev k tako imenovanemu alpskemu slogu. Na najvišje vrhove se vzpenjajo in plezajo po pogosto težavnih smereh majhna mošтва brez višinskih taborov in brez dodatnega kisika. Poglavitna predstavnik takšne usmeritve sta Reinhold Messner, ki se je kot samohodec povzpел na Nanga Parbat in Mount Everest, in Michael Dacher. Tudi Angleži so bili v takem slogu zelo uspešni, vendar so morali zato tudi plačati visoko ceno: Peter Boardman, Joseph Tasker in Alex MacIntyre so pri tem izgubili življenje.

Razmeroma nov pojav je nenavadno tekmovanje, ki zadeva število osvojenih osemtisočakov. Na vrhu takšne lestvice je bil v začetku leta 1984 Reinhold Messner z desetimi osemtisočaki, sledila pa sta mu Michael Dacher s sedmimi in Poljak Jerzy Kukuczka,

ki se mu je do tega časa posrečilo šest takšnih vzponov, od tega štirje po novih smereh. Za posebno privlačne še nadalje veljajo zadnji neosvojeni vrhovi, med katerimi je največ sedemtisočakov. Obstaja le še en sam stranski vrh, ki je višji kot 8000 m, a nanj še ni stopila človeška noga: izredno težavno dostopni in zelo visoki osrednji steber Lot-seja (8426 m). Toda tudi njemu bo nekega dne odzvonilo.

(Prevedeno iz nemščine, M. A.)

EN DAN NA POTI

ZVONE KORENČAN

Že tretji dan sem na poti. Najhujši dan je, temperatura na žepnem termometru mi opoldne v senci velikega pipala pokaže 41° C. Noge imam tako razmočene od vode, ki je je na poti povsod dovolj in teče z zgornje na spodnjo riževo njivo, da me pričnejo žuliti stari, dobro uhojeni adidasovi copati. Nahrbtnika je le za 20 kg, vendar po 100 kilometrih in dveh dneh hoje ramen skoraj ne čutim več. Nosača, ki bi v treh dneh prešel okrog 150 km, namreč nisem mogel dobiti; najhitrejši so bili pripravljeni hoditi le pet dni. Pod črno indijsko »marelo« je še bolj vroče in soparno, vendar jo vztrajno nosim, ker se bojim sončarice. Ko izdatno prekolnem vodo, pijavke, sonce, vročino, ko se ogledam za potjo naprej in ko spet vzpostavim avtomatski ritem hoje, se za nekaj časa poslovim od tega riževga blata in se zakopljem v svoj spomin. V dolini Sapče so mi tečajniki ušli in so daleč pred menoj. Predolgo sem se zadrževal pri obeh bolnih inštruktorjih, ki sta ostala v šoli. Pri mostu čez Sapčo sem opazil, da gredo vsi po levem, namesto po desnem bregu. S svinjsko »omaro« sem pohitel za njimi in jih ujel šele čez pol ure. Seveda se nikomur ni ljubilo nazaj do mosta, 200 m niže, ampak smo se spustili bolj k reki in nadaljevali vzpon ter iskali možnost, kjer bi lahko prečkali. Prebijanje ob reki po posipajočih se morenah in skozi ostro trnje, ki v Himalaji zame-njuje na višini 3800 m gozd, je bila prava odisejada.

Wangčuk Šerpa se je izkazal za odličnega tečajnika. V 15 minutah je čez deročo reko zgradil zasilni most. Ko smo napeli še nekaj vrvi, so reko brez strahu vsi prečkali. Sicer je res, da mostu čez dva dni, ko smo se vračali, ni bilo več, vendar je tudi res, da z mosta, ki je bingljal na pol v valovih — ni nihče padel.

Za mostom pa spet morena. Vsak po svoje smo grizli kolena v njeno strmino, stopali na redke rušne blazinice, da se ni preveč posipalo, in z odprtimi usti buljili v krave, ki so se pasle sredi te podirajoče se strmine.

Iz razmišljanja me vzdrami drek, ki mi začmoka okrog gležnjev. Zagazil sem v gnojišče, ki je tedaj, ko na rižu ni vode, suho in je lahko prehodno, zdaj pa je to prava past. In če je v bližini hiše primerna pot, je gnojišče vedno na njej, saj podplati tako lepo predelajo govno in steljo. Spomnim se, da je blizu reka, pritok Marsjandija. Vendar grem še tistih 20 minut in ko odložim nahrbtnik, se kar v majici, spodnjicah in copatah zlekнем v toplo in vsaj na pogled čisto vodo. Jasno mi je, da bi mi šla skoz in skoz, če bi jo pil neprekuhan, kljub temu pa sem si pogumno umil zobe, čeprav sem potem pljuval kot nor. Ko sem odplaknil glavno nesnago, sem se slekel, oblekel sveže spodnjice, ki sem jih bil pred dvema urama »opralk« v podobni reki, ter opralk še preostale cunje. Nudizem v Nepalju ni zaželen in če se kopam ob poti, to spoštujem. Ožete cunje obesim po nahrbtniku, nato še malo posedim v senci, da spočijem rame. Počasi se mi oglašča lakota. Nekje bom moral nekaj pojedsti, pa najsi bodo to banane ali pa riž. Po vzponu iz rečne soteske spet poiščem pot in ko jo najdem, vklopim avtomat za hojo, misli pa pošljem drugam.

Vzpon proti bazi pod Anapurno IV je šel preko velikanske krajne morene, pravzaprav po njenem robu. Na eni strani strma cvetna trata, na drugi pa posipajoče se pobočje, prav dol do ledenika. Ko sem moreno gledal od spodaj, od strupeno mrzlega potoka, kjer sem namakal noge, navzgor, sem ocenil, da je je za 300 metrov. Ko pa sem bil čez dve uri utrujen kot cunj na njenem vrhu, mi je višinomer pokazal, da je je bilo za 900 metrov. Nato je veter pripihal meglo; pričelo je deževati. Po brezupno žalostni pokrajini sem se med morenami in potoki še dve uri potikal, preden sem prišel do spodnje baze. Šerpe so pod previsno steno že popravljali na pol podrto ograjo kuhinje in jedilnice, čaja pa še ni bilo. Po stari navadi spet nisem imel rezervnega perila, in ko sem se po dobri uri krepko premrazil in našklepetal, sem čez mokre cunje navlekel veston in slonove noge. Šotora nisem mogel postaviti, ker je palice zanj nosil Taši Šerpa, ki je nekje zadaj vzpodbujal zaostale tečajnike. Ob prvem mraku sta prispela dva kuharja in potem me je kmalu ogrel čaj. Nato je veter razpihal meglo in oblake in v

trenutku ni nikogar več zeblo. Visoko nad nami so v luninih žarkih žareli velikanski viseči ledeniki na Anapurni IV. Ko smo z Dadom in Tašijem postavili šotor, sem vanj zmetal opremo in jo mahnil čez visoko moreno na ledenik pod Anapurno. Bila je ena tistih čarobnih noči, ko gre človeku na jok in na smeh hkrati, pa ne ve zakaj.

Otroci nosijo dolgo, mrtvo kačo; ne vem, kakšna je ta kača, vem le, da ni kobra. Oho, saj tele vasi pa sploh ne poznam. No, krasno, nekje spodaj, 200 metrov niže ob reki, sem gladko zgrešil pot. Čudnega ni nič, zdajle, tik pred žetvijo riža. Potke, ki se končujejo na poljih, so često bolj shojene kot glavna karavanska pot, ki se med rižem vedno sprevrže v potko. Nazaj ne grem, mahnem jo kar skozi vas, ni vrag, da na koncu vasi ne bi našel poti dol do reke. Vas je precejšnja in deluje nekako čudno, divje. Seveda, saj leži ravno toliko od reke, da skoznjo ne gre tok popotnikov, ki so vasi ob glavni poti spremenili, skomercializirali, da ne rečem pokvarili. Tu ni trgovinic s pivom in češkim plastičnim nakitom in otroci te več ne sprašujejo, koliko je ura, zato pa te toliko bolj začudeno gledajo. Niti crknjene kače mi ne poskušajo prodati, ko so jih doli ob reki razni biologi že naučili, da je mogoče prodati vsako mrhovino.

Na koncu vasi me preseneti skupina domačinov. Režijo se na pol goli, očitno zmešani ženski. Otroci jo ob tihih vzpodbudi staršev tudi kamenjajo. Ko se prerinem skozi skupino, se zmešanka zazre v moje oči. Občutek imam, da ima preganjavico, in paglavci, ki me opazijo, jo za hip prenehajo kamenjati. V njenih očeh se pokaže nekaj, kar razumem kot nemo prošnjo. Ko se čez nekaj minut pod vasjo v rižu ozrem, jo ženska, še mlada, drobi za mano, nepremično me gleda, in cunjo, ki jo je prej imela ovito okrog pasu, vleče za sabo.

V vasi ob reki zavijem v prvo čajnico in naročim štiri čaje in riž. Kmalu pride vaški učitelj in mi pove, da je ženska zgoraj v vasi izgubila otroka, in jo je zato vas izobčila. Zmešalo se ji je.

Dobim velikansko porcijo riža. Mlada Tibetanka mi je riž tako začinila s čilijem, da je kar rdeč. Ko mine pol ure, odidem naprej s takimi usti, da jih ne bi dodatno prizadelo niti bruhanje ognja. Tibetanka je po mojem videzu verjetno mislila, da sem kakšen ubežnik iz Tibeta. Še soliden viseč most, ki sem ga srečno prečkal samo zato, ker mi je pred njim sadhu z norim pogledom za rupijo vsilil rdeč cvet, in spet sem vklopil avtomat za hojo.

V ledenih odlomih pod Anapurno IV smo se vadili v ledni tehniki. Del tečajnikov je bil prvič v gorah. Njihova oprema je bila slaba, pa še prave volje za vzpone jih nekaj ni imelo. Rana, skoraj dva metra dolg bančni uslužbenec iz Katmanduja, je imel velikanske, pa čisto mehke gozjerje od nekakšne Japonske treking odprave. Ko je nanje z mojo pomočjo pripel dereze in stopil na nagnjen led, sem se zgrozil. Bolje bi bilo, če bi obul adidasove copate in nanje z jermeni močno pritrdil dereze. Poleg teh neprimernih čevljev je bil še strahotno neroden, imel pa je močno voljo. Ne vem kolikokrat je pri zdrsu zagrabil za varovalno vrv in odvrget cepin, doker ga nisem odvezal in dobesedno spodbil po pobočju. Proti večeru, preden nas je močan naliv pregнал v tabor, se je Rana znal ustavljati s cepinom. Zvečer mi je prišel v šotor pokazat velike krvave žulje, ki so mu jih naredili premočeni čevlji, ki so se mu kar vozili okrog stopala.

Žeja me iztrga iz razmišljanja. Tu nekje mora biti vasica z enim redkih pitnih izvirov, z Rani pani vodo. Menda jo je na enem svojih potovanj pila kraljica in ime pove, da ji je bila voda nadvse všeč. Kakšno uro hodim, vasice so podobne druga drugi, le tiste z izvirov ni. Nekajkrat se vmes dobesedno treščim v senco pod čajnico in popijem čaj ali dva. Vem, da sem na pravi poti, spomnim se podrobnosti, pa vendar ne vem, kje sem, koliko imam še do ceste. Čuden občutek. Po malem se zavedam, da ne morem več trezno misliti. Trije dnevi pospešene hoje, težak nahrbtnik in vročina se mi poznajo. Tem raje pa misli zbežljajo po svoje.

Nima Šerpa je bil moj najboljši, pa skoraj najmanjši tečajnik. Komaj kaj več kot meter in pol visok in suh šerpa, nedoločljivih let, je bil žilav kot mula. Ko smo sestopali iz baze, sem jo potegnul naprej, da bi videl, kaj je z obolelima instruktorjema. V dolini Sapče me je dohitel in na široki poti je hodil korak za mano. Moral sem ga zgrabit in držati poleg sebe, sicer ni upal hoditi vstric. Hodila sva hitro, kot sem le mogel, in čeprav je Nima potreboval dva koraka za enega mojega, ni zaostajal. V šoli sem po težkal njegov nahrbtnik; bil je težji od mojega.

Pri predavanjih se je Nima vedno prijazno smehljaj; ko smo vadili, je zelo hitro dojemal, ko pa sem ga vprašal, če mu je vse jasno, se je vedno vljudno zarežal in izjavil: »Yes, sahib«. Šele čez teden dni sem ugotovil, da obupno slabo razume angleščino, vendar, bonton zahteva odgovor: »Yes, sahib«! Bil je že na treh osemstisočakah, skratka odličen šerpa. Srčno rad bi ga še kdaj srečal.

Vraga, kaj pa je zdaj to? Saj nisem bil še niti v vasi z izvirov Rani pani, pred mano čez reko pa je že Dumre s cesto in avtobusi. Sedem pod pipal in še enkrat premislil. Smešno, kako težko je prepričati zavest, da je tole res konec poti, če je podzavest »navita« še za nekaj ur hoje.

V rečici se dolgo kopam med bivoli, ki komaj kukajo iz vode in se zame sploh ne zmejnijo. V vodi se mi priseda še zadnja pijavka, odtrgam jo in se svečano oblečem v

snežnobelo majico, ki sem jo prihranil za Katmandu, in sveže nogavice, copate pa za silo operem. Po 10 minutah vožnje z avtobusom me od zadaj, z očetovega naročja, pobruha z banano majhna deklica. Ves avtobus se prijazno reži in me čedi z vsemogočimi umazanimi tiščji otroka k prsim, pa mi z drugo frca koščke banan z majice v steklo, odkoder se mi odbijajo v brado. Tudi tu jih hitro poišče, saj je večča v obiranju uši. Na postajališču, kjer se bašem z vsemogočim sadjem, sem grozno ponosen na nogavice, ki so še vedno snežnobe. V Katmanduju, na slavnem avtobusnem kolodvoru, izstopim s svojimi čistimi nogavicami v blato, ki pokriva ves kolodvor in sega nekje čez gležnje. Spet sem ves blatnast in torej ravno pravljen za sprehod po bazarju. Tudi taksist, ki me pelje v hotelček, me ne poskuša zmesti pri plačilu, ko vidi, da sem že stari »Nepalec« ...

HIŠA V BAŠKI GRAPI

EDO TORKAR

Sinoči sem bil spet pri svoji stari hiši v Baški grapi. Vračal sem se z obiska pri prijateljici v Švici, predzadnjo noč sem prespal v spalni vreči na milanskem kolodvoru, zadnjo pa — iz razlogov, ki jih tule ne bi navajal — na slamnjači v goriški kvesturi, odkoder so me zjutraj s policijskim avtom dostavili na mejo v Rožni dolini.

Med vožnjo na Jesenice sem se ustavil v Hudajužni, povsem neznamiti vasi ob rečici Bači, ki bi pa utegnila sčasoma pridobiti na ugledu — že zaradi tega, ker se je tu rodil moj oče in sem v njej tudi sam preživel nekaj srečnih let in napisal nekaj novelic, ki niso čisto zanič.

Pri sorodnikih v vasi sem odložil prtljago in se napolil v gozd, da bi se razgledal za gobami. Nabiral sem jih v svojem starem revirju pod bukovško cesto. Za lisičke je bilo že pozno, tudi jurčki se niso ravno drenjali, zato pa sem našel nekaj lepih turkov, pa tudi cigancov se mi je kar nekaj nabralo v torbi.

Pozno popoldne sem se ustavil v gostilni na Bukovem, kjer sem si privezal dušo z domačim kruhom, sirom in želodčkom, pa z rebulo sem zalival, da se mi ni zatikalo v grlu.

Že mračilo se je, ko sem se sit in spočit in že malo vrtoglav od vina odpravil po gozdni cesti v Zakojco in od tam v dolino.

Pri znamenju na pol poti sem se ustavil in legel v travo.

Med Koriško goro in Bukovskim vrhom so se nagrmadili oblaki, ki jih je veter cefral in vrtinčil, da so se spreminjali v zmeraj nove in nenavadne oblike; hladni azur na nebu se je segrel v motno razžarjeno jeklo, dolina je temnela, v daljavi so se trepetaje prižigale luči, redki avtomobilski žarometi so zdrsevali po skalah in drevesnih deblih ob cesti — jaz pa sem ležal v travi, opit od vina in od lepote okoli sebe, ves v tistem srečnem zamaknjenju, ki bi mu lahko rekli pesniško, in morda bi si še zares začel domišljati, da sem pesnik, če mi ne bi bila znana Valeryjeva misel, da »funkcija pesnika ni, da doživlja poetično stanje, temveč da ga ustvarja v drugih«. — Če sem pesnik, sem lahko samo za tole mizo na Ilirski 5 na Jesenicah, pri oknu z razgledom na zamazano pročelje sosednje hiše in na žice električnega voda, kjer se z razbolelo zadnjico in hrbtom sklanjam nad pisalni stroj, in kdaj pa kdaj prdnem in kdaj pa kdaj rignem, medtem ko mi kalorifer piha topel zrak v prezeble noge.

Že črna noč je bila, ko sem prišel v Zakojco. Preklinjal sem kot furman, ker sem se v temi spotikal ob kamenje na cesti in s čevlji zajemal vodo iz luž. Okna vaških hiš so utripala v modrikasti svetlobi televizijskih ekranov in avtomobili na dvoriščih so se zdeli v temi kot prazne poljše lupine. Brv čez potok Porezen je bila mokra od rose, spodrsnilo mi je in toliko, da nisem padel v vodo.

Da, Zetlarjevi so nocoj doma. Dvorišče je osvetljeno, v štali zateglo mukajo krave, pes Karo se hropeč zaganja z verige in mala Vesna, sad poznega poletja zakonske ljubezni, Zetlarjevega Andreja in Milice, ki je bila še nedolgo tega neobgljena vekajoča štručka, se zdaj kriče podi za mucki po dvorišču in je že pravi pravcati človeček v krilcu in s pentljo v laseh. Moški so v garaži: oče Andrej drži luč in podaja orodje sinu Andrejčku, pravkar izučenemu avtomehaniku, ki dokazuje svojo poklicno umetnost na stari korambolirani škodi, ki se bo pod njegovimi spretnimi rokami že v nekaj tednih relevila v sijajno novo limuzino, ki jo bo za težke milijone prodal na avtomobilskem imu v Ljubljani.

»Zdravo, sosed!« me pozdravi Andrej.

»Že dolgo te ni bilo pri nas,« ugotovi Milica in že pošlje Pavelčka v hišo po pijačo. Le Marjetke ni — in je tudi ne bo, saj se je že spomladi primožila v Cerkno in zdaj že doji dete... Kako hitro mine čas! Ko sem se naselil pri Strojčku, je bila še osmošolka, otrok še, komaj je začela brsteti, in ko se je zasmejala, so se ji naredile jamice v licih. Jamice ima še sedaj in verjetno je že kar z njimi prišla na svet. Zetlarjeva Marjetka se je rodila tistega leta, ko smo se mi — torej, moji starši, sestre in jaz — selili iz Hudajužne na Jesenice, in zdaj, dvajset let kasneje, ko so me že drugič izgnali iz doline mojega otroštva, je rodila že ona. Od kod se bom selil takrat, ko bo na porodnem stolu sedela njena hči? Od kod — in kam?

Potem, ko sem se pustil postreči s šilcem žganega, ko sem se nagledal avtomobila v garaži, ko sem se naigrav z mucki in otroki, ko sem zvedel vse, kar me je zanimalo o življenju na vasi in v občini, mi je ostalo samo še eno vprašanje:

»Kako pa kaj pri Strojčku?«

A tega vprašanja nisem izrekel, četudi je ves čas viselo v zraku.

Raje sem se šel prepričat sam.

Kar malo vznemirjen sem bil, ko sem se približeval hiši, v kateri sem preživel šest srečnih let, potem pa so me vaški mogotci pregnali iz nje, češ, da s svojim brezdelnim in razvratnim življenjem dajem slab vzgled vaški mladini.

Jaz razvratnež? Jaz, tih, introvertiran človek, ki zardeva pred ženskami in veliko greši — a le v sanjah!

A kdo bi se bodel z vaškimi mogotci, še posebej, če so si na roko s pristojnimi organi, ki so komaj čakali, da izginem iz področja njihove pristojnosti!

Slednjič sem obstal na vzpetini pred hišo.

Komaj nekaj mesecev je minilo od tedaj, zdaj pa mi je bilo kot raziskovalcu, ki odkriva ruševine starodavnega templja sredi pragozda; templja, ki so ga ljudje sicer že zdavnaj zapustili, ne pa tudi bogovi.

Kako žalosten je bil pogled na te stare, razmajane zidove, na razbita okna, na razkrito streho, na drvarnico, katere vrata so grozljivo loputala v vetru, (kot v filmski srhljivki, tik preden odkrijejo truplo), na kup sena na dvorišču, ki so ga besni vaščani zmetali s skednja, misleč, da sem na njem vaškim deklicam jemal nedolžnost. (Priznam, tudi to sem počenjal, a le v sanjah, le v sanjah.)

Burja tuli skozi ogolele krošnje sadnih dreves. Noge se mi do členkov pogrezajo v blato. Steza je z obeh strani zaraščena s koprivami in trnjem, potreboval bi mačeto, če bi se hotel prebiti do bajte. A kaj naj počnem tam?

Vrtna ograja razpada, po njej se vzpenjajo ovijalke; le nekaj polomljenih fižolovk, ki gledajo iznad morja osata priča o tem, da sem se tudi na vrtu zadrževal, kadar mi je vse drugo padlo v vodo, in celo fižol sadil...

Veter je razgnal oblake, mesečina je posrebrila gladino vode v koritu, tudi kolovoz je kakor s srebrnjaki tlakovan. Na vratih kleti, ki jo je zadnje leto mojega kraljevanja pri Strojčku vaška mladež preuredila v disko, se zablešči napis MAKE LOVE NOT WAR. V Oblokah tam čez že vse spi. Niti ena luč ne sveti v vasi, le dvoje, troje primerkov javne razsvetljave.

... Fižol sadil in drugo zelenjavo, pa od Žetlarja v koših gnoj nosil, sedemdeset košev v enem samem dnevu, če sem bil pri volji; pognojil sem, zemljo prekopal, seme zasejal — plevel žel...

... Plevel žel, ker me je poletna utrujenost položila v senco pod drevo, mi potisnila pesniške knjige v roke, me prepričevala, da je moč koristno združiti s prijetnim, poljedelstvo s poezijo...

O, da ne bi verjel! Pesniki ne počno pač nič koristnega, pesniki ne delajo na poljih in v tovarnah — pesniki pišejo pesmi.

In ko sem poleti videl čez in čez sam plevel, tam kjer sem spomladi posadil grah in solato, mi je zavriskalo v duši: Pesnik sem, pesnik!

In ko sta mi okoli hiše podivjala bezeg in robidovje, ko mi je sadje gnilo pod drevesi, ko so se mi v hiši zaredile miši in ščurki, ko mi je umazana posoda po cele tedne plesnela v vedru, ko so mi pajčevine čipkasto obokale strop, ko mi je strohnel pod in mi je burja metala strešnike s streh, pa se nisem potrudil prisloniti lestev, da bi jih zamenjal, sem svojo slabo vest tolažil: Pesnik sem, pesnik!

Gredice bi že vsak plet, sadje bi že vsak obiral, posodo bi že vsak pomival — a, kdo bi znal tako uživati v vseh teh prelepih pesmih domačih in tujih pesnikov, kot sem užival jaz? In kdo, vas vprašam, bi zmozel namesto mene napisati vse te zgodbe, ki sem jih vrgel na papir v srečnih trenutkih navdiha pri Strojčku?

V slovenskem in svetovnem slovstvu je nič koliko junakov, ki so zanemarjali svoja posestva, zapravljali dediščine in umirali kot siromaki. V to so jih gnale nesrečne lju-bezni, izrojeni geni in lahkoživi značaji.

To so tragični junaki — zlasti tisti, ki propadejo zaradi ljubezni.

Bralci navijajo zanje in objokujejo njihove nesrečne usode.

To je krivično: tudi jaz sem celih šest let prizadevno zanemarjal zaupano mi posestvo, pa zagotovo ne bom junak nobenega romana — razen če ga sam napišem.

Zdi se mi, da je fenomenu lenobe v sodobni književnosti odmerjeno vse premalo pozornosti. Pa ne da ne bi imeli vzorov! Berite Gončarova in njegovega nesmrtnega Obloмова. Tudi mojster Hesse je svoj čas priobčil lep esej o umetnosti lenarjenja — če se ne motim, ga imamo celo v slovenskem prevodu.

Če drži trditev, da je za uspeh potrebno eno desetino talenta in devet desetlin trdega dela, potem nimam jaz nikakršne možnosti, da bi kdaj uspel. Kolikokrat sem v dobri veri, da bom pisal, prinesel pisalni stroj na vrt, pa sem potem zadremal za mizo, liste pa mi je veter raznesel naokrog po travi! Kolikokrat sem stradal, dobesedno stradal, ker mi lenoba ni dala, da bi šel v dolino po hrano in si skuhal košilo! Koliko izgovorov sem imel brž pri roki, ko so me prišli Žetlarjevi prositi, da bi jim pomagal pri popravilu ceste, ki jim jo je razdejalo neurje, ali pa da bi sorodnikom na vasi pomagal pri košnji in spravilu sena!

Lenoba je igrala — in še igra — sila pomembno vlogo v mojem življenju; zdi se mi, da večjo kot talent, ljubezen in življenjsko okolje. Že zaradi tega je prav, da se ji tudi v tem skromnem spisu primerno oddolžim.

* * *

Deset let je že od tedaj, ko sem se začel poigravati z mislijo, da bi se naselil v toliminskih hribih in se resno lotil pisateljavanja. Tod se je rodil moj oče, tu sem tudi sam preživel lep kos otroštva, semkaj sem se pogosto vračal tudi pozneje, ko sem odrasel. Lovil sem ribe, nabiral gobe, planinarily, obiskoval sorodnike, se dobival s starimi znanci iz šolskih klopi. Semkaj sem spomladi 1975. leta pripeljal svojo prvo »tazaresno« punco in poznejšo »la femme fatale«, usodno žensko mojega življenja. Iz Oblok sva se povzpela na Obloški vrh in se od tam po grabnih podričala v Znojile, vsa umazana, odgrnjena in zaljubljena. Še istega leta sem peljal svojo sestro Zdenko v Cimerijo, divjo, samotno grapo, visoko pod Poreznom. Bil sem domišljav kot mežnar, ki razkazuje popotniku dragocenosti svoje cerkve. »Poglej tiste skale!« sem jo vzneseo suval pod rebra. »Ali že slišiš vodo v grapi? Še malo pa bova pri žagi. Zgoraj je tudi mlin. Ti ga pokažem? In tista velika hiša pod Durnikom, jo vidiš? Kot prava graščina je videti, kaj?«

Tudi sestra se je nalezla moje evtorije: »Lahko bi jo kupili in se naselili v njej, če je prazna, še zastoj bi jo morda dobili, če nima lastnika!«

»Ja, in redili bi koze in ovce, orehe bi klatili in žganje kuhali!«

»Pa srnam in zajcem bi skobce nastavljali, ali pa bi jih kar z lokom streljali, če bi se nam zahotelo mesa!«

In že sva se videla v hiši pod Durnikom kot dva romantična ubežnika pred civilizacijo, divja lovca in kozjerejca, nabiralca zdravilnih zeli in gozdnih sadežev. Kar pri priči sva začela ustanavljati komuno in se pripraviti o tem, kdo od najinij prijateljev bi se nama pridružil v tem smelem podjetju.

A bolj ko sva se ji približevala, bolj se je ta veličastna kmečka graščina, ki sva jo od daleč gledala, spreminjala v razmajano podrtijo brez oken in vrat, okoli in okoli zaraščeno s koprivami, iz preperele slamnate strehe pa je poganjal mah in mlade smrečice...

»Mogoče bi se jo dalo popraviti,« je nič kaj prepričljivo rekla sestra, jaz pa sem samo malomarno odmahnil z roko: »Nič zato, še dosti boljših bajt je v teh hribih, ne bova se cmerila zaradi te podrtije.«

»Škoda, pa na tako lepem kraju je, tako samotna, tako nedostopna,« se kar ni mogla potolažiti sestra.

»Tudi druge bajte so na lepih krajih, samotne in nedostopne,« sem jo prepričeval.

Za prvomajske praznike 1. 1976 sva jo z Zdenko spet mahnila tja gor pod Porezen, tokrat skupaj z najinimi prijatelji iz Kranja. Eden izmed njih, Milan, se je namreč naveličal mestnega življenja in se je sklenil preseliti na deželo, jaz pa sem imel že tedaj cel spispek opuščenih kmetij v Baški grapi, z naslovi lastnikov vred, in sem mu bil za vodiča. Ni kaj, lepa družčina smo bili: moja sestra Zdenka, shizofrenik Majk, ki so ga bili šele pred dnevi spustili iz norišnice, rdečelasi in škrbasti zidar Jože, ki je v žepu ljubosumno čuval pollitrsko steklenico slivovke, hercegovski silak Žan, amaterski slikar, sicer pa kopač rorov pri kranjskem PTT podjetju, nekdanji mornar Milan, dolgolasa hipijevka Lela iz Hrastnika, pa njen fant Mare, ki se je že poletit tistega leta obesil na podstrešju hiše, v kateri sta živel, skregan sam s sabo in s svetom, še prej pa je v napadu alkoholične blaznosti do krvi pretepel in obrcal nosečo Lelo, ki je potem jeseni rodila mrtvega otroka.

A tistega prvega maja še ni nič kazalo, da se bo stvar tako žalostno razpletla. Lela in Mare sta bila videti še na moč zaljubljena in srečna, in na tihem sta verjetno tudi onadva sanjarila o podeželski idili z ovčkami in putkami. Lela se je že videla, kako doji otročka pod cvetočo jablano, Mare pa, kako s čedro med zobmi in starim klobukom na glavi pripravlja drva v gmajni, zvečer pa zajema zabeljeno polento iz lončene sklede in jo zaliva s kislim mlekom... Sanje, same sanje: Mareta zdaj že osmo leto grizejo črvi

na kranjskem britofu, Lela pa se je kmalu zatem preselila k nekemu poštarju v Ljubljano in živi s tem, kar ima in ne več od tega, kar bi hotela imeti.

Pravzaprav je le Milan, edini čistokrvni Gorenjec med nami, vedel, kaj hoče in kako to doseči. Bil je edini, ki mu ni smrdelo delo in je znal obračati denar, edini, ki se ni opajal z brezplodnimi sanjarjami, ampak je vedel: kmet hočem biti, na svoji zemlji hočem živeti, sam svoj gospod biti. Vse je imel, kar je bilo potrebno, da bi to dosegel, polno mošnjo, pridne roke in trezno glavo — a je tudi njemu šlo vse po zlu.

Pred kratkim sem se mudil v Kranju, čez Trg revolucije se je opotekal proti meni pijanec, ves prašen in raztrgan. Bil je Milan. »A se spomniš, kako je bilo takrat, ko si nas peljal v tolminske hribe?« me je vprašal potem, ko sva šla v bife na konjak.

»Kaj se ne bi,« sem rekel. »Pod Poreznom je bil še sneg in Mare je moral svojo Lelo ves čas postavljati na noge, ker ji je drselo. V Orehku smo se oskrbeli z žganjem, prespali pa smo v nekem seniku pri Bukovem, vsi trdi smo bili od mraza, ko smo zjutraj zlezli iz spalnih vreč. Potlej smo jo mahnili na Bukovski vrh, tam si se pogajal z nekom, ki bi ti bil pripravljen prodati kmetijo, pa se nista pogodila, zato smo se čez Šentviško goro spustili v Idrijo pri Bači in se v tamkajšnji gostilni vsi skup zapili...«

»Pa veš, zakaj potem ni bilo nič iz vsega skupaj? Zbolela mi je mati, nisem je mogel pustiti same v Kranju, ko pa je mati čez dve leti umrla, sem se oženil — no, zdaj sem se tudi od žene že ločil. Pa ne samo to: zapil sem se, iz službe so me vrgli, a hišo imam še, te mi ne morejo vzeti. Prodal bi jo in se preselil na kmete. Mogoče pa je tisto posestvo na Bukovskem vrhu še zmeraj na prodaj, kaj praviš? Daj mi še za en konjak.« Tistega leta sem še veliko lazil po hribih nad Baško grapo, iskal zapuščene hiše, jih fotografiral, si zapisoval naslove, spraševal sosede, sitnaril in tolminski občini in na katastrskem uradu. Hotel sem uresničiti to, kar je spodletelo Leli in Maretu, pa tudi Milanu: pustiti službo, preseliti se na deželo, živeti od sadov narave. Ne, nisem se nameraval pokmetiti, za kaj takega sem bil preveč len. Dovolj bi mi bilo imeti hišico na deželi, kadar bi se mi zahotelo miru in samote — in pisanja. Tedaj, 1976. leta, sem namreč ravno začel postajati pisatelj, nekaj novelic in potopisov sem že objavil v revijah in časopisih, zdaj pa sem iskal primeren prostor, kjer bi se lahko v miru lotil pisanja knjige. In kateri kraj bi bil lahko zame bolj pripraven kot Baška grapa? Če bi vsaj nekaj tega sonca in teh barv, tega jasnega neba nad seboj mogel pričarati v svoji knjigi, gotovo ne bi bila tako temačna in brezupna, kot je nazadnje postala.

Tako sem si mislil takrat — zdaj pa vem, da se mi knjiga ni ponesrečila zato, ker je nisem pisal v Baški grapi, pač pa zato, ker sem bil še zelo mlad tedaj in še nisem obvladal pisateljske obrti. (Ne vem, če jo zdaj obvladam kaj bolje, saj je pisanje take sorte obrt, ki se je vse življenje učiš, potem pa ugotoviš, da ti je resda uspelo napisati nekaj dobrih strani, a ne ker bi obvladal obrt, ampak ker si jih vrgel na papir v tistih srečnih trenutkih, ko si se prepustil navdihu in pozabil na obrt.)

Konec marca 1977. leta me je pri sorodnikih v Hudajužni čakalo pismo, v katerem je pisalo:

»Spoštovani,

v vasi sem slišal, da iščete hišo za v najem. Sporočam Vam, da je prazna hiša v Hudajužni 31, po domače pri Strojčku. Hiša je last mojega brata, ki pa je zdaj že dve leti v Domu počitka v Podbrdu, odkar je umrla sestra Julijana, s katero je skupaj živel na posestvu. Hiša stoji na lepem kraju malo iz vasi, 10 min. hoje do trgovine in 15 min. do železniške postaje, pripada pa ji še klet, drvarnica, sadovnjak in nekaj zemlje. Električna je v hiši, voda pa v koritu na dvorišču. Ker je hiša stara in je bila dolgo časa prazna, bi bilo potrebno pred vselitvijo v njej izvršiti še nekaj manjših popravil, (pod, elektr. napeljava). Za hišo so se zanimali že drugi, vendar bi jo bil pripravljen oddati Vam, ker poznam Vašega očeta, ki je pošten človek in marljiv delavec, in sem zato prepričan, da ste taki tudi Vi, in da boste zaupano Vam posestvo oskrbovali z vestnostjo skrbnega gospodarja.

Če Vas ponudba zanima, se čimprej oglasite pri meni v T., da se bova podrobneje zmenila.

Pozdravljeni in nasvidenje!

Šimón Z.«

Na vrat na nos sem odpotoval v T. in že čez nekaj dni sva s Šimonom Z. pri advokatu podpisala najemniško pogodbo. Prve dni aprila sem se z vso kramo preselil k Strojčku. Prebelil sem sobe, obrezal drevje in prekopal vrt, seznanil sem se s sosedi, povabil prijatelje in priredil veličastno žurko, na kateri se je spraznilo ogromno steklenic vina in pokadilo tudi nekaj opojne kašmirske trave. Potem pa sem se za nekaj tednov popolnoma osamil in se posvetil pisanju. Hranil sem se s konzervami in sendviči, spal pa kar v spalni vreči na skednju, ker mi ni bilo do umivanja in preoblačenja v pižamo. Kadar mi pisanje ni šlo od rok — in to se mi je pogosto dogajalo — sem brskal po podstrešju in listal po starih knjigah Mohorjeve družbe in Goriške matice, ki sem jih tam našel, ali pa v Bači lovil ribe, ali pa ležal v travi in štel oblake na nebu.

Tako sem bil zaposlen sam s sabo in s svojo posestniško srečo, da niti žensk nisem pogrešal...

A ženske so kot smrt. Zanesljivo pridejo, tudi če jih ne iščeš in ne pogrešaš. Poiščejo te, pa če se jim še tako skrivaš, oropajo te miru in samote, ljubeče te objamejo, ljubeče te zadavijo — če se jim le pustiš.

Prva je bila Bruna.

To sem imel najraje.

Bruna Brickwood je danes štiriinpetdesetletna že drugič poročena bančna uslužbenka v Scrantonu, Pensylvania, USA. Je mati dveh odraslih otrok, enega iz prvega in enega iz drugega zakona, tekoče govori angleško, italijansko in slovensko, vsakih nekaj let si privoščiči obisk v domovini, in tisti, ki so jo videli, trdijo, da je še zmeraj zelo lepa in da ji lasje niso še nič posiveli.

Ne morem preveriti teh trditev — sicer pa me zdajšnja Bruna sploh ne zanima. Bruno sem prvič (in zadnjič) videl (in se zaljubil vanjo) na dveh fotografijah, ki sem ju našel v skrinji na Strojčkovem podstrešju maja 1977. leta. Prva je bila v velikosti razglednice izdelan doprnski portret ne več kot štirinajstletne črnolaske z gostimi obrvmi, temnimi očmi in skrivnostnim nasmeškom, za katerega nisem mogel ugotoviti, ali izraža plahost ali odločnost, naivnost ali posmeh, zasanjanost ali zagrenjenost — ali pa nemara vse skupaj? Nekaj pa je gotovo: zaljubil sem se v to podobo, kakor se nisem še nikdar v živo žensko iz mesa in krvi. Vzel sem jo s seboj v posteljo, dolgo sem jo gledal pri luči nočne svetilke, in ob pogledu na to čisto in popolno lepoto sem se zasramoval svojega površnega, sebičnega in nekoristnega življenja in se do solz razžalostil ob misli, da me od te prelepe deklice ne loči samo prostor, pač pa tudi čas, saj je bila slika datirana z letnico 1942. Ne, to se ne dogaja, čas se ne vrti nazaj in tudi iz svoje kože ne morem — nikoli ne bom tisti mladi ameriški častnik, ki jo je septembra 1945 zagledal na Via Garibaldi v Trstu, se na prvi pogled zaljubil vanjo, (tako kot sem se jaz 33 let pozneje zaljubil v njeno fotografijo), jo s širokim jenkijevskim nasmeškom povabil v kino (ali na ples ali na sladoleđ ali kamorkoli), ji ukradel poljub v temi, jo zaprosil za naslov, se oženil z njo in jo odpeljal s seboj v Ameriko.

Naslednji dan sem po temeljitem brskanju po skrinji našel še drugo fotografijo, le da je bila na njej kakšno leto ali dve mlajša: objektiv jo je ujel v trenutku, ko je okobal in s spodrecanim krilom sedela na neosedlanem konju pred domačo hišo, ki ga je držal za povodec Strojčkov Šimen, njen stric. Veter ji je mršil vranje lase, nedozorele prsi so ji kot dih vzvalovile bluzo in njene sloke mišičaste noge so čvrsto objemale konjski život...

Če me je prva podoba vznemirila duhovno, me je druga telesno. Tudi to fotografijo sem vzel s seboj v posteljo, a ne da bi se ob njej zgražal nad revščino svojega življenja, pač pa s čisto drugimi nameni...

Potem so me začele vznemirjati tudi druge ženske, ženske iz vasi, žive ženske iz mesa in krvi, ki se po lepoti sicer niso mogle meriti z Bruno, a so imele to prednost, da so bile tukaj in zdaj, dosegljive in otipljive.

Pravzaprav sta prihajali k meni samo dve — Zapoškarjevi sestri Silvana in Dajana, ki pa sta — za kamuflažo — često privlekli s seboj celo krdelo otrok in raznih prijateljic.

Prvič sta prišli skupaj. Povabili sta me, naj bi se vključil v delo krajevne organizacije ZSMS, katere prizadevni aktivistki sta bili, in sicer naj bi za začetek napisal slavnostni govor za proslavo Dneva borca v Hudajžni. Punci sta si mislili, fant piše knjige, govor bo kar stresel iz rokava.

Ker za pisanje govora nisem pokazal pravega navdušenja, sta poskušali drugače: Silvana mi je že naslednji dan prinesla zveščič s svojimi verzii v stilu življenje—trpljenje—hrepenenje, (vmes so bile kajpada nalepljene razglednice z obmorskimi pejzaži in zaljubljenici, ki si gledajo v oči), petnajstletna Dajana, ki jo je ganil trud, ki sem ga vložil v urejanje svoje letne kuhinje pod milim nebom na vrtu, pa mi je več dni zapovrstjo prišla skuhat kosilo in pomit posodo. Moram priznati, da mi je Dajanina paštašuta bolj teknila kot Silvanini verzii — pohvalil sem pa kajpada oboje.

Tako sta obe sestri štirinajst dni hodili k meni — enkrat ena, drugič druga — in skrbno pazili, da se nista srečali. Ker me ni prav nič mikalo, da bi šel k Zapoškarjevima za zeta, sem se do obeh držal na distanci, čeprav me je mučilo meso in sem se često igral z mislijo, da bi koščeno Silvano ob prvi priložnosti prislonil k hruški za skednjem, debelušno Dajano pa položil v travo, ji dvignil krilo čez zalita bedra in ji vtaknil marjetico v špranjo...

No, skušnjav me je še pravi čas rešila njuna mama, ki je nekako izvohala, kam vodijo dolgi popoldanski sprehodi hčera, in jima je prepovedala vsakršno shajanje z mano izven ozemlja, ki je bilo pod kontrolo njene materinske čuječnosti in čigar meje seveda niso segale do Strojčkove bajte.

Pozneje so hodile k meni še druge ženske, a tega, kar sem zamudil z Zapoškarjevima Silvano in Dajano, nisem skušal pozneje nadoknaditi z nobeno drugo, ker sem vedel, da bi bil to le slab ponaredek tistega, kar sem si nekoč želel storiti, pa nisem. Obdobjem, ko so hodile k meni ženske, obdobjem, ko sem imel vedno polno hišo

prijatelj, so sledila nič manj plodna obdobja srečne samote za pisalnim strojem, pa manj srečna obdobja brezdelja in pobitosti, ko sem dvomil vase in v svoje sposobnosti, obdobja depresije in preganjavnice, ko sem ponoči s sekuro v roki tekal okoli bajte in kriče odganjal zle duhove, ki so mi prihajali v goste. Vsako pomlad znova sem poskušal verjeti, da se mi bo le uspelo pokmetiti, obrezoval sem sadno drevje, popravil hišo, prekopaval vrt — a kaj ko ta zagon ni nikoli trajal do poletja. Poleti me je zvelklo na popotovanja in v planine, in ko sem se jeseni brez prebite pare v žepu vračal domov, sem moral poprijeti za priložnostna dela pri zidarjih in drvarjih, saj sem od pisateljskih honorarjev bolj crkaval kot živel, četudi sem si medtem ustvaril že toliko »imena«, da nisem imel težav z objavljanjem. Zato pa sem imel toliko več težav sam s sabo in s pisanjem. Manjkalo mi je notranjega miru in ravnovesja, ki je neizogibno za zbrano in poglobljeno delo. Blodil sem po deželi kot kak Heinrich von Kleist, živel po nekaj mesecev v Ljubljani, Kranju in Mariboru, pa se spet in spet vračal v svojo grapo — le tu sem se počutil kolikor toliko doma, povsod drugje sem bil le bežen gost. Kadar mi je šlo vse po zlu in me je vse zapuščalo, uspeh, denar, ženske in prijatelji, sem se zatekal pod macesne nad Strojčkovo bajto, kjer sem se do stitega nadihal zraka in mi je veter počesal lase in umil obraz, in od koder se mi je odpiral prelep razgled na okoliške hribe: Koriško goro, Kojco, Porezen in Črno prst. In bil sem ozdravljen malodušja, spet mi je zaplala kri v žilah, stisnil sem pesti in zakričal v veter: »Živim! Živim! Živim!« Stekel sem v hišo, nacepil drv, poruval plevel na vrtu, pokosil travo, napisal zgodbo.

In tako šest let.

Šest let je bila Strojčkova domačija varno zatočišče meni in mojim prijateljem. Slikarji so sem hodili slikat, pesniki pesnikovat, kvartopirci kvartat, pijanci piti, ljubimci ljubiti. Mladoletniki, ki so pobegnili od doma in zakonske žene, ki so pobegnile svojim možem, so se tod počutili popolnoma varne. Tudi možje postave so dosledno spoštovali nedotakljivost mojega ozemlja, četudi jih je vaška obveščevalna služba prizadevno seznanjala z vsem, kar bi jih utegnilo zanimati. Vaščani so sicer zmajevali z glavo ob pogledu na horde zanemarjenih dolgočascev, ki so se ob praznikih valile z železniške postaje k Strojčku, a svojim otrokom niso branili hoditi k meni, že zaradi tega, da so jih potem natanko izprašali o vsem, kaj so tam videli in slišali.

Vrata moje hiše so bila vsem odprta — in to me je varovalo bolj kot sedemkrat zaklenjena ključavnica.

Tako je bilo šest let.

V začetku sedmega leta mojega bivanja pri Strojčku pa so se začele težave. Tedaj je v Domu počitka v Podbrdu umrl Johan Z., zakoniti lastnik posestva. Njegov brat Šimen Z. se je dediščini odpovedal v korist sestre France iz Trsta, tako da je bila moja pogodba z njim avtomatično razveljavljena. Hotel sem skleniti novo pogodbo s Franco, a starka ni hotela nič slišati o tem, češ, da zanemarjam posestvo, da jemljem pod streho fičfiriče, kriminalce in lahke ženske, pa da ne bo dovolila, da bi njena rojstna hiša še naprej ostala leglo brezdelja, razvrata in alkoholizma.

Ko pa me je zanimalo, odkod ji je vse to znano, ko pa se zlepa ne premakne iz Trsta, (govorila sva namreč po telefonu), je rekla: »Ljudje vse vedo — in oblast tudi.«

Ko sem naslednji dan prišel k Strojčku, se nisem niti preveč začudil, ko sem ugotovil, da so vrata vlomljena, števec demontiran in elektrika izklopljena, kljub temu, da sem imel vse račune poravnane.

Potem se je vsulo kot plaz: požagali so električne drogeve, (med mojo odsotnostjo kajpada), razkrili streho, razbili okna...

Zdaj v hiši št. 31 v Hudajužni spet gospodarijo miši in ščurki. Skozi votla okna tuli burja in nastilja odpadlo listje v sobe, polne polomljenega pohištva, vseprek razmetane posode, razbitih steklenic, preperelih cunj in starih, navlaženih časopisov.

Vaščani so se oddahnili: dve Bosanki, ki jih je imela pred leti na stanovanju Bernardova Lojzka, sta se omožili in preselili v Novo Gorico; Cigani, ki so nekaj mesecev taborili v opuščeni železniški čuvajnici, so tudi odnesli pete; stekle lisice so prizadevni lovci menda že vse postreljali, tudi medved, ki so ga nedolgo tega videli na Bukovem, je menda pobegnil na Gorenjsko stran; — italijanska okupacija se je končala že 1943. leta, pa tudi strašni Turki, ki so menda odločilno sodelovali pri nastanku imena tega kraja (če naj verjamemo Bevku), so se že zdavnaj s konji, turbani in handžarji vred preselili v ljudske pesmi.

Pisec teh vrstic in njegova družčina so bili zadnja nevarnost, ki je grozila mirnemu spanju te idilične vasice ob rečici Bači.

To podeželsko idiliko utegne zmotiti le še rušilni potres ali tretja svetovna vojna.

Pa naj si za slovo privoščim za ščepec patetike: Počivaj v miru, zelena dolina moje mladosti! Počivajte v miru, hribi okoli nje!

NA ROBU ATAKAMSKÉ PUŠČAVE

JANEZ PRETNAR

Že deset dni potujemo po Peruju. Znana pot čez visoko planoto na »vročem« jugu province Ayacucho je za nami, za nami so inkovska sveta mesta ob reki Urubambi in samotna cesta pod vulkani nad Arequipo.

Narodni park Lauca

Prestop meje je formalnost in v čilski Arici smo. Mesto, ki je zrastle na suhih tleh Atacame, dobi le skromnih 0,9 mm padavin na leto, med našim dvodnevnim bivanjem je deževalo, v največje veselje domačinov seveda. Prišli smo prav na obletnico bitke na El Morru, ko so Čilenci premagali sosedi, ki sta takrat izgubili velik del ozemlja, Bolivija še celo dostop do Tihega oceana, česar še danes ne more preboleti. Sam general Pinochet je počastil slovesnost.

Nas ne zanimajo spopadi v minuli dobi, ker smo namenjeni v narodni park Lauca. Z »južnoameriško« točnostjo nas Jaime v meglenu dopoldnevu odpelje po dolini Llute; rodovitno dolino napajajo vode z vulkanov. Obkrožena je s peščenimi hribi, na katerih je mogoče videti figure vojščakov in lam; temne so in se dobro odražajo na rumenkastem ozadju. Pot se prične vzpenjati in potopimo se v deževne oblake, nad Putrejem pa prične še snežiti. Nič čudnega, saj je junij na južni polobli zimski mesec. Cesta se spremeni v ledeno drsalnico. Še sreča, da se iz zametov prebijemo do stavbe parkovnih čuvajev na Las Quevas. Čuvaj je prijazen fant, doma je iz južnega Čila. Ko mu dopovem, da je v zametih obtičalo nekaj tovarnjakov, polnih domačinov, skuša po radiu poklicati pomoč, toda vse zaman, zveze ni, pa še stemni se.

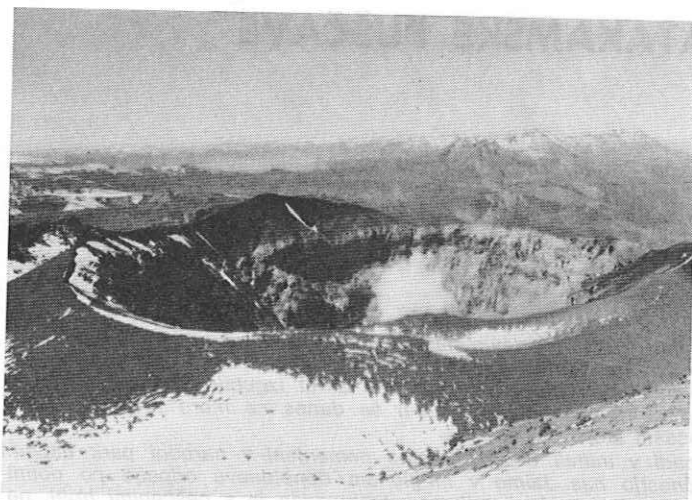
Kmalu je sobica nabitó polna premočenih ljudi, ki se prav nič ne menijo, da zunaj sneži in da zavija okrog vogalov. Stoično vse prenašajo, še otroci le preplašeno gledajo po sobi. Spanja ni, dve Indijanki brbljata vso noč v jeziku aymará, ton klepeta se jima včasih dvigne v smeh: škoda, da ju ne razumem, čeprav v pogovor mešata španske besede.

Na zaledenele šipe se končno prikrade rožnat nadih; odkolovratim iz zatohlega prostora na jutranji hlad. Vsenočkrog je pravljica, šopasto travo in pesek je prekril snežni popr, avtomobili so ozaljšani z ivjem. Lepo za oči, toda nič kaj koristnega! Avtomobilom so popokali bloki ali pa jim je pometalo varnostne čepe. Mehanika in preklinjanje nepredvidnih šoferjev me ne zanimata. Zalezujem raje vikunje, nežne predstavnice južnoameriških kamel, ki brskajo izpod snega borno hrano. Mrgoli tudi viskač, zajcem podobnih glodalcev z dolgim repom; le-te se kot svizci poskrijejo po luknjah, če se jim preveč približaš. Sonce je že krepko premerilo severni svod, ko šoferjem le uspe z »golo silo intelekta« zabití čep in odmajemo se do Parinacote po cesti, ki drži na bolivijsko stran. V pampi je polno jezer in flamingov, ki upognjenih vratov rijejo po barjanskem blatu. Njihova rožnata barva skoraj ne sodi v to kruto naravo.

V Parinacoti se nastanimo v mrzli nadzorniški postaji. Sami smo. Jaime se odpelje nazaj v Arico z obljubo, da nas pride pravočasno iskat. Narodni park predstavlja 520 km² velika visoka planota, iznad katere se dvigujeta dvoglava Payachatas (zakonski par v jeziku aymará), višja — Parinacota — meri 6330 metrov. Vrhova imata značilno stožčasto obliko in na pobočjih je več črnih lis, znamenje, da vulkana še delujeta. Južneje se nad Guallatirijem vleče dimnata perjanica. V parku je veliko jezer. Največje je Chungará; le-to leži na višini 4550 metrov. Široko je 22 kilometrov, ob njegovih obalah pa gnezdi veliko ptic. Na severozahodu jezero prehaja v labirint jezerc Cotacotani; skrivajo se med griči skrepenele lave in vulkanskega prahu. Jezerca imajo odtok na bolivijsko stran, reka Lauca se umirja v slanem jezeru Coipasa, kjer živijo ostanke nedanjšega velikega plemena Chíapasov.

Dogovorimo se, da greva z Zlato proti vrhovom, ostali pa si bodo ogledali zanimivosti parka. Dva dni imava na razpolago in prekleto mrzlo je, ko začneva hoditi. Zračne razdalje je le dobrih 15 kilometrov. Poleg reke Lauce še gre, kjer je polno lamjih čred, dokler se steze ne začno izgubljati v prahu, ki ga pokrivajo ostanke snega. Redko grmičevje s trdoživimi koreninami in skale, pokrite z zelenimi prepogami mahu llarete, poživljajo divjo in osamljeno pokrajino. Človek je tu tako sam. Jezerca so si enaka — ob obali je led, mrzel veter pa v sunkih kodra površino in ziblje race ter gosí. Veter tudi sproti zasipava najine sledi. Še dobro, da imava zemljevid in višinomér, da se lahko izvijava iz labirinta. Za vizir nama rabi ledeni vrh Parinacota, ki pa je še sumljivo daleč.

Nahrbtnik je neusmiljeno težak. Na razglednem griču se preobujem in odvečne stvari pustim v možicu, ki sem ga v ta namen postavil. V vpadnici vrha le začneva pridobivati

Mistijev Krater,
5821 m,
v ozadju Picchu
Picchu, 5500 m

Foto J. Pretnar

na višini. Planjave so moreče. Dan se že krepko nagne, ko po polževo lezeva v sipko reber nekdanjega toka lave. Mrači se, zato na 5000 metrih postaviš šotor. Ledenik je tik nad nama. Toplo postaja in tam spodaj se posvetijo luči v osamljeni vasi. Tu se je čas res ustavil!

Polnoč je in snežinke udarjajo ob plahutajoči šotor. Vrhova sta se skrila v meglo. Tudi zjutraj ni nič boljše. Nič ne bo z vrhom. Povratek je predolg in težka nahrbtnika sta izpila moč. Po isti poti se vračava do možica, potem pa jo ubereva naravnost proti jezeru Cotapampa. Nikogar ni, pokrajina pa taka, kot je na Luni. Erozijske vulkanske skale spremenila v čudne oblike in le veter zavija okrog njih in dviguje prah. Po nekaj urah se razvedri in kot v posmeh dvojčka odkrijeta temeni. Končno le prideva na uhojeno pot. Toda še enkrat se izgubiva na velikem barju, ki mu ni videti konca. Iz zagate naju rešita pastirja, prva človeka, ki sva ju po dveh dneh srečala. Pokažeta nama brv in pravo smer. Ob sončnem zahodu se zopet znajdeva v mrzli koči. Hrane ni več v izobilju. Zjutraj se težko ogrejem. Sprehajam se po zapuščeni vasi (4200 m). Iz skromne šole prihajajo pridušeni glasovi, cerkev iz leta 1699 ni prav nič spremenila svoje podobe. To ni Čile.

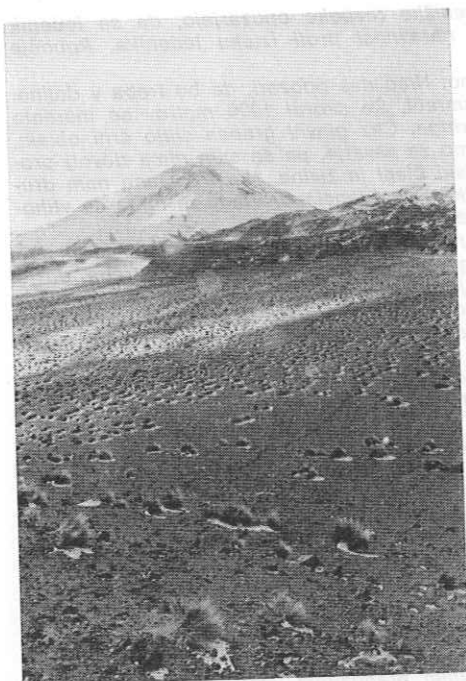
Jaime seveda zopet zamudi. Ko pa zapeljemo na razrito cesto, najde prvo skalo in razbije karter, da se olje leno pocedi v prah. Ustavili smo tovornjak in zlezli nanj. Ženske v kabino, Miro, Mario in jaz pa se usidramo sredi japonskih gum in kontrabant-skega viskija in to najboljšega Chivas Regala. Pridno praznimo steklenico in v obmejnem Visviriju skoraj pademo na dvorišče obmejne postaje. Vse se nam zdi lepo, težave so pozabljene. Prehod čez mejo, vožnja proti La Pazu, tihotapljenje sadja, pijače in še marsičesa drugega, je le še folklor, ki k takemu potovanju spada.

Bolivija in Mururata

Prijetno se je sprehajati po znanih ulicah, čeprav je na ulicah čutiti napetost, ki jo vzbujajo policaji in vojaki. Težak gospodarski položaj, inflacija in večanje socialnih razlik — vse to je opravilo svoje. Židovi so polni parol, levih in desnih, vendar se večina sploh ne zanima za politiko, bolj jih skrbi, kako bodo preživeli. Navidezna vdanost v usodo, omamljena s koko, je varljiva, prislovična podrejenost ima nekatere svoje meje.

Obisk pri izseljencih v rudarskem Oruru hitro mine in na povratku skočimo še v Quimzo Cruz, južni del gorske verige Kraljevske Kordiljere. Vrhovi dosega šest tisoč metrov, kratki ledeniki, strme stene in kratki dostopi so prednosti, ki jih alpinisti premalo izkoriščajo. Zaradi rudnega bogastva so ceste speljane tudi 5000 metrov visoko. Na gorskem hrbtu za Caxato se cesta prevesi in se vrtoglavo spušča v dolino reke Bele gore, ki si utira pot proti Beniju in Amazonki. Ob reki je prave ceste konec, naprej si pot utirajo le terenska vozila in tovornjaki, ki prevažajo kositrov koncentrat v topilnico v Oruru. Avto se na poti nagiba, še dobro, da ni veliko prometa. Ni preveč spodbudno gledati čez rob ceste brez utrjenih bankin.

Mimo rudnika se motor zagrije v zadnje serpentine. Toyoti se prav nič ne pozna, da smo na višini 5080 metrov. Vse naokrog so vrhovi ostrih oblik, prepreženi z zasneženimi grapami. Prav do ceste se spušča ledenik, primeren za smučanje.

Nižja Payachata — Pomerape, 6240 m.
Foto J. Pretnar

Cordillera Blanca (letalski posnetek): v sredini
Alpamayo, desno je Quitaraju, 6036 m, spredaj je
Santa Cruz, 6259 m. Julij 1984.
Foto J. Pretnar

Mrzel veter, ki piha od Illimanija, nas prežene z grebena; nižje spodaj se ustavimo še v rudniškem naselju. Življenje na višini 4600 metrov komaj zasluži to ime. Rudniški rovi se zažirajo v nedra gora do pet tisoč metrov. Otroci se zabavajo z udomačeno vikunjo, ki tudi nas prosi za piškote.

Vzpon, pravzaprav vožnja na Chacaltayo, je le poldnevni izlet. Tujci in redki domačini veselo smučajo na zrnatem snegu. Kakšna razlika od lani, ko sva s prijateljem Markom praskala s smučmi po raskavem ledu. 19. junij je že in naše bivanje se je prevesilo v drugo polovico. Polnoč je, ko z džipom drdramo po praznih lapaških ulicah čez prelaz Cuesta do Ventille. Vožnja ni za vrtoglave. Vmes še zaidemo in pri izpiralcih zlata, ki tudi ponoči drobe kamnino, zvmemo za nadaljnjo pot. Slaba cesta se polagoma dviga proti goram in na zemljevidu zasledim tanko črto, ki vodi pod Mururato. Nekaj časa še gre, potem pa se avto preveč nagiblje in vožnje je konec. Ura je tri zjutraj, ko odrinemo. Miro, ki nas je pripeljal, pa se vrača v La Paz.

Kot mule otovorjeni se dvigujemo po lamjih stezah mimo redkih pastirskih staj. Mraza ni in težko hodim. Na zalogo sem se zvečer napokal hrane, sedaj pa se želodec maščuje.

Dani se. Ledeniški potok uspavajoče šumi, tako da se v zatrepu doline zlekne in počakamo, da se zdani. Le še štirje smo, esperantist Ivica se je izgubil ali pa nekje na poti zaspal. Vrhovi Taquesija so že rožnato obarvani, ko na blatni moreni navezujemo dereze. Dobro prijemljejo na položnem ledeniku brez razpok. Janez izbira pot, sledita mu Zlata in Aleš, sam pa vedno bolj zaostajam, sicer pa se nikamor ne mudi. Dodobra se zdani, ko smo na levem robu širokega ledenika, ki se strmo prelamlja proti vlažne na Yungasu. Nad džunglo je običajna megla, ki se hitro dviguje. Pot je monotona, tudi sneg postaja slabši. Veter prižene vlažne oblake, ki goro zagrnejo, in odločitev je težka. Po dogovoru vzpon nadaljujemo, saj sestop ne bo problematičen. S pomočjo kompasa in karte gazimo v sipek sneg. Višinomer kaže prav, ko zlezemo na zadnji obronek. Sežemo si v roke, pa mi ne verjamejo preveč, da smo res na vrhu. Za hip se odgrne okolica in tako vidimo, da ni nikjer višje točke. To je torej vrh Mururate, 5900 metrov. Indijanska pravljica pripoveduje, da je Mururata hotela biti višja kot prestol bogov Illimani. Ta se je razjezil in ji odsekal glavo in jo vrgel daleč v Atacamo. Tam stoji še danes kot Sajama. Mururata je na vrhu res skoraj ravna, pobočja pa se na vse strani strmo spuščajo. Navezani se umikamo na desno, kajti zemljevid kaže veliko ledeno udornino.

Razjasni se. Zemljevid ni lagal. Velike ledeniške razpoke opozarjajo, da se ledenik prelamlja proti jezeru Arkhota. Sestopamo naravnost proti izteku ledenika. Pobočje je primerno za smučanje.

Še morena in potem se zlekne in počivamo. Hlad nas opozori, da bo treba v dolino. Tropi imajo svoj urnik in ob šestih se že zmrači. Še skoraj 1000 metrov se moramo spustiti. Lame začudeno gledajo umazane gringe. Čez glavni greben silijo črni oblaki, ki ne obetajo nič dobrega. Pri pastirju prosimo za zavetje, pa še sam nima dovolj prostora, saj se v enem prostoru gnetejo družinski člani in živina. Ne preostane nam drugega, kot da krevsamo do opuščenega rudnika San Francisco. Vлага in mraz se vtihotapljata v kosti, mi pa apatično meljemo korake.

V barakah zamaka, toda preveč smo utrujeni, da bi poiskali boljši prostor. Kuhamo razne zvarke, ki v dolini ne bi tehnili, tu pa je vse bogovsko. Kako malo je treba, da je človek zadovoljen, da je le na varnem. Dan je že, ko po dobro ohranjeni poti pridobivamo na višini. Inki so bili res mojstri v gradnji poti; peš in z lamami so tovore prenašali na dolge razdalje. Premagovali so andske prelaze in soteske, prodrli so daleč v džunglo. Čeprav poti že nekaj stoletij niso obnavljali, je taka kot nova. Podporni zidovi še opravljajo svojo nalogo in odtočni kanali so v nalivih kos vsem vodam. Naša pot je široka tri do štiri metre in so jo zagotovo uporabljali rudarji in pridelovalci koke. Na sedlu nas obliva toplo sonce, na desni so skalnata pobočja Mururate, na vršni planoti pa so debeli skladi ledu in snega. Ločimo se. Z Zlato bova skušala še do večera priti v Chulumani. Pot je tlakovana z težkimi ploščami in opremljena s škarpami. Mimo podrhtih hiš wolframovega rudnika in jezerc se hitro spuščava in nad zaselkom Taquesi prideva na travnato pobočje. Pokrajina se v nekaj sto višinskih metrih spremeni. Zelenje kaže na vpliv amazonske vlage. Vas je zapuščena, vsi so na poljih in pašnikih. Tlakovane poti je skoraj 20 kilometrov, na strmih pobočjih pa se spremeni v stezo.

Občutek imam, da se potapljam v juho. Pot preko prastarega mostu preide na levo pobočje, poraščeno s tropskim zelenjem. Na poti srečava dva domačina, ki si z mačetami krčita prehod. Globoko spodaj, na sotočju dveh potokov, sameva kmetija Chima. Vidijo se le svetlejšje palme med temnim deževnim pragozdom. Oster ovinek na zahod spremeni okolje. Hrib Palli Palli je ožgan in erozija že grize pobočje. Mimo vasice Capaci (2800 m) s porušeno jezuitsko kapelico, čez brzice Quimze Chale se pot spusti na 2000 metrov. Po šestih urah sva v Chojlli (izg. Čohlja). Lepše bi bilo pot prehoditi v dveh, treh dneh, toda, žal, ni časa. Chojlla je rudnik wolframa. Vse je v zastavah in rudarje pozivajo, naj se udeležijo mitinga. Vse kaže na novo stavko. Še pet kilometrov hoje do Yanacachija, prijetnega kraja na terasi nad globoko dolino zlatonosne reke Unduavi, in vožnja s tovornjakom do Chulumanija naju čaka, da se snideva s prijatelji.

Vrh Quimzo Cruz, približno 5700 m.

Hotelir me spozna in postreže s čufļajem (tropinovec s tonikom), kot da ni minilo leto dni od zadnjega srečanja. Zjutraj se odpeljemo v La Paz po eni najslabših cest, kjer se na nekaj desetnih kilometrov izmenjajo vsi rastlinski pasovi. Še skrivnostna Titicaca, nesreča na altiplanu in slano jezero Salinas in zopet smo v belem mestu.

MISTI, 5821 m

Z Zlato izkoristiva zadnji dan bivanja v Arequipi za vzpon na ognjenik Misti, ki se dviga tik nad mestom. Opolnoči se odpeljemo iz mesta do Aguade Blanca. Na prašni cesti srečujemo težke tovornjake, ki se izogibajo ceste Nasca-Cuzco zaradi gverilcev. Na jezu, ki zbira vodo za namakanje, je stroga kontrola. Še nekaj kilometrov in za navadne avtomobile je vožnje konec. Sin predsednika planinskega društva nama čuva avto, midva pa se s pomočjo skice in kompasa počasi približujeva strmim pobočjem gore, ki se jo le sluti v trdi temi. Zatikava se v ostro travo ichú in grmičevje. Lavast rob, kjer je zavetišče, je nekje na levi strani, vendar nočeva izgubljati na višini. Ker leži na višini Mont Blanca, so ga imenovali po tej gori. Višinomer se leno približuje 5000 metrom. Ob petih se začne daniti. Nad Titicaco nebo rahlo rdi, osvetli se s snegom pokriti Chacani (6075m), kjer lani sploh ni bilo snega. Dan naju ujame visoko v peščemnem pobočju. Sledovi predhodnikov nama rabijo za oporo. Na SV pobočju najdeva skalnat rob, kjer je hoja boljša. Tu tudi pustiva odvečno robo. Čez Chacani se že spogleduje kopasta Coropuña. Hoja je vse počasnejša, pobočja so gola do vrha, na zahodni in južni strani pa sneg sega do 4800 metrov. Vrhovi okrog vulkanskega roba se le približajo, pot se dviga v cikcaku, prečiva še predirajoč sneg. Vršni greben je prekrit s sajastim snegom. Kar ne morem verjeti, da sva na vrhu, v sedmih urah sva premagala 1800 metrov. Vrh, kaj sploh to je? Mar se zato naprezaš, da si prišel na vrh? To bi bila le slaba uteha za napor.

Razgled je nepozaben. Arequipa je 3500 metrov nižje. Vidijo se ulice, ki so še v Mistijevi senci. Severno in zahodno obzorje obvladuje Coropuña. Na jugu nad Salinasom, je vulkan Ubinas in razdrapani Picchu Picchu. Prav na čilski meji se blešči Tacora. Misti ima 900 metrov širok krater. Notranji rob je manjši, iz osrednjega žrela se v sunkih dvigujejo vodne pare, da jih veter vrtinči čez kope črnega pepela. Leta 1893 je profesor Bailey na Mistiju postavil meteorološko postajo harvardske univerze. Sploh pa ima gora dolgo zgodovino vzponov, saj je imela posebno mesto v inkovskem verovanju. Bogu Sonca so visoko v Andih postavljali žrtvenike in mu darovali živali in neredkokdaj tudi ljudi. Pred leti so na vrhu našli zlat kipec. To je spodbudilo »planince«, da so množično obiskovali ta vrh. Na srečo gora ni odkrila drugih skrivnosti. 1958. leta in še dve leti kasneje se je vulkanska aktivnost povečala in sledila sta močnejša potresa, zato skrbno beležijo vse pojave.

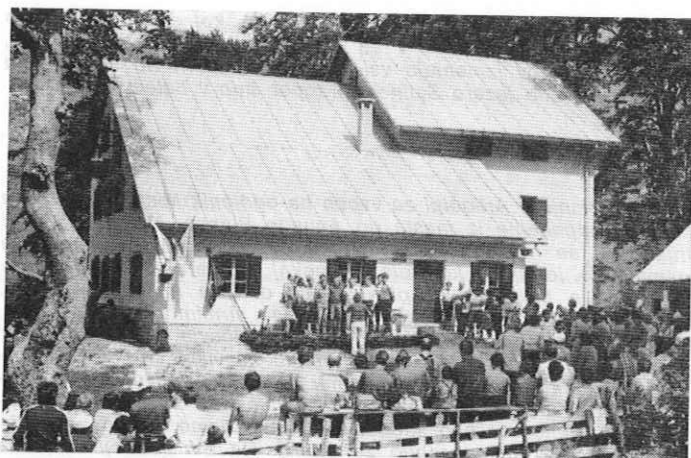
Spust po drobirju je hiter. Treba je samo dvigovati noge iz pepela in potem gre kot po krogličnih ležajih. Kar je bilo ponoči skrito očem, se sedaj kaže v vsej lepoti. Misti spada v nacionalni park Cañahuas. V parku so rešili vikunje pred popolnim iztrebljenjem. Na suhem področju je več vrst pritlikavih dreves in stepske trave. Favno pa zastopajo skoraj vse andske živali.

Ob treh popoldne smo v sončni in topli Arequipi.

KOČA NA PLANINI RAZOR

Slavja, kakršno je bilo tistikrat, ko so odprli prenovljeno in razširjeno kočo na planini Razor (22. 7. 1984), se je udeležila nepričakovano velika množica, ki je s svojo pristojnostjo okronala uspehe in večletne napore gradbenega in izvršnega odbora planinskega društva Tolmin ter tako na kraju samem potrdila dejstvo, ki govori o naši privrženosti planinski misli.

Gradbena dejavnost tolminskih planincev na planini Razor se začne že v prvih letih po vojni. V majem bukovem gaju, blizu planšarskih stanov so že tistikrat zgradili kočo in sicer na ruševinah bivše italijanske planinske postojanke. V spodnjih prostorih je bila kuhinja z jedilnico, zgoraj pa v dveh prostorih ležišča za trideset oseb. O otvoritvi (11. septembra 1948) poroča tudi Planinski vestnik tistega leta v deseti številki. Društveni aktivisti pod vodstvom Janka Filija so ugotovili, da koča s takimi zmogljivostmi ne bo dolgo kos vedno večji množici planincev v tolminskih gorah, saj je postala tudi točka Slovenske planinske transverzale. V letu 1957 so kočo začeli širiti, dogadili pa so jo naslednje leto do take faze, da je lahko nemoteno sprejemala obiskovalce. Potem je zaradi pomanjkanja denarja sledil zastoj. Dela so nadaljevali po enoletnem premoru, sve-

Med kulturnim programom na dan otvoritve (22. 7. 1984)

Foto Janez Dolenc

čano pa so jo odprli 30. 7. 1971. V koči je poslej lahko prenočilo 60 planincev. Stroške gradnje je društvo krilo s posojilom PZS, z lastnimi sredstvi in s prostovoljnim delom članov. Veliko delovnih ur je bilo opravljenih tudi za vzdrževanje ceste Ljubinj-planina Kuk-planina Razor, na glavni transportni žili do kočje, ki je postajala vse bolj zahtevna za oskrbo. V koči pa so pregradili tudi prostore za skupna ležišča in tako pridobili več manjših spalnic.

Leta 1977, ko so ocenili škodo, ki jo je koči prizadel potres, je izvršilni odbor PD Tolmin imenoval poseben odbor, ki naj bi poskrbel za čimbolj smotno obnovo objekta, ko naj bi kočjo tudi razširili in povečali njeno zmogljivost. Leta 1978 je začel delovati gradbeni odbor, naročili so načrte, nabavili so gradbeni material in ga uskladiščili na različnih mestih v Tolminu in v stajah na planini Lom. Ko so dobili vse potrebne dokumente, so z vso vnemo začeli delati. Za prevoz so imeli na voljo džip, potem so kupili še manjši traktor in tako so v letu 1979 opravili tristottrideset voženj, kar pomeni, da so zvozili 380 ton materiala. V tem letu so opravili groba gradbena dela in pripravili objekt na zimo. Vse do leta 1983 so potekala obrtniška zaključna dela, ki so jih opravili zunanji izvajalci in člani društva. Vmes se je društvo srečevalo s težavami pri zbiranju denarja, pa tudi prostovoljno delo je bilo v krizi. Za gradnjo je skrbel izvršni odbor, ko je bilo treba včasih potisniti v ozadje obravnavo problematike o drugih dejavnostih društva. Z dodatnimi finančnimi viri, tako lastnimi kot sredstvi Skupščine občine Tolmin in PZS, je Planinsko društvo nalogo zmoglo. Veliko so pomagali tudi zasebniki in delovne organizacije. Treba je povedati, da so za gradnjo objekta, ki lahko danes prenoči 100 obiskovalcev, porabili le 156 starih milijonov. Približno tretjino tega predstavlja bančni kredit (stanovanjski in za popotresno sanacijo), tretjina so sredstva družbene dogovora in sklada PVP pri PZS, ostalo tretjino pa predstavljajo lastna sredstva planinskega društva in pomoči izvršnega sveta SO Tolmin. Denar so oplemenitili člani društva z več kot 11 000 urami prostovoljnega dela (samo učinkovite ure na gradbišču). Društvo je to nalogo opravilo brez velikega hrupa. Tako je minila tudi otvoritev prenovljene in razširjene kočje na planini Razor. Prijeten praznik graditeljev na planini je bil brez častnega prireditvenega odbora, vendar pa v spontanem planinskem vzdušju, ki ga je obdarilo sončno vreme, počastil pa tudi predsednik PZS. Tudi sredstva obveščanja so ob tem pomembnem mejniku planinskega prostovoljnega dela na Tolminskem v glavnem molčala. Nekateri so menili, da je taka skromnost že škodljiva za društvo. Že zaradi tega naj nam urednik ne zameri, če mu ob tem, ko si v našem planinskem glasilu javno dajemo duška, jemljemo nekaj več prostora.

Ena sama želja je še, preden to poročilo zaključimo: Želimo si, da bi nam bila kočja na planini Razor prijeten dom in zavetišče pred vsemi nevihtami današnjega časa.

Žarko Rovšček

»Veterani 84«

Foto Dokument. PV

društvene novice

»VETERANI« '84
(21. 12. 1984)

V prostorih Planinske zveze Slovenije so se tudi letos zbrali nekateri najmarljivejši planinski delavci iz vse Slovenije, da bi tako ohranili že tradicionalno navado, ko se ob koncu leta srečajo v sproščenem in prijetnem pogovoru in hkrati tako tudi ohranjajo tisto pristno človeško povezavo med nami, ki jo dandanes na vseh koncih in krajih že močno pogrešamo. V pogovoru predsednika Planinske zveze Slovenije Tomaža Banovca je bilo čutili predvsem tak poudarek pa tudi to, da so prav planinci in planinstvo tista narodova dejavnost, ki v mnogočem ostaja močno v ospredju splošne družbene pozornosti, saj se s planinstvom lahko ukvarjamo tako rekoč vse življenje; dejavni smo na mnogih področjih, ki so sicer vtkana v našo vsakdanjost, v planinstvu pa dobe nove razsežnosti in novo kakovost. Iz tega dejstva izvira tudi medsebojna povezava, planinska zagnanost, požrtvovalnost, prostovoljnost v delovanju in v velikem zaupanju do vsega, kar je planinskega. Narava sama je širok amfiteater, v katerem si merimo svoje moči, je tudi neizčrpen vir za pridobivanje duhovnih in telesnih moči, hkrati pa prav gorska narava ponuja slehernemu dovolj možnosti za osebno uveljavitev, saj je prav v planinskih vrstah mnogo takih delavcev, ki so s svojim planinskim delom znani tudi zunaj planinskih vrst.

Tokrat je bilo v gosteh 18 planincev in sicer 80-letnik Franc Štefula iz Kamnika,

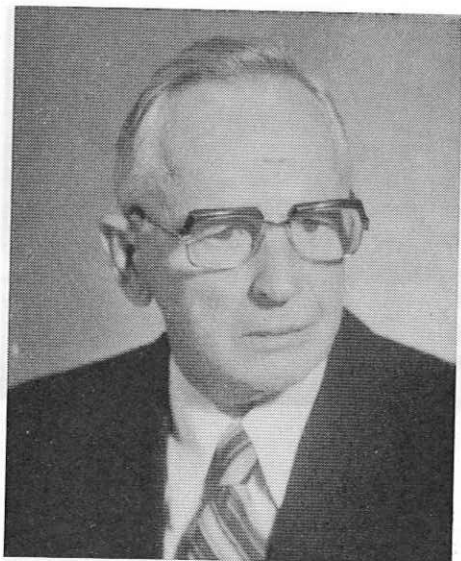
ing. Anton Gosar iz Maribora, ing. Stane Jelenc iz Nove Gorice, Ivan Kok iz Prevalj na Koroškem, Ciril Stanič iz Ljubljane ter Ivan Zabel iz Ljubljane. Med 70-letniki pa najdemo Jožeta Babiča iz Škofje Loke, Henrika Čmaka iz Luč, Janeza Jerama iz Idrije, Franca Lipovca iz Gorij, Štefana Repanška iz Kamnika, Slavka Šentjurca iz Hrastnika, Janeza Škrubeja iz Mežice, Staneta Kersnika iz Ljubljane, Emila Plenjška iz Prevalj na Koroškem ter dr. Branka Šalamona iz Kopra. 60-letniki pa so bili: Hinko Dretnik iz Mežice, Rudolf Mlekuž iz Slovenske Bistrice, Slavko Rajh iz Kamnika, Franc Salberger iz Mojstrane, Franc Svetina iz Javornika-Koroška Bela, Vili Perko iz Trziča. Štirje pa so bili tudi iz vrst petdesetletnikov in sicer Alojz Anzelc iz Sevnice, Dominik Koci iz Ljubljane, Oskar Lang iz Slovenske Bistrice ter Jože Vogrin iz Ljubljane.

Nekateri izmed povabljenih so častna odličja Planinske zveze Slovenije že prejeli, ostali pa so jih dobili ob tej priložnosti. Vsem iskreno čestitamo in želimo, da bi bilo njih delo med planinci še dolgo ne zamrlo.

M. K.

STANE JELENC
— OSEMDESETLETNIK

Staneta Jelenca, dipl. ing. gradbeništva v pokoju, gotovo poznajo vse povojne novogoriške generacije planincev. Po postavi in značaju sicer ni tak, da bi vzbujal pozornost, je pa zato tembolj delaven in

dejavnen kot planinec in ljubitelj naših gora.

Rodil se je 5. decembra 1904 v Otočah pri Radovljici, ob vznožju čudovitih Karavank, ki so se mu že v rani mladosti neizbrisno vtisnile v spomin. Ljubezni do gorske narave se je verjetno navzel tudi od matere, pristne Gorenjke. Žal je bila brezskrbna mladost kratkotrajna in treba je bilo v svet, v šole in k vojakom. Diplomiral je leta 1934 na gradbeni fakulteti — oddelek za nizke gradnje v Ljubljani. Njegova pot službovanja je bila pravcata jugoslovanska transverzala. Med obema vojnama se je najprej zaposlil v Užicah. Sledila so leta službovanja po celotni osrednji Srbiji vse do Subotice. Po drugi svetovni vojni se je končno preselil v Slovenijo. Tu se je najprej zaposlil pri Upravi za vodno gospodarstvo v Ljubljani. Po priključitvi Primorske k matični domovini se je vključil v organizacijo vodnega gospodarstva na Primorskem. Na Goriškem se je leta 1951 tudi dokončno naselil. Za svoje neumorno delo je prejel visoko državno odlikovanje. Kakor je bila pestra in plodna službena pot, tako je bilo pestro tudi njegovo delovanje na planinskem področju. Negove štiri skrbno ohranjene planinske izkaznice nam to zgovorno potrjujejo — polne so članskih znamk in žigov. Član Planinskega društva Nova Gorica je skorajda vse od ustanovitve društva — od leta 1950. Njegova tura je bila Skalnica nad Novo Gorico. Sicer je ostal zvest predvsem lepim slovenskim goram. Prehodil je Julijce, Karavanke, Kamniške Alpe...

Zadnji žig v njegovi planinski izkaznici je še svež. Potrjuje njegovo navzočnost pri otvoritvi Planinskega doma pri Krnskih jezerih v letu 1984.

Stane pa ni bil samo pasiven ljubitelj gora, ampak se je kmalu aktivno vključil v prizadevanja za razvoj planinstva na Primorskem. Tako zasledimo njegovo ime v planinski kroniki že leta 1957, ko ga najdemo med člani upravnega odbora. Kasneje mu je bila poverjena funkcija člana in predsednika nadzornega odbora, nazadnje pa še članstvo v gradbenem odboru za izgradnjo planinskega doma pri Krnskih jezerih. Kot strokovnjak je s svojimi nasveti ter z neštetiimi prostovoljnimi delovnimi urami veliko pomagal, da je ta odbor uspešno delal in da je bilo uspešno tudi društvo kot celota.

Za svoje dolgoletno in požrtvovalno delo na planinskem področju na Primorskem je prejel številna planinska priznanja: srebrni častni znak PZS, diplomu PD Nova Gorica, zlati častni znak PZS, srebrni častni znak PSJ, zlato društveno plaketo in končno zlati znak PSJ (1984).

Stane Jelenc je junaško zakoračil v osemdeseta leta. Ob tem častitljivem jubileju mu njegovi planinski tovariši čestitamo in želimo, da bi mu ta leta ne bila v preveliko breme, saj bomo njegovo tehtno misel in trezno besedo še potrebovali. Želimo si tudi, da bi ga še srečali v pumparicah in gojzerjih — če že ne na vrhovih, pa vsaj v vznožju naših prelepih Julijcev.

Jurij Šimac

**POUDARKI IZ NAGOVORA
PRESEDNIKA PD KRANJ,
FRANCA EKARJA, NA SLAVNOSTNI
SKUPŠČINI OB 85-LETNICI PD KRANJ,
DNE 17. DECEMBRA LANI**

Leta 1899 je v okviru SPD začela na pobudo J. Frischaufa delovati kranjska podružnica. Že leto dni kasneje so člani že nadelali in markirali pot do Bašeljskega sedla in do vrha Storžiča in odtod v Tržič. Leta 1901 so na Joštu zgradili vremensko opazovalnico in organizirali za tiste čase zahtevno turo — turo na Triglav. Naslednje leto so nadelali pot na Krvavec in jo markirali do Kalškega Grebena. V letu 1905 so se odločili za gradnjo Prešernove kočice na Stolu in so jo odprli leta 1910. Po I. svetovni vojni, leta 1921, so vzdali skrinjico z vpisno knjigo na vrhu Storžiča, prevzeli pa so v upravljanje tudi Valva-zorjevo kočico pod Stolom. Za planinski dom na Krvavcu pa so se odločili v letu 1922. V letu 1938 so zabeležili prvi alpinistični podvig kranjskih alpinistov, ki jih najdemo na tečaju GRS v Vratih in so v naslednjem letu kot prvi pozimi preplezali Severno triglavsko steno in sicer po Slovenski smeri.

V letu 1946 se kranjsko planinstvo spet obnavlja. Tedaj se je začelo uveljavljati množično planinstvo, delovati je začela

Skupščina ob 85-letnici PD Kranj. Udeležili so se je poleg številnih planincev tudi delegati PZS (Tomaž Banovec, Marjan Oblak, Danilo Škerbinek, dr. Miha Potočnik in Tone Bučer), delegati RSNZ s Tomažem Ertlom, RSLO z Martinom Koširjem, predstavniki SO Kranj s predsednikom Ivanom Cvarom, predstavniki sosednjih PD, DPO, JLA, LM, DO, ki sodelujejo s PD; prisotni pa so bili tudi starejši člani planinskega društva s prvim povojnim predsednikom Črtomiro Zorcem in predvojnim alpinistom Cirilom Hudovernikom.

Foto S. Saje

postaja GRS, alpinistični odsek, gospodarski odsek, ko so po centralnem slovenskem planinskem razdelilniku prejeli v upravljanje Dom na Krvavcu, Češko kočo in pozneje tudi provizorij na Šmarjetni gori.

Danes šteje to društvo 4000 članov, vzdržuje približno 250 km planinskih poti, ima alpinistični odsek, ki je soudeležen v vrhunskih svetovnih dosežkih (Mount Everest, štiri osem tisočaki in množica smeri, ki sodijo po ocenah v mednarodnem alpinizmu med najzahtevnejše). Imajo 70 članov GRS, razvita pa je tudi gospodarska dejavnost. Tako so kranjski planinci uspeli uresničiti koncept množičnosti v planinstvu, ki ustreza tudi ostalim telesnokulturnim področjem.

Obračun dela so kranjski planinci obogatili s planinskim entuziazmom, s sodelovanjem s strokovnimi in družbenopolitičnimi organizacijami, z vestnostjo, ko so odgovorno oplemenitili vsak dinar iz združenega dela in drugih skupnosti. Potrdili pa so tudi pravilo, značilno za planinstvo, da so vse naloge uresničevali sami, ko so iskali le strokovno pomoč, brez »nakupa« zunanjih sodelavcev, brez provizij in denarja, kar je v vrhunski telesni kulturi vse preveč prisotno.

Planinska skromnost je vsekakor botrovala dejstvu, da v 40. letih po vojni izdelovalci športne opreme niso uspeli zagotoviti opreme za skoraj 500 000 planincev, ki samo v Sloveniji obiskujejo gorski svet.

Opremo za reševalce in alpiniste pa je »sešila« le — iznajdljivost. Planinci smo prisiljeni kupovati tisto, kar ostaja od ostalih namenov in se moramo zato neprestano prilagajati. Tu ne gre za obutev, za dereze, cepin, gre za gospodarno miselnost, še posebej ob resnici, da v gore hodi iz leta v leto več najrazličnejših obiskovalcev.

Res aktualen je tudi problem varstva planinskega sveta. Pri načrtovanju gospodarskih in negospodarskih projektov so vse preveč prisotni trenutni ekonomski učinki, skrb za okolje pa je slejkoprej le — obljuba. Vemo, da slovenske alpske turistične ponudbe brez planinskega deleža ni in da pri tem prav planinstvo sodeluje tudi pri deviznem prilivu. Če želimo to dejstvo pravično ovrednotiti, potem moramo ugotoviti, da je to družbena skrb, skrb organiziranega turizma, lovstva, gozdarstva, ne pa zgolj skrb planincev.

Odprave uresničujemo z grenkim prikušom, ko se večkrat srečujemo s predlogi posameznikov, ki prihajajo izven planinskih vrst, da bi take akcije mednarodne veljave, organizirali le vsakih pet let. To bi bilo sprejemljivo le, če bi se tudi drugi v vrhovih športnih panog opredelili za tako razdobje, kar pa je seveda, zaradi generacijskega izpada, nesmiselno. Logično je torej, da planinci želimo le to, da bi prišli naši alpinisti na isti skupni imenovalac z drugimi panogami v vrhunskem športu.

(Povzetek: M. K.)

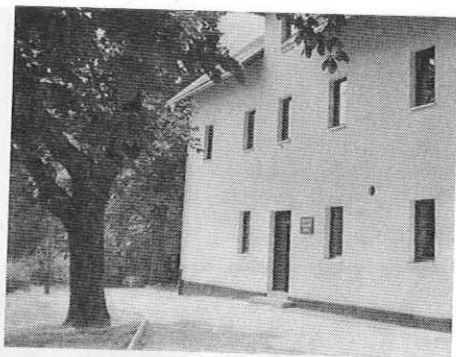
Na Skupščini so podelili tudi odličja PZS in pa jubilejna spominska odličja; prejel ga je tudi Planinski vestnik.

Na fotografiji: Brane Jaklič, alpinist in gorski reševalec prejema častni zlati znak PZS.

Foto S. Saje

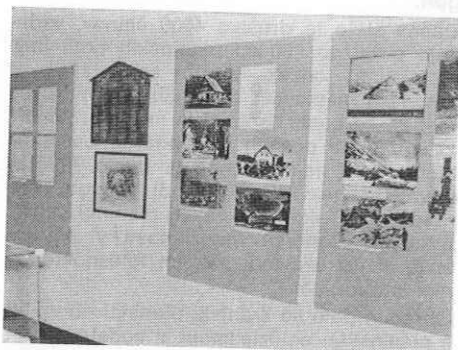
PLANINSKI MUZEJ V MOJSTRANI

Zanimiva in dolga zgodba Triglavске muzejske zbirke je že dobila svojo podobo. To, kar lahko zdaj vidimo, je le delček dokaj bogatega muzejskega gradiva, ki je sicer obdelano, sedanjí izbor pa prikazuje le planinstvo do prve vojne in to v štirih sobah prvega nadstropja prenovljene Jozlrove hiše v Mojstrani. Hišo je leta 1905 zgradil Jože Jakelj-Jozl. Eden njegovih sinov, Jože, je bil gorski nosač. Pravijo, da je bil tako močan, da je nekoč na Kredarico prinesel kar 106 kilogramov težak tovor. Padel je v partizanih na Oblici tik pred koncem vojne. Oče Jozl je v spodnjih prostorih vodil vaško gostilno »Peričnik«. Domačini so gostilni rekli kar »Pri Jozlnu« in tako se je to ime hiše prijelo. Po podružbljenju je hiša prešla v upravo okrevališča za študente medicine »Sonja Marinković« iz Beograda, pozneje so jo priključili »Zdravilišču Hotel Triglav«, postalo je okrevališče za borce kot depandansa tega hotela. Zdaj pa je hiša obnovljena in v njej je Triglavska muzejska zbirka.

Pročelje planinskega muzeja v Mojstrani.

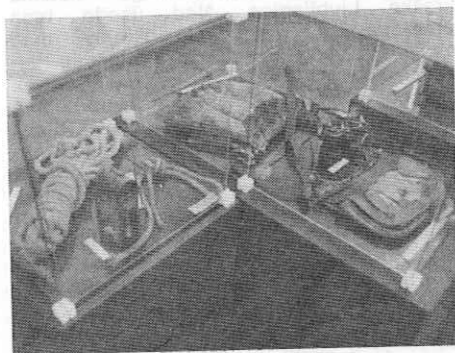
V prvi sobi najdemo prve začetke gorohodstva pri nas. Janez Vajkard Valvazor v svojem delu trdi, da so to sprva bili pastirji, lovci, divji lovci. Njim so sledili raziskovalci, potem turisti, planinci in alpinisti, kar pa nam natančneje razloži zbirka v ostalih treh sobah. Soočimo se s prvim poskusom organiziranega planinstva pri nas in s prodorom avstrijstva in nemštva v naše gore. Vidimo Valentina Staniča, alpinista in raziskovalca; Ivana Žana, pobudnika prvega poskusa organiziranega planinstva pri nas leta 1872; barona Žiga Zoisa, lastnika fužin v Bohinju, Mojstrani, Javorniku, Radovljici in Mislinji; Marka Pernharta, slovenskega koroškega slikarja.

Druga soba: fotografije planinskih koč, dokumenti itd.

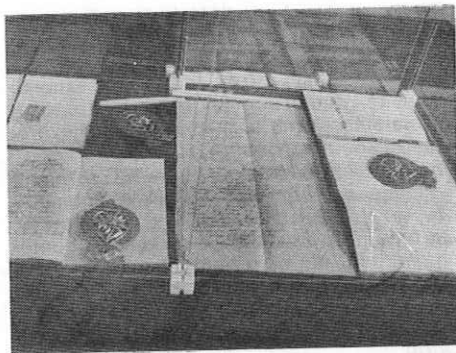
Tu so tudi Franc Kadičnik, mecen slovenskega planinstva, Piparji, pobudniki in soustanovitelji SPD, prof. Fran Orožen, prvi predsednik SPD, Jakob Aljaž, triglavski župnik, Janez Klinar-Požganc, dr. Henrik Tuma, dr. Josip Tomišek in drugi. Vsi ti se nam predstavijo v naslednji sobi. Gorske triglavske vodnike srečujemo v tretji sobi, trentarskega Komaca, Tožbarja, Berginca, kranjskogorskega Pečarja in domačine, oba Rabiča, Laha, Urbasa, Sku-

ma, oba Jakelnova, Hlebanja, Mraka, Rekarja in druge. Četrta soba je namenjena ustanovitvi prvih podružnic na gornjem Gorenjskem, radovljiške (1895), pa češke s sedežem v Pragi (1897) in podružnice za kranjskogorski sodni okraj s sedežem na Jesenicah (1903, pozneje, od 1908. leta, s sedežem v Kranjski gori). Nikakor pa ne gre prezreti ustanovitve GRS leta 1912 v Kranjski gori z dr. Josipom Tičarjem in dr. Jernejem Demšarjem ter njunim stanovskim tovarišem dr. Stojcem, ki se je bil ponesrečil v Škrlatici. V vseh sobah so razloženi osebni predmeti gorohodcev, gorskih vodnikov; tu so tudi dokumenti, vpisne knjige, zapiski in nekateri izbori iz literature tiste dobe.

Vodniška oprema

Zbirka je nazorna podoba dogajanja v planinstvu tistega časa in je poleti odprta vsak dan od 9. do 12. ure ter od 15. do 18. ure, informacije pa daje PD Dovje Mojstrana po telefonu (064) 89 135. Pripravljeno je že drugo nadstropje za prikaz gradiva med obema vojnoma, NOB in mlajše dobe. V pritlični sobi levo pa bo že v poletju mogoče videti tudi Triglavski

Dokumenti gorskih vodnikov, vodniški znaki . . .

narodni park, relief treh triglavskih dolin, propagandno gradivo, posnetke nagrajenih panoramskih fotografij.

V muzeju je mogoče kupiti tudi planinske vodnike, literaturo, razglednice in značke, na voljo pa je tudi spominski žig.

Triglav ni le gora, je tudi simbol in je tudi naravni katastrski mejnik in ga v listinah omenjajo že leta 1073, hkrati pa je tudi najvišja triangulacijska točka v Jugoslaviji. Omembe vredna bi bila tudi Ločnikarjeva panorama iz leta 1701 in mogoče bomo videli tudi to. Do konca novembra lani se je v knjigo vpisalo več kot 3000 obiskovalcev, ko sem ne štejemo tistih, ki so bili navzoči na otvoritvi. Tu najdemo tudi nekaj vzpodbudnih zapisov, kar dokazuje, da je bila odločitev pravilna in predstavljajo tudi priznanje vsem, ki so kakorkoli pomagali na tak način prikazati del naše kulturne dediščine.

Ivan Jenko

Vse fotografije Irena Kučina

(Fotoarhiv: Tehniški muzej Zelezarne Jesenice)

varstvo narave

SVETOVNA NARAVNA DEDIŠČINA, KANJON REKE TARE IN CERKNIŠKO JEZERO

Leta 1975 je začela veljati Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine, ki jo je že leta 1972 sprejela Organizacija Združenih narodov za prosveto, znanost in kulturo (UNESCO), in sicer na zasedanju v Parizu. Prizadevanja v okviru Združenih narodov so posledica spoznanja, da na zemlji lahko nepremišljeno

izgubimo enkratne in nenadomestljive naravne in kulturne vrednote. Zato je vsak narod, na katerega ozemlju je del svetovne dediščine, pred vsem človeštvom tudi odgovoren, da naravno in kulturno dediščino tudi ohrani.

Če le bežno poznamo dejstvo, kako neusmiljeno izkoriščajo tropske pragozde, onesnažujejo oceane, nenadzorovano trgujejo z živalmi, potem tudi vemo, kako resno siromašimo naravo našega planeta, ko hkrati utemeljujemo, kako je Konven-

cija o svetovni dediščini človeštvu potrebna. Do leta 1980 je to konvencijo podpisalo le 53 držav (Jugoslavija jo je ratificirala že leta 1974), zato v seznamu svetovne dediščine pogrešamo prenekatere izjemnosti (na primer Bajkalsko jezero, Antarktiko in podobno).

Po podatkih iz leta 1980 je na seznamu svetovne dediščine 85 kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti iz 28 držav. Od tega je iz Jugoslavije kar sedem območij: narodni park Durmitor s sotesko Tare, narodni park Plitvička jezera, Split z Dioklecijanovo palačo, Stari Dubrovnik, Stari Ras s samostanom Sopočani, Kotor in Ohrid.

Predloge za vpis posreduje vlada države podpisnice Konvencije, zbira pa jih Medvladni komite za varstvo svetovne kulturne in naravne dediščine po strogih merilih. Eden izmed pogojev je tudi dotedanje zavarovanje predlaganega območja, saj mora država predlagateljica v prvi vrsti priznati vrednoto in jo seveda tudi varovati.

Zato ob poznavanju določil Konvencije sprva sploh ne moremo dojeti polemike o usodi kanjona reke Tare, saj se nam sili v razmišljanje, kako je sploh mogoče načrtovati hidroenergetske objekte, s katerimi bi uničili svetovno znamenitost! Ohranitev le-tega zagotavljata najvišje državno telo in mednarodna skupnost! Načrti za potopitev so žal dejstvo; zaradi katerega je zagotovilo federacije neodločno in majavo. Zakaj bi se sicer oglašala številna društva, organizacije združenega dela in posamezniki iz vse Jugoslavije? Tem pozivom se je pridružila tudi Planinska zveza Slovenije, Zveza društev za varstvo okolja Slovenije pa je ob močni podpori javnosti sprožila postopek za preučitev ustavnosti odločitve republik.

Hkrati pa je na Brionih (29. in 30. 10. 1984) razpravljala Koordinacijski odbor republiških in pokrajinskih zavodov za varstvo narave in kulture o novih predlogih za vpis v seznam svetovne dediščine. Prav gotovo lahko iz bogate naravne zakladnice Jugoslavije izberemo še katero znamenitost svetovnega pomena, če pa nam ne uspe ohraniti že same Tare, so te možnosti zaprte. Novi predlogi, ki izpuščajo svetovno priznano znamenitost, ne morejo naleteti na resno obravnavo.

Kljub temu pa se strokovne službe niso sprijaznile s črnogledno možnostjo, saj nastaja spisek novih predlogov. Vse republike in pokrajine (razen SR Bosne in Hercegovine, ki bo predlagala naknadno) so pripravile seznam predlogov znamenitosti, ki bi prišle v poštev za vpis v seznam svetovne dediščine (glej tabelo). Iz preglednice je razvidno, da bo do končnega predloga treba temeljito pretresti ta delovni seznam, tako po strokovni plati, kot tudi glede na stroga mednarodna merila. Ne smemo pozabiti, da so med svetovnimi naravnimi znamenitostmi res izjemne

vrednote (na primer otočje Galápagos, narodni park Sagarmata (Everest), Ngorongore v Tanzaniji). Ali lahko k tem znamenitostim brez rdečice dodamo budvansko riviero, Brione ali akumulacijo Đerdap? Kako je na primer z Deliblatsko peščaro, ki je poseben naravni rezervat, a jo načrtno pogozdujejo?

Za konec si oglejmo še oba »kraška« predloga, ki jih zagovarja Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine. Prav kraški pojavi so v naši majhni, a zanimivi Sloveniji tisto, kar je zaradi sorazmerne redkosti in sijajne oblike zanimivo v svetovnem merilu. Manjšo prednost dajemo tako imenovanemu Notranjskemu trikotniku (Cerkniško in Planinsko polje ter Postojnski jamski sistem), najbolj zanimivemu delu edinstvenega sistema kraške Ljubljane. Nad usodo tega predloga visi kot Damoklejev meč možnost večnamenske akumulacije — Cerkniško in Planinsko jezero. Kulturna skupnost občine Cerknica se je opredelila za ohranitev Cerkniškega polja in je predlagala zavarovanje. Na njihovo pobudo že teče dolgotrajen postopek. Tudi občina Postojna ne zaostaja po varstveni plati, saj je z občinskim odlokom zavarovala Postojnski in Planinski jamski sistem s Planinskim poljem. Tako se polagoma ustvarjajo tudi formalni pogoji za vpis v seznam svetovne dediščine. Pa vendar, zadeva še ni zaključena, saj bo končna, družbena odločitev o usodi te naravne znamenitosti, odločena v tem letu. Upajmo, da ne v sramoto pred svetovno javnostjo!

Peter Skoberne

DELOVNI SEZNAM PREDLOGOV ZA VPIS V SEZNAM SVETOVNE NARAVNE DEDIŠČINE (BRIONI, OKTOBER 1984):

SR HRVATSKA:

1. reka Krka
2. Kopački rit
3. narodni park Kornati
4. Brioni
5. narodni park Mljet

SR SRBIJA:

6. narodni park Tara
7. narodni park Đerdap

SAP VOJVODINA

8. narodni park Fruška gora
9. Obedska bara
10. Deliblatska peščara

SAP KOSOVO:

11. soteska reke Miruše
12. Bifurkacija reke Nerodimke

SR ČRNA GORA:

13. narodni park Biogradska gora
14. Skadarsko jezero
15. Budvanska rivijera

SR MAKEDONIJA:

16. narodna parka Galičica-Prespansko jezero in Pelister
17. Lešnica na Šar planini
18. peščina Alčija

19. Markove kule pri Prilepu
20. del planine Jakupice

SR SLOVENIJA:

21. Notranjska kraška polja
22. Škocjanske jame
23. reka Soča

SR BOSNA IN HERCEGOVINA:

Predloge bo sporočila naknadno!

iz planinske literature

RAZMIŠLJANJE O TELEVIZIJSKI NADALJEVANKI O JULIUSU KUGYU

Kugy vendar ni bil samo to!

Pravzaprav se zdi kar odveč predstavljati življenjsko pot dr. Juliusa Kugy (1858 do 1944), čigar gorniška dejanja in književna dela so nam še kako poznana; nedvomno je z velikimi črkami zapisan v pionirsko preteklost evropskega planinstva in alpinizma. S Kugyem, Tumo, Kopiščarjem in še nekaterimi, je izumrl naš čisti klasični alpinizem, ki je dal na podlagi neizprosni razvojnih zakonov trdne temelje in osnovo današnjemu modernemu vrhunskemu alpinizmu (kjer Slovenci v našem ožjem in širšem domovinskem prostoru, na osnovi dejanj teh gornjskih mož in prvih generacij za njimi, danes množično in kvalitetno posegamo preko domačih sten in vrhov do streh Evrope, Azije, Amerike...). Raziskovali in opisovali življenje J. Kugy so že prenekateri; pogledimo s povzetkom, kaj tudi piše o tem poetu naših gora in enem največjih planinskih pisateljev dosihmal, kakor ga sam označuje, naš France Avčin v svoji »Kjer tišina šepeta«: V Kugyevih mladih časih je bil vsak vzpon v Julijcih dogodek, vsaka tura na velikanke zahodnih Alp pa celo podjetje. Seveda se je mojster redno posluževal krajevnih poznavalcev-vodnikov, ki jim upravičeno gre prenekatera zasluga za uspel vzpon (če s tem dopolnimo Avčinovo pisanje). Ti so dajali svoje lokalno znanje in plačano silo, Kugy pa je prispeval svoj podjetni razum. In le v tej zvezi so se lahko rodili vsi, za tiste čase senzacionalni alpinistični uspehi. Vsaj petdeset prvenstvenih vzponov prve vrste, pa še ne vemo vseh, saj jih sam ni nikdar štel, bi lahko naštel v Kugyevem delovanju. Če je kdo svetu in nam odkril Julijce, potem je bil to samo dr. Julius Kugy. Vzporedno s tem pa ni zane-marjal visokih gora Zahodnih Alp. Ves svoj planinski sen štirih desetletij je opisal v sedmih knjigah. In še: V posebno zaslugo

lahko štejeemo Kugy njegov za tedanje čase tako iskreni, topli odnos do teh naših bednih, zapuščenih gorjancev, do sožitja vseh treh narodov, ki se stikajo ob vznožju Julijskih Alp: Slovencev, Avstrijcev in Furlanov...

Toliko torej na kratko o Kugy po Avčinu za boljše razumevanje nadaljnega pričujočega teksta. Če beremo Kugyevе knjige, to prečuteno bogastvo v besedi in podobi, in če beremo tekste, napisane o njem, potem uvidimo velike razsežnosti dejanj njegovega življenja, ki ponuja izvrstno podlago za scenarij in film. Oboje se je zgodilo. Ali vendarle, ko danes kot gledalci in kritiki tega projekta, ki nam ga je tri nedeljske večere zapored — zadnjič 21. okt. — prikazala ljubljanska televizija na prvem programu kot TV nadaljevanko o J. Kugy, se počutimo kar nekako nezadovoljni. Prikrajšani še za nekaj. Zato ponovimo stavek iz uvoda tega zapisa: Kugy vendar ni bil samo to!

Ni dvomiti, da so se ustvarjalci nadaljevanke, sicer prve igrane koprodukcije med TV Ljubljana in ORF ter plod umetniškega sodelovanja med obema televizijskima hišama: pisca scenarija Ž. Kozinc in H. Andics, režiser M. Ciglič, snemalec R. Likon, pisec glasbe J. Golob ter ostali tehnični sodelavci, igralci, izredni M. Lukas Luderer (iz Gradca, kot Kugy), B. Cavazza, I. Ban, B. Juh... in V. Grošelj ter ostali alpinisti in gorski reševalci kot svetovalci in pomočniki pri snemanju v gorah, pošteno trudili — narediti čim boljše. In nenazadnje, plezalske in gorske prizore po Jul. Alpah ni ravno preprosto dobiti v oko kamere. In tudi še nenazadnje: nadaljevanka ima v svoji vsebini tudi lepote. Dobri posnetki Trente, Kugyevе »doline mehkih src« (po Avčinu), kjer stoji znani Savinškov kip (v nadživljenjski postavi strmi njegov bronasti lik v daljo, prek skromnih trentarskih bajt, prek Soče, najjasnejše reke Evrope, tja proti Jalovcu... le v gore zamaknjen, vzvišen nad dolinskim svetom in njegovim drobnim počet-

jem . . . , vsaj mrtev v Trenti), Triglava, Škrlatice, Montaža . . . , to nedvomno dokazujejo. Res morda, za nepoznavalce gora in Kugya, za običajne gledalce, nekritične, je nadaljevanka navkljub časovni zmedenosti prikazovanja (npr. pripoved se začne s l. 1941, preskoči v l. 1908, pa v 1878 . . .), kar je povzročalo »zmešan« ritem pripovedi in prazne prizore brez pravega sporočilnega namena, bila zadovoljiva in uspela. Toda, četudi zanemarimo tehnične pomanjkljivosti, in navkljub prej navedenim pohvalnim dobrim platem projekta, se moramo zavedati, da je za planinsko publiko nadaljevanka — preskromna! Kugy ni hodil samo v Julijce, ni občudoval samo Trente, napisal samo ene knjige in plezalni vzponi niso samo nevarnosti — kakor nadaljevanka kaže večidel plezalnih prizorov in s tem nehote morda zavaja že tako temu početju ne preveč naklonjeno in nepoučeno nedeljsko publiko — ampak bistveno več! Pazljivemu gledalcu ni ušlo, da so bile v nadaljevanju samo enkrat omenjene gore Zahodnih Alp. Monte Rosa. In kdor torej Kugya pozna, bo vedel, kaj hočemo s tem kritičnim pisanjem povedati!

Vsekakor priznavamo umetniško, literarno in ustvarjalno moč piscev scenarija, režiserja in ostalih ustvarjalcev Kugya, moža, ki je bil po rodu Slovenec, se šolal in kulturno izpopolnjeval v nemškem okolju, živel in deloval pa med tržaškimi Italijani. Kugy je Slovencem in svetu poznani predvsem kot gornik. In s tega vidika — še enkrat — je nadaljevanka premalo planinska. Ali, še premalo! Ponuja se torej v razmišljanje in že prepričanje, da so glavni ustvarjalci vendarle bili premalo planinsko podučeni. In obenem se še postavlja bistveno vprašanje: Ali je bil scenarij pisan samo po arhivskih in književnih dokumentih, ali sta pisca iskala strokovnih nasvetov pri planinskih poznavalcih Kugya? Ali sta morda hotela ustvariti samo »običajno« dramo?

Pravi alpinisti narodnostnih mrženj ne poznajo! To je bilo vodilo Kugyja, razširjeno še politično: Trije različni nacionalni vplivi so ga silili v notranjo dilemo in v iskanje lastne identitete; kot Avstrijec, ki so mu bile tuje nacionalne nestrpnosti, je videl v monarhiji možnost za življenje mnogih narodov. Boril se je torej tudi — kar je nadaljevanka, morda ravno ne izjemo ma, dobro prikazala — za domača imena slovenskih gora.

Nadaljevanka zajema vso vladavino Franca Jožefa, razpad AO monarhije, ustanovitev Jugoslavije, drugo sv. vojno in poseg v povojno Jugoslavijo; zajema izsek iz slovenske, avstrijske in tržaške zgodovine s poudarkom na stičišču treh svetov, treh narodnosti in treh kultur, ki se soočajo in prepletajo. Prvi del »Scabiosa Trenta« govori o Kugyevi mladosti, planinstvu in iska-

nju lastne identitete. Drugi del »Royal Darjeeling« posega v trgovski in meščanski svet glavnega junaka, na začetek iredente in razvoj italijanskega fašizma. In IX »Kapitel«, tretji del, nas popelje še skozi vojne grozote na Soški fronti, prikazuje nesmisel vojne, nacionalizma in njegovih političnih tez in nasproti postavlja humanizem.

Morebiti sta pisca scenarija Kozinc in Andics resda hotela zajeti samo prikazani del Kugyvega življenja, toda ob tem velja pripomniti in opozoriti na resnično veliko škodo tokratne zamujene priložnosti, ko bi lahko prikazala ves življenjski gorniški opus tega moža, čeprav bi bilo treba delo v tem primeru zastaviti še bolj mednarodno, širše in obsežnejše!

Milan Vošank

FIRST ASCENT*

Kako naj živi vrhunski ali rekreativni športnik? Kako naj živi alpinist? Tisti iz samega vrha ostale množice, ki hoče največ (plezalec prostega sloga smeri pete, šeste, sedme in . . . težavnostne stopnje; ekstremist) in oni, običajni plezalec. Uspeh je pogojen z delom, trdom, voljo, veseljem . . . ! Minili so časi — že zdavnaj — ko alpinisti niso posebej razmišljali o vadbi. Treningu! Utrjeno telo (in izkušeno, seveda) je velik porok varnosti in močnejših duševnih doživetij vzpona. Alpinizem je vendarle — vsemu ostalemu navkljub — tudi šport!

In ker je šport, so tudi motivi in cilji; in sredi vsega še neuspehi. Čeprav je treba v alpinizmu opozoriti, da so tudi neuspehi: nepreplezana stena, neosvojen vrh, v nekem danem trenutku edino logičen in premišljen umik — uspehi! Samo gornik lahko pravilno doume to trditev!

Ob takem razmišljanju je še kako prav prišel ogled kratkega ameriškega filma *First ascent*, ki je bil z uspehom prikazan na letošnjem kranskem festivalu športnih in turističnih filmov in ki nam ga je televizija prikazala pod uvodnim naslovom *Neuspehi*, skupkom dveh filmov. Medtem ko nam je prvi film imel namen prikazati neuspehe v posameznih športih kot izvrstno povezavo skozi akcijo, sliko in barvo, besedo in glasbo, ki sčasoma le postanejo tudi uspehi, je drugi film logično nadaljevanje prvotnega sporočila; v tem primeru na ozkem plezalskem področju kot celovita zaokrožena umetniška stvaritev. Ali, če se povrnemo na uvod tega zapisa: Film o tem torej, kako naj bi živel alpinist! Zapis, ki opozarja in vpije: Le s trdim de-

* Razmišljanje o ameriškem filmu F. A. »Prvi vzpon«, ki ga je na prvem programu prikazala ljubljanska televizija 21. novembra 1984 zvečer.

lom lahko postanemo močni! Čeprav bomo na tej začrtani poti doživljali neuspehe, kar je dobra šola in poduk. Saj: Naše veliko zadovoljstvo je v tem, da končno delamo pravilno! In premagovanje napak je tudi naša osebna zmaga!

First ascent je čudovit film o dveh ameriških dekletih alpinistkah, ki jima prvi neuspeh ni vzel poguma: z novimi temeljitimi pripravami sta dosegli cilj. Vsebina projekta ne navaja točnejših podatkov o kraju dogajanja, kar pa se ob gledanju niti ne zdi tako pomembno. Vsebina govori o 300 metrov visoki granitni steni s težavno plezalno smerjo. Kjer plezalci spoštujejo pravilo free climbing in vrvi, klini, zatiči in vponke služijo le zgolj za varovanje.

»Uspelo mi je. Na vrhu sem! Okej. Okej.«. S temi besedami se film zaključuje.

Upamo, da je film First ascent videlo vsaj nekaj naših planinsko-alpinističnih »filmarjev«. Ni dvomiti, da imajo Američani tehnično, vsaj montažersko, ugodnejše pogoje za izdelavo tovrstnih projektov: izdelati plezalski film, ki gledalce osreči, vsebinsko zapolni, tudi pouči in predvsem — prepriča s svojim sporočilom. Seveda igra pomembno vlogo denarna plat. Ali vseeno za premislek: S pravim pristopom, voljo, veseljem, znanjem, smislom za lepo, dopadljivo in umetniško, z razumevanjem družbe, podporo... se bi moralo tudi v skromnejših razmerah izdelati dopadljiv filmski projekt! Tudi zato lahko upraviče-

no pričakujemo od mlade filmske skupine, osnovane na PZS, precej! First ascent je pravi užitek za gledalce. Film na izredno prefinjeni ravni: tehnično dovršen, tekoč, posamezni kadri se dopolnjujejo, glasba se vklaplja, nič ni zmontirano nasilno, kot odveč, barvne palete, posnetki stene od blizu in od daleč in prav tako plezalk, posamezne plezalske scene posebej izpostavljene, tehtno izbrane pogovorne besede med vzponom in sploh... Lepota! O sporočilnem namenu filma torej ne more biti dvoma! Ali lahko torej ravno glede tega iščemo primerjave s slovenskima kratkima filmoma Slinga in Pajčevinasta streha?

Milan Vošank

P. s. Še umestna upravičena pripomba ob tej priliki: Pričakovati je bilo, da bo nedavna Filmska delavnica, prikazana na ljub. tel., ki si je izbrala kot drugo točko alpinistični film, dostojno reprezentirala to umetniško zvrst in prikazala njen pravi prostor in namen na Slovenskem. Gostje okrogle mize so bili izbrani dobro in verjetno ne naključno, toda nepoučenost, nepoznavanje alpinizma in gora, tudi nespretnost voditelja Tonija Tršarja je pripevala, da gledalcem vse to ni dalo popolnega in pričakovanega odgovora o slovenskem alpinističnem filmu. Zamujena prilika!

M. V.

alpinistične novice

PREOBRAT V ALPINIZMU

V tirolskem Brixnu je nedavno tega na povabilo nemškega, avstrijskega in švicarskega združenja več kot 700 udeležencev dva dni razpravljalo o vrhunskem in množičnem planinstvu ter o razvojnih usmeritvah in novih vidikih te športne zvrsti. Pobudo za ta simpozij je dal pravzaprav nagel razvoj športnega plezalstva v samostojno disciplino z vsemi možnimi nasprotujočimi si stališči.

V Brixnu je postalo jasno, da je razmeroma nov pojem športnega plezalstva le zameglen izraz, ki ga pogosto obremenjujejo predsodki. Dobro pripravljena poročila vrhunskih plezalcev in presenetljivi filmski posnetki ekstremnih vzponov so posredovali objektivno podobo o razvoju in sedanjih dosežkih športnega plezalstva. Očitno prihaja do preobrata tudi v odpravah v

najvišja gorstva. Minil je čas mamutskih odprav, vse bolj pa se uveljavlja alpski slog brez nosačev in višinskih taborov.

Glede množičnega planinstva so vsi udeleženci simpozija soglašali, da ga je treba še bolj podpirati predvsem zaradi ugodnih učinkov na zdravje in tesnih stikov z naravo. Čeprav je bila torej tematika simpozija docela jasna in osredotočena na vsakršno planinsko dejavnost — vendarle niso mogli mimo varstva okolja in narave. Številni planinci namreč vse ostreje očitajo svojim vodstvom, da so glede tega občutljivega in pomembnega sklopa vprašanji preveč popustljiva do vladajočih politikov. Iz teh očitkov se je v razpravi porodilo geslo: »Politike moramo prisiliti, da se bodo z nami aranžirali, sicer se bomo z njimi konfrontirali.«

(Po »ALPIN«, 12/1984.)

M. A.

**PRIPOMBE H KOMPLETU ZA VRVNO
TEHNIKO** dipl. ing. J. M. LORBEKA
(Prispeval Zvone Korenčan, Kranj)

Dipl. ing. J. M. Lorbek izdeluje komplet za jamarsko vrvo tehniko:

1. Nožno prižemo, izdelano po Petzlovem originalu »jumar«. Pri vzponu je ta prižema na vrvi v višini glave, na njej visita ena ali dve stopni zanki za noge in varovalna popkovina — vrvica, ki vodi na plezalni pas. Španci vodijo stopne zanke skozi členek verige na pasu, skozenj pa ne more vozeti, in stopna zanka je obenem varovalna popkovina.

2. Prsno prižemo, izdelano po Petzlovem originalu »croll«. Pri vpenjanju je ta prižema trdo vpeta v jamarski plezalni pas (jamarski pas ima pritrdišče zelo nizko pod popkom zato, da poteka delo z rokami z nožno prižemo čim nižje, med glavo in popokom, zgornji del pa je pripet s posebnim trakom na rame, da pri sedenju v pasu lahko trak zategnemo in odpravimo mrtvi hod.

Prsna prižema ima v primerjavi z nožno zelo mehko vzmet, ki potiska kladivce k vrvi, tako da zadošča teža dveh do treh metrov vrvi, ki visi pod prižemo, pa vrv pri vzponu že sama teče skozi. Utrudljiva in zamudna vleka z roko v tem primeru ni potrebna.

3. Lorbek prodaja uvoženo reševalno prižemo — »bloker« — ali »dresler«; primerne je za izdelavo dvojnega škriпча namesto zadrge ali garda vozla, za varovanje, za dviganje opreme itd.

4. Varovalna prižema ali »shunt«. Njo naj bi uporabljali za varovanje pri vzponu, kar pa ni potrebno, ker smo ves čas dvakrat varovani (nožna in prsna prižema), in za varovanje pri spustu, kar pa spet ni potrebno, če imamo Lorbekovo varnostno zavoro (točka 6).

5. Lorbekov škripec je vsestransko koristen. Uporaben je za dviganje bremen pa za reševanje; zmanjšuje trenje vrvi v vponki. Za razliko od tujih, manjših in na oko lepših škripcev, ima ostanek zaprt, tako da vrv ne izpade, če bi popustila osi in torej okrog vrvi dodatna varovalna vponka ni potrebna.

6. Varnostna vrvna zavora, ki so jo v glavnem razvili nekateri posamezniki v Sloveniji (in jo tudi že ponujali Petzlu) — njo uporabljajo za spuščanje po vrvi. Kanala na kolutih sta oblikovana tako, da kar najmanj uničujeta vrv (Petzl pravi, da to ni potrebno, ker je vrv potrošni material). Zavora je varnostna. Če torej iz kakršnegakoli razloga na vrvi izgubiš zavest, ne padeš, ampak obvisiš.

7. Reševalni vitel je Lorbek razvil iz jadralskega vitla sicer še nismo dovolj preskusili, vendar bo verjetno pri reševanju z vrvmi, kakršnega je v naših stenah, navkljub drugačni doktrini GRS, vedno več, zelo uporaben. V tem primeru bi se bilo treba z Lorbekom dogovoriti, da bi dodelal vitlu lahke noge, ki bi jih lahko sneli, kajti le redko je v gorah vitel mogoče obesiti preprosto v zrak.

8. Samoreševalec je namenjen samo za reševanje z visokih urbanih objektov, stolpnic in podobno.

Zaključek: Za alpiniste, posebej za zimske vzpone, pridejo v poštev: 1) nožna prižema, 2) prsna prižema, in 6) varnostna zavora. Koristen je tudi škripec 5), namesto varovalne prižeme 3) za reševanje in dviganje opreme pa lahko uporabimo eno od obeh prižem, nožno ali prsno.

Reševalni vitel pa moramo še pošteno preskusiti na postajah GRS in se šele nato, če se bo obnesel, dogovoriti z izdelovalcem.

**POPRAVKI V PV ŠT. 11, 12/84
V ČLANKU:**

Tone Andrejčič - Čika Tonči: Vse o transverzalah.

PV št. 11:

str. 488, 2. odstavek, predzadnja vrsta: prav: 10 in ne 100,

str. 489, 4. odstavek, 8. vrsta: prav: 500 in ne 5000,

str. 489, zadnji odstavek, 9. vrsta: prav: 25. maja in ne junija 1984.

PV št. 12:

str. 540, 4. odstavek, 9. vrsta: prav: 2000 m in ne 200 m,

str. 541, 7. odstavek, predzadnja vrsta: prav: »nimamo« in ne »imamo«,

str. 542, 2. odstavek, 5. vrsta: prav: Nekateri so prehodili že...

ČEŠKOSLOVAŠKI ALPINISTI V HIMALAJI 1984

Češkoslovaški gorniki so bili v letu 1984 v Himalaji dejavni in uspešni. Bili so na vrhovih štirih osemtisočakov.

V predmonsunskem obdobju, aprila in maja se je v južni steni Lotse Šara (8398 m) mudila 19-članska odprava; vodil jo je Ivan Galfi. Odprava je nameravala preplezati doslej nepreplezano in skrajno težavno južno steno. Zaradi slabih vremenskih razmer so plezalci morali spremeniti prvotni načrt, da bi preplezali steno v stilu »diretissime«. Da bi bili varni pred plazovi, so si nazadnje izbrali steber sredi stene. 31. marca so postavili bazno taborišče na višini 5200 m. Prizadevanje, da bi preplezali več kot 3000 m visoko steno, je bilo 20. maja kronano z uspehom. Na vrh Lotse Šara je prišel Zoltán Demján; bil je določen za prvo nasokočno navezo. Naslednji dan so se na vrh povzpeli še trije člani odprave — J. Rakoncaj, P. Božik in Jaromír Stejskal.

V istem obdobju je v območje Čo Oja (8201 m) odpotovala žepna štiričlanska mednarodna odprava. Članica te odprave je bila tudi češkoslovaška alpinistka dr. D. Štěrbova. Prvi poskus, da bi prišli na vrh po jugozahodnem grebenu (po tej smeri se je povzpel na vrh Reinhold Messner), je 29. aprila spodletel. Naslednji poskus pa je bil uspešen in tako so vsi štirje, Američanka, Čehinja in dva Šerpa, 13. maja stopili na vrh Čo Oja.

V pomonsunskem obdobju sta bili v Himalaji dve češkoslovaški odpravi.

Na območje Mount Everesta je odšla 23-članska kombinirana znanstvena in športna odprava pod vodstvom dr. Fr. Kela. Znanstveni del odprave se je ukvarjal z naravoslovnimi raziskovanji na območju narodnega parka Sagarmatha. Alpinistični del odprave pa si je zastavil zelo zahtevno nalogo, vzpon na Everest po izredno težavni jugozahodni steni, ki ji je doslej bila kos le britanska odprava 1975. Zaradi težav je vodstvo odprave spremenilo smer vzpona; odločili so se za vzpon po južnem stebri. 6. septembra so postavili bazno taborišče na ledenem slapu Khumbu. 15. oktobra je trojna naveza, ki so jo sestavljali Josef Psočka, Zoltán Demján in Šerpa Ang Rita, prišla na vrh. Vendar je odpravo doletela huda izguba: pri sestopu se je smrtno ponesrečil veliki češkoslovaški alpinist ing. Josef Psočka.

Četrta odprava je bila namenjena v zahodno steno Daulagirija (8167 m). 16-člansko odpravo, udeležili sta se je tudi najboljše češkoslovaški alpinistki v zadnjem obdobju A. Stehlíkova in Z. Hoffmanová, je vodil ing. Jiří Novák. Cilj odprave je bil doslej najzahtevnejši: preplezati zahodno

steno Daulagirija, najvišjo doslej nepreplezano steno v Himalaji. Od znožja do vrha je okrog 4500 metrov višinske razlike. Ostenje je skrajno težavno, povrhu pa je dostop zelo zapleten in zamuden, ker je treba prekoračiti dvojce 5000 m visokih sedel. In ker se doslej te stene ni še nihče lotil, je odprava imela na voljo zelo pičlo dokumentacijo.

Konec avgusta so postavili bazno taborišče na višini 3700 m, 23. oktobra pa so stali na vrhu trije člani odprave: J. Stejskal, K. Jakeš in J. Šimon in tako dopolnili enkraten uspeh češkoslovaških alpinistov v najvišjih gorah sveta v letu 1984. Vendar se, žal, J. Šimon ni vrnil z gore, med sestopom je zdrsnil z grebena.

L. Jirásko

MRLIŠKE TABLE OB POTEH

Popotniki ali planinci so še pred desetletji srečevali na salzburškem in bavarskem alpskem področju kot tudi v Bavarskem gozdu na podeželju tako rekoč na vsakem koraku takrat splošno uporabljane napisne table v spomin mrtvih. Ta ljudski običaj je nastal zato, ker so mrliče polagali do pogreba na tri vzporedne deske, na srednji deski pa so jih nosili do pokopališča. Prvotne mrliške deske so bile večinoma zelo preproste, saj jih je bilo treba na hitro pripraviti, običajno pa so jih okrasili le s tremi križi in obema začetnicama imena pokojnika.

Nekako po letu 1700 so začeli mrliče polagati na pare in jih pokopavati na način, ki je še danes v rabi. Po pogrebu je mizar, ki je izdelal krsto, naslikal na srednjo desko ime in priimek umrlega, njegovo domače ime, starost, dan smrti ter enega ali tri križe, včasih pa še pobožen izrek. Za poročene je bil napis največkrat bel na črni podlagi, za neporočene pa bel na modri podlagi.

V deželi Salzburg razlikujejo nekako 20 oblik takšnih mrliških desk, nekatere so bile navpične, druge vodoravne ali pravokotne, so pa bile med njimi tudi takšne, ki so imele poenostavljeno obliko človeškega telesa.

V prejšnjih časih so številni rodovi postavljali mrliške deske na odročnih krajih izven naselij in pokopališč, ker je v njihovi bližini rado strašilo. Po prvi svetovni vojni je ta običaj začel toniti v pozabo. Številne stare senike in živinske staje, na katerih je bilo največ takšnih znamenj, so podrli, le malo pa so jih obnovili. Po drugi svetovni vojni pa so sploh le še redkokdaj postavljali nove mrliške deske. Tako je tudi ta starodavni običaj žal prešel v pozabo. (Pripis prevajalca: zanimivo bi bilo vedeti, če so tudi v naših

krajih kdaj postavljali take mrliške deske.)
(Po sestavku dr. Harald Schuellerja v Ob-
vestilih avstrijskega alpskega združenja,
6/1984.)

M. A.

»PODZEMELJSKA ŽELEZNICA« DO MITTELALLALINA

Po triletni gradnji je v Švici začela obra-
tovati talna žična železnica, ki je najvišja
na svetu. Od srede minulega decembra
prevaža ta »alpski metro« v Saas Feeju
smučarje od 3000 m visoko ležečega Fels-
linna do 3500 m visokega Mittelallalina. Do
jeseni naj bi dogradili še načrtovano vrt-

ljivo restavracijo. Oba vagona te žične
železnice premoreta po pet oddelkov za
potnike ter spredaj in zadaj vozniška pro-
stora za vožnjo navzgor in navzdol. Vsak
vagon lahko prepelje v eni smeri 155 smu-
čarjev. Tako se Saas Fee z novo napravo
uvršča med tista švicarska zimsko-športna
središča, kjer je možna smuka skozi vse
leto. Najnovejše tehnične pridobitve pa
niso prav nič veseli zaščitniki nedotak-
njene narave, saj se upravičeno bojijo, da
poslej na tem ledeniškem področju ne bo
več pravega miru, bojijo pa se tudi dodat-
nega onesnaževanja okolja.

(Po »Alpin«, 12/1984.)

M. A.

na kratko ...

IZLET NA RESEVNO

V soboto ob 16. uri je bilo zbirališče na
avtobusni postaji. Prišli so sami starejši
člani PD. Jaz sem bila edina od novih. Iz
Šentjurja smo odšli na Resevno. Pozneje
so se nam pridružili še novi. Med njimi je
bila tudi Julija. Tako nisem bila več sama.
Po večerji v koči na Resevni je nekdo
prinesel harmoniko pa ni bilo nič, ker je
bila pokvarjena, kljub temu pa smo ple-
sali, dokler nismo utrujeni pospali. Nasled-
njega dne smo se vpisali v knjigo, napisali
kartice in odšli v dolino. V Celje sem se
pripeljala z Matjažem, Igorjem in Julijo,
zato sem bila doma prej, kot so me pričá-
kovali.

To je bil izlet na Resevno, ki mi bo dolgo
ostal v spominu.

Petra, 5. razred

MALA ŠOLA NA PLANINSKEM IZLETU (PK Z OŠ MOST NA SOČI)

Mlade planince je iz vrta spremljala
pesem. Na koncu vasi smo zavili na pot,
ki se je strmo vzpenjala do vasice Koz-
merice. Lepo smo videli Sočo in elektrarno
na njej. Končni cilj je bila vasica Sela pri
Volčah. Ustavili smo se pri hiši, kjer je
bila nekdanja šola. Vračali smo se po drugi,
stari poti. Hiteli smo in tako smo
kmalu prišli spet v vrtec.

Lepo je hoditi po hribih z mladimi in
navdušenimi planinci. Želimo, da bi taki
ostali, tudi ko bodo odrasli.

Alenka Rovšček

Novinarski krožek

OŠ »Dušan Munih« Most na Soči

PLANINSKA ŠOLA NA JESENICAH

Mladinski odsek Planinskega društva Je-
senice je organiziral planinsko šolo; na-
menjena je vsem, ki si želijo pridobiti
znanje in veščine, potrebne za varno hojo
v gore.

Pričetek planinske šole je bil 26. no-
vembra in sicer v osnovni šoli Tone Ču-
far na Plavžu. In kaj so obravnavali? Go-
vorili so o zgodovini planinstva, liku pla-
ninca, organizaciji planinstva, spoznavanju
gorstev, poznavanju in varstvu gorske
narave, nevarnostih v gorah, vremeno-
slovju, orientaciji, planinskih poteh, opre-
mi in prehrani v gorah, gorski reševalni
službi in prvi pomoči.

S. M.

RADOVLJIŠKI ALPINISTI SO MARLJIVO VADILI

Radovljiški alpinisti so lani v glavnem ple-
zali v Julijskih Alpah. Po pomladnem ple-
zanju v Paklenici in Ospu so člani veliko
časa posvetili tečajnikom in pripravnikom.
Meseca julija so imeli tabor v Krmi. Veliko
sobot in nedelj so preživeli delovno na
Križkih podih. Pomagali so graditi novo
zgornjo postajo tovrne žičnice in zimsko
sobo. Prosti čas pa so porabili za ple-
zanje v bližnjih stenah Bavškega Gam-
sovca, Pihavca in Planje.

S. M.

VODNIK NA MOSOR

Planinec Igor Jelačić se oglašja iz split-
skega alpinističnega odseka Mosor in
prosi naše planince, da bi mu poslali po-

datke o vseh pomembnih turah, ki so jih opravili v tem Mosorskem predelu. Podatke potrebuje za pisanje plezalskega vodnika. Naslov: 14. kolovoza 15., 58000 Split.

S. M.

NOVOST V PD MEDVODE

Kot vemo, upravlja dom v Tamarju Planinsko društvo Medvode. Tudi letošnje zimo bo ta dom odprt in to ves čas. Tega bodo veseli predvsem alpinisti. Posebna novost pa je, da ima Dom v Tamarju telefon, št. je (064) 88 066. Torej se nam je ta planinski dom v Tamarju približal, saj se lahko vsak trenutek lahko pozanimamo, kakšne so razmere v kotu Planice.

S. M.

ALPINISTIČNI ODSEK

Litijski planinci so 17. in 18. novembra na Vršiču sprejeli v svoje vrste nove alpiniste. Ti so: Rihard Bučar, Andrej Fink, Fani Marolt, Mojca Kajtna, Alenka Smrekar in Niko Škrabanja. Med pripravnike za naziv »alpinist« pa so sprejeli enega kandidata.

S. M.

VREME NA KREDARICI JESENI 1984

Prvi jesenski mesec (september) je bil prehladen, preostala dva jesenska meseca (oktober in november) pa sta bila pretopla. V padavinskem pogledu je bila jesen prva dva meseca preveč namočena, zadnji jesenski mesec pa je bil suh.

Klimatske vrednosti posameznih mesecev so naslednje:

Septembrski temperaturni popreček je znašal 2,3^o in je bil za 1,5^o pod normalno vrednostjo, t. j. pod dolgoletnim poprečkom (popreček obdobja 1956—75). Oktobrski temperaturni popreček je znašal 1,2^o in je bil za 0,9^o nad normalno vrednostjo. Dolgoletni novembrski popreček je negativen in znaša —3,9^o. Popreček v novembru 1984 je bil sicer tudi že negativen, znašal je —0,7^o in bil za 3,2^o pretopen.

Mesečni temperaturni ekstremi so bili v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov Kredarice. Najvišja septembrska temperatura je znašala 15,4^o, zabeležena je bila 3. sept. 1984 (absolutni septembrski temp. maksimum obdobja 1956—75 je znašal 18,4^o, dne 17. sept. 1975. Najnižja septembrska temperatura je znašala —6,6^o, izmerjena je bila 26. sept. 1984. (Absolutni septembrski minimum Kredarice znaša —9,8^o, zabeležen je bil 17. sept. 1971.) Oktobrski maksimum temperature je znašal 9,4^o, dne 31. okt. 1984. (Absolutni temp. maksimum oktobra znaša na Kredarici 12,9^o, izmerjen 13. oktobra 1968). Naj-

nižja oktobrska temperatura je merila —5,7^o, dne 8. okt. 1984. (Absolutni oktobrski minimum je —15,6^o, dne 23. okt. 1972.) Najvišja novembrska temperatura je merila 8,7^o in je bila zabeležena 10. in 11. novembra, najnižja novembrska temperatura pa je znašala —10,6^o, dne 27. nov. Absolutna novembrska ekstrema temperature sta: maksimum 10,8^o, dne 3. nov. 1969 in minimum —21,2^o, dne 30. nov. 1973.

Popreček mesečne septembrske oblačnosti (6,8) je bil nad dolgoletnim poprečkom (5,6). Tudi oktobrska poprečna mesečna oblačnost (5,6) je bila nad normalno vrednostjo (4,9). Toda novembrski popreček mesečne oblačnosti (4,8) je bil znatno pod normalno vrednostjo (6,3). Temu ustrežno je heliograf na Kredarici registriral trajanje sončnega obsevanja. V septembru, ko je dan še razmeroma dolg, je sonce na Kredarici sijalo samo 100 ur, kar je komaj 26 % njegovega maksimalnega možnega trajanja. Oktobra, ko je dan že občutno krajši, je bilo na Kredarici registriranih 128 ur s sončnim sijem, kar je 38 % njegovega maksimalnega možnega trajanja. Novembra je dan že kratek, vendar je zaradi občutno znižane stopnje oblačnosti heliograf na Kredarici registriral kar 141 ur s sončnim sijem, kar je 49 % njegovega maksimalnega možnega trajanja v tem mesecu.

Septembra je padlo na Kredarici v 16 padavinskih dneh 290 mm padavin (1 mm padavin = 1 liter vode na 1 m²), kar je 144 % septembrske normalne vrednosti. V septembru je 10 dni tudi vmes snežilo. Snežna odeja je ležala 10 dni, njena največja debelina je merila 54 cm, dne 26. sept. 1984. Bila je precej debelejša od dose-danje najdebelejše septembrske snežne odeje, ki je merila le 29 cm (4. sept. 1957). V oktobru je prav tako v 16 padavinskih dneh (od tega 12 dni s sneženjem) padlo 343 mm padavin, kar je 204 % oktobrske normalne vrednosti. Oktobra je snežna odeja 23 dni prekrivala Kredarico, vendar je njena največja debelina merila samo 45 cm, dne 4. okt. 1984, medtem ko je rekord oktobrske debeline snežne odeje 198 cm, dne 31. okt. 1964.

November spada v normalnih pogojih med bolj namočene mesece, bil pa je zelo suh, saj je padlo na Kredarici samo 117 mm padavin v 11 dneh in to izključno kot sneg, kar je samo 54 % novembrske normalne vrednosti. Snežna odeja je ležala ves mesec, njena debelina se je sicer spreminjala, vendar je bila najdebelejša 20. novembra, ko je merila 75 cm. Dosedanji novembrski rekord debeline snežne odeje na Kredarici znaša 250 cm, dne 29. nov. 1974.

Prva dva jesenska meseca zaradi obilnih padavin vreme planincem ni bilo naklonjeno. V novembru, ki je bil sicer suh in topel, pa so se v področjih z obilnejšo

snežno odejo že pojavljali prvi snežni plazovi. Večkrat so bile stene odete tudi v led.

F. Bernot

TATOVI ŽIGOV

Eden izmed bralcev se je v zadnji številki Obvestil avstrijskega alpskega združenja (11—12/1984) oglasil z ogorčenim pismom, v katerem obsoja vse bolj razširjeno krajo žigov na gorskih vrhovih in se zavzema, da bi takšno početje preprečili s poostrenim nadzorom. V pismu pravi, da so na večini vrhov na Štajerskem, Tirolskem, v Vorarlbergu in še marsikod drugje neznači zlikovci pokradli iz pločevinastih omaric žige, verjetno zato, ker je pač treba imeti oprijemljiv spominček na opravljeno turo. Planinci, ki pridejo na vrh za takim zbiralcem spominkov, pa ne morejo opremiti svoje pohodne knjižice niti z odtisom.

Uredništvo lakonično dodaja: žal so med nami tudi tatovi žigov. Toda vseh gorskih vrhov skoraj za gotovo ne bo mogoče tako zastražiti, da bi preprečili takšno početje.

M. A.

NEPREMAGANA PRETEKLOST

V rubriki »Pisma bralcev« so Obvestila avstrijskega alpskega združenja objavila v zadnji številki za leto 1984 tudi naslednje pismo nekega dunajskega bralca:

»Kot star Kranjec ter navdušen ljubitelj in poznavalec Julijskih Alp sem z veliko pozornostjo prebral sestavek 'Slovenska planinska transverzala 01' in bil posebno vesel priznavalne omembe dr. Juliusa Kugyja. Toda nekaj sem pogrešal: opozorilo na dejavnost sekcije 'Krain' (kar je c. in kr. oznaka za današnjo Gorenjsko, op. prev.) nemškega in avstrijskega alpskega združenja po letu 1874 — dolgo pred nastankom slovenskega planinskega društva, ki si je nato 1918/19 brez odškodnine prilastilo domove sekcije 'Krain' v Julijskih Alpah, Karavankah in Kamniških Alpah. Nič nimam proti v članku navedenim slovenskim imenom krajev, gora in koč, čeprav bi bilo umestno navesti stara imena nekdanjih postojank alpskega združenja v Julijskih Alpah, kot so to bile Deschmann-Haus, Maria Theresien-Hütte, Sieben-Seen-Hütte in Voos-Hütte. 44-letna dejavnost DAV in OeAV naj ne bi zašla v pozabo, zato bi jo kazalo vsaj omeniti, če se zato ponudi priložnost.«

Uredništvo Obvestil je pristavilo: »Prvo priložnost, da opozorimo na dejavnost sekcije 'Krain', uporabljamo z objavo vašega pisma, spoštovani bralec. Prijateljski hvala!«

Uredništvo Planinskega vestnika, ki je glasilo Planinske zveze Slovenije, pristaja v tem pripisu le na domnevno ironijo, če gre res in sploh za ironijo. Vendar hkrati

nedvoumno ugotavlja, da objavljeno pismo razkriva, kako posamezniki še vedno niso pozabili na dvomljivo slavo žolte monarhije in izrazito germanizatorsko dejavnost proslule sekcije »Krain« v naših gorah vse do prve svetovne vojne. Avstro-Ogrska je prav zaradi takšnih in nešteti podobnih velikonemških načrtov tudi tako neslavno propadla. Častitljivi dopisnik pa si za takšno početje želi povrh še odškodnino!

»IŠČEMO NAJBOLJŠEGA OSKRBNIKA PLANINSKE POSTOJANKE«

Pod tem geslom je sprožila Münchenska revija ALPIN veliko akcijo, ki je naletela med bralci na presenetljiv odziv. V uredništvu prihajajo dnevno številni predlogi, vendar doslej še ni izrazitega favorita: Iz tega je mogoče sklepati, da so oskrbniki kljub njihovem težavnemu delu večinoma prijazni, da znajo svetovati in so pripravljeni tudi pomagati. Za zdaj je očitno, da dobivajo več glasov majhne in srednje velike planinske kočice kot tako imenovane gorske železniške postaje. Planinci dajejo torej očitno prednost domačnostnemu vzdušju. Natečaj za izbiro najboljšega oskrbnika je potekel 15. januarja. Za udeležence pa so seveda pripravili številne vabljuje nagrade.

Vprašalnik, ki ga mora izpolniti vsak udeleženeec, je sestavljen iz šestih vprašanj, ki zadevajo prenočišče, jedajo, mir v koči, oskrbnikovo prijaznost in njegovo pripravljenost za razna pojasnila in nasvete. Na vsako vprašanje so možni trije odgovori. O izidu natečaja, ki bi ga kazalo kdaj razpisati tudi pri nas, bomo še poročali.

M. A.

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE

Darovalci za Planinski vestnik, II. spisek

Umek Štefka, Ljubljana	500,00 din
Pijavec Jože, Vodice	500,00 din
Karničar Luka, Jezersko	1 689,00 din
Felle Miša, Slovenj Gradec	810,00 din
Arh Jože, Nova Gorica	570,50 din
Dimitrov Pavle, Jesenice	456,50 din
Brilej Tine, Litija	445,00 din
Pirc Dušan, Koper	1 092,00 din
Meško Erna, Lahonci	1 000,00 din
Štebe Miro, Mengeš	1 000,00 din
Krišelj Marijan, Ljubljana	2 000,00 din
Skupaj	10 043,00 din

Vsem darovalcem iskrena zahvala!

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE

PLANINSKA ZALOŽBA SLOVENIJE

61000 LJUBLJANA, DVORŽAKOVA 9

Vam nudi

Zemljevide:	1. Julijske Alpe – Bohinj – 1 : 20 000	200.–
	2. Julijske Alpe – Triglav 1 : 20 000	200.–
	3. Julijske Alpe – vzhodni del 1 : 50 000	250.–
	4. Julijske Alpe – zahodni del 1 : 50 000	250.–
	5. Triglavski narodni park 1 : 50 000	v tisku
	6. Karavanke 1 : 50 000	120.–
	7. Karavanke 1 : 50 000	250.–
	8. Kamniške in Savinjske Alpe 1 : 50 000	100.–
	9. Kamniške in Savinjske Alpe z Obirjem in Peco 1 : 50 000	170.–
	10. Polhograjsko hribovje 1 : 50 000	v tisku
	11. Škofjeloško hribovje 1 : 40 000	150.–
	12. Okolica Ljubljane 1 : 50 000	150.–
	13. E6 – zemljevid 1 : 50 000	250.–
	14. Panoramska karta Gorenjske	40.–
	15. Zemljevid POHORJE 1 : 50 000 (1985) vzh. del	v tisku
	16. Zemljevid POHORJE – zahodni del 1 : 50 000 (1985)	v tisku
	17. Pregledna karta občine (planinska izdaja) – Občine: Nova Gorica, Vrhnika, Novo mesto, Lendava, Celje, Šmarje pri Jelšah, Skofja Loka, Brežice, Laško, Sevnica, Zagorje, Domžale, Litija, Tržič in Kranj	
Planinske vodnike:	1. Julijske Alpe	420.–
	2. Karavanke (1983)	200.–
	3. Vodnik po Zasavskem hribovju (1978)	240.–
	4. Po gorah severovzhodne Slovenije (1980)	350.–
	5. Kamniške in Savinjske Alpe (1982)	150.–
	6. Bil sem na Triglavu (1983)	70.–
	7. Blegoš (1980)	70.–
	8. Lubnik (1977)	70.–
	9. Ratitovec (1978)	50.–
	10. Šmarna gora (1981)	200.–
	11. Solčava (1982)	100.–
	12. Dražgoše	
Vodnike in dnevnike po veznih poteh:	1. Vodnik po slovenski planinski poti, 5. izdaja (1984)	350.–
	Dnevnik po slovenski planinski poti	160.–
	2. Ciglarjeva pot od Drave do Jadrana – E6 YU, 2. izdaja (1984)	150.–
	3. Vodnik po transverzali kurirjev in vezistov NOB Slovenije (1980)	150.–
	Dnevnik	25.–
	4. Notranjska planinska pot (1977)	40.–
	5. Loška planinska pot (1983)	40.–
	6. Ljubljanska mladinska pot, 2. izdaja (1984)	150.–
	7. Bohinjska planinska pot	40.–
	8. Jezerska planinska pot (1980)	80.–
	9. Vodnik po Badjurovi krožni poti (1974)	20.–
	Dnevnik	80.–
	10. Vodnik po poti spominov NOB občine Domžale, 3. izdaja (1983)	40.–
	11. Vodič po gorenjski planinski partizanski poti (1974)	60.–
	Dnevnik	60.–
	12. Vodnik Šaleške planinske poti (1974)	20.–
	Dnevnik	20.–
	13. Savinjska planinska pot (1980)	50.–
	14. Bratska planinska pot Ljubljana–Zagreb (1983)	20.–
	15. Pomurske poti	70.–
	16. Dnevnik transverzale PDŽ Jugoslavije (1980)	80.–
	17. Kranjski vrhovi (1981)	65.–
	18. Koroska mladinska pot	50.–
	19. Idrijsko-cerkljanska planinska pot	150.–
	20. Bratska planinska pot Ljubljana–Rijeka (1983)	80.–
	21. Haloška planinska pot (1983)	30.–
	22. Dnevnik po poti NOB Hrastnik	40.–
	23. Čez Kozjak	40.–
	24. Štajerska Zagorska planinska pot	30.–
	25. Vrhniška kurirska planinska pot	50.–
	26. Snežnik – Snježnik	125.–
	27. Pot prijateljstva treh dežel	100.–
	28. Planine Jugoslavije	150.–
	29. Kamniške planinske poti (1983)	150.–
	30. Vodnik po planinski poti XIV. divizije (1984)	30.–
	Dnevnik	
Alpinistične in druge vodnike:	1. Naš alpinizem (1982)	590.–
	2. Ravenska Kočna (1977)	125.–
	3. Logarska dolina, Matkov kot, Peči (1983)	200.–
	4. Turnosmučarski vodnik treh dežel (1979) – trijezičen	90.–
	5. Mangrtska dolina, plezalski vodniček (1984)	180.–
	6. Sella, plezalski vodniček (1984)	200.–
	7. Alp. vod. Vršič	200.–
	8. Krnska skupina	220.–
	9. Zadnja Trenta	350.–
	10. Julijske Alpe	150.–
	11. Raduha, Peca in Uršja gora	300.–

Vodnike v tujih jezikih:	1. Die Slowenische Berg – Transverzale (1979)	200.–	
	2. Triglav – ein kurzer Führer	150.–	
	3. How To Climb Triglav (1979)	150.–	
	4. Ravenska Kočna – Kletterführer (1978)	190.–	
	5. Zaščitena območja – Naturschutzgebiete-Zone Protette	300.–	
Vzgojno literaturo:	1. Alpinistična šola		
	2. Planinska šola (1983)	v tisku	
	3. Igre – taborniški priročnik	200.–	
	4. Oris zgodovine planinstva (1978)	80.–	
	5. Pesmi z gora	50.–	
	6. Nevarnosti v gorah (1976)	v tisku	
	7. Prehrana v gorah (1978)	200.–	
	8. Vremenoslovje za planince (1976)	60.–	
	9. Dnevnik ciciban-planinec (1984)	50.–	
	10. Dnevnik pionir-planinec (1983)	60.–	
	11. Planinski dnevnik (s častnim kodeksom)	60.–	
	12. Zaščitena območja (1981)	80.–	
	13. Navodila za oskrbo in označevanje planinskih poti (1982)	300.–	
	14. Hoja in plezanje (1984)	70.–	
	15. Narava v gorskem svetu (1982)	500.–	
	16. <i>Orientacija – taborniški priročnik (1983)</i>	200.–	
	17. Planinski vodnik (1983)	250.–	
	18. <i>Topografski priročnik (1983)</i>	300.–	
	19. <i>Zavarovane rastline (1984)</i>	335.–	
	20. Durmitor i Kanjon Tare – vodič	120.–	
		800.–	
	in druge edicije:	1. Plakat Triglav	
		2. Razgled s Triglava (1978)	20.–
3. Razglednice s Triglava (1978)		40.–	
4. <i>Zivljenje v naravi (1981)</i>		20.–	
5. Trije Tominški planinci (1981)		800.–	
6. <i>Gorska reševalna služba pri PZS (1912–1982)</i>		100.–	
7. <i>Slovenske gore (1982)</i>		200.–	
8. <i>Brošura Triglavski narodni park (1983)</i>		1900.–	
9. <i>Planinarske kuče i domovi u BiH</i>		180.–	
10. <i>Kjer tišina šepeta</i>		130.–	
11. Polnokrvnost		690.–	
12. Pozor plaz		250.–	
	10.–		
Znake, našitke:	1. Planinska zveza Slovenije, našitek		
	2. Planinska zveza Slovenije, samolepilni	60.–	
	3. Pionir-planinec, našitek	15.–	
	4. Everest 79, samolepilni	15.–	
	10.–		
Značke:	1. Planinska zveza Slovenije		
	2. <i>Planinska zveza Jugoslavije</i>	20.–	
	3. <i>Triglav, ena iz serije treh</i>	20.–	
	4. <i>PZS 90 let SPD</i>	30.–	
	5. Everest 79	50.–	
	6. GRS – 70 let	60.–	
	7. LHOTSE	50.–	
	8. Dan planincev 1984	20.–	
	40.–		
ter drugo blago:	1. Zastava Planinske zveze Slovenije – velika	950.–	
	2. Zastavice Planinske zveze Slovenije – male	100.–	
	3. Vpisna knjiga za planinske postojanke	740.–	
	4. Članske izkaznice	30.–	
	5. Izkaznice GS	15.–	
	6. Članska kartoteka	3.–	
	7. Obrazec »Priznanje PD«	80.–	
	8. Obrazec »Cenik za planinske postojanke«	25.–	
	9. Pravilnik Gospodarske komisije o upravljanju planinskih postojank	15.–	
	10. Blok »Nakaznice za prenočišče«	40.–	

Popust ob nakupu:

- pri planinskih edicijah, ki jih je izdala Planinska založba, ali odkupila po lastni ceni: 15% ob nakupu od 5–99 izvodov ene edicije (oziroma značk), 20% pri nakupu od 100–299 izvodov ene edicije (oziroma značk), 30% pri nakupu 300 ali več izvodov.
- pri blagu, ki smo ga nabavili (odkupili) od društev, nudimo 10% popust ob nakupu petih izvodov ene edicije (oziroma značk). Označene so v ležečem tisku.

Naročila sprejemamo pisмено z naročilnico, za pošiljke po povzetju (priračunamo PTT stroške) pa po telefonu (061) 312 553.

Vse navedeno lahko kupite v ekonomatu PZS, Ljubljana, Dvoržakova 9 ob ponedeljkih med 14. in 18. uro, ob torkih, sredah, četrkih in petkih pa med 9. in 14. uro.